

T.C.

GAZİOSMANPAŞA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TÜRKİYE'DE MÜLTECİ SORUNU: TOKAT ÖRNEĞİ

Hazırlayan

Mahir ÖZHAN

Kamu Yönetimi Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Danışman

Yrd. Doç.Dr. Ahmet ÖZKİRAZ

TOKAT – 2010

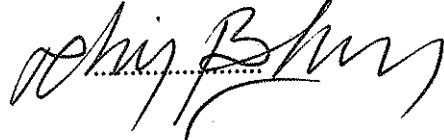
TÜRKİYE'DE MÜLTECİ SORUNU: TOKAT ÖRNEĞİ

Tezin Kabul Ediliş Tarihi: 14. / 07. / 2010

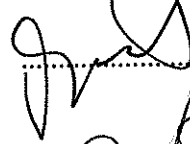
Jüri Üyeleri (Unvanı, Adı Soyadı)

İmzası

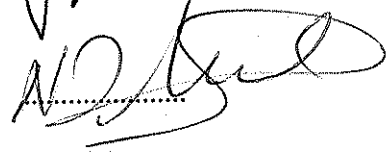
Başkan : Doç. Dr. Fehim BAKIRCI

Üye : Yrd. Doç. Dr. Ahmet ÖZKIRAZ

Üye : Y. Doç. Dr. M. Nazan ARSLANEE

Üye :

.....

Üye :

.....

Bu tez, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun 12.../07.../2010 tarih ve 590 sayılı oturumunda belirlenen jüri tarafından kabul edilmiştir.

Enstitü Müdürü:

Mühür

İmza

T.C.

GAZİOSMANPAŞA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

Bu belge ile bu tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik ilkelere uygun olarak toplanıp sunulduğunu, bu kural ve ilkelerin gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçlara atıf yaptığımı ve kaynağını gösterdiğimi beyan ederim.

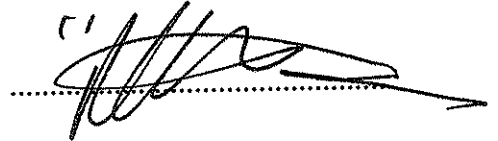
(14072010)

Tezi Hazırlayan Öğrencinin

Adı ve Soyadı

Mahir ÖZHAN

İmzası

TEŞEKKÜR

Bu eserin oluşmasında, birçok saygıdeğer insanın emeği geçti. Ben de vefa borcumu isimlerine atıf yaparak ödemek istiyorum.

Öncelikle tez danışmanım olan Yrd. Doç Dr Ahmet ÖZKİRAZ' a teşekkür ederim. Çalışmanın her aşamasında maddi ve manevi desteğini esirgemeyen değerli hocalarım Yrd. Doç. Dr. Nazan ASLANEL, Doç. Dr. Fatih Yüksel, Doç. Dr. Bekir Berat Özipek ve İnsan Hakları Derneği, BMMYK Türkiye temsilciliği, Uluslar arası Af Örgütü Türkiye temsilciliği ile yüksek lisans ders aşamasında derslerime giren tüm hocalarıma sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

Ayrıca yüksek lisans yapmam için teşvik eden ve hiçbir desteklerini esirgemeyen canım babama, ağabeylerime ve kardeşlerime en içten duygularıyla sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

TÜRKİYE'DE MÜLTECİ SORUNU: TOKAT ÖRNEĞİ

ÖZET

Temel bir insan hakkı olan sığınma hakkı vazgeçilmez ve devredilemez haklardandır. Herkes bu haktan yararlanma özgürlüğüne sahip olmalıdır. Sığınma hakkı; kişinin kendi ülkesinde ırkı, dini, tabiiyeti, belirli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden, zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için söz konusu ülkenin korumasından yararlanamaması ya da yararlanmak istememesi durumudur. Dolayısıyla kişi başka ülkelerden koruma talep etmek durumunda kalmaktadır.

Bu çalışmada; Türkiye'de yaşanan mülteci sorununa genel itibariyle göz atılmış, bu çerçevede günümüze kadar bu hususla ilgili çıkmış temel yasalar ve uluslar arası sözleşmeler ile bölgesel anlaşmalar irdelenmiş ve bu olgunun pratikte yansımalarını saptamak üzere Tokat ilimizde Irak'lı mültecilere yönelik bir saha çalışması yapılmıştır. Yapılan saha çalışmasının sonuçları analiz edilerek, sığınmacıların temel problemleri saptanmıştır. Ayrıca son kısımda da saptanan bu sorunlara çözüm önerileri sunulmuştur.

Bu tezin amacı; Dinleri, ırkları, milliyetleri, toplumsal gruba mensubiyetleri (kadın, çocuk, eşcinsel) veya siyasi görüşleri yüzünden ülkelerini terk etmek zorunda kalan insanların psikolojik durumunu ve karşılaştıkları sosyo-ekonomik sıkıntıları ile insan hakları sorunlarını anlatmaya çalışmaktır. Bu çalışma ile mültecilere yaklaşımda toplumsal bilinci sağlamaya yardımcı olmak ve akademik olarak bu konunun daha çok irdelenmesine kapı aralamaktır. Umut edilir ki bu çalışma halkımız ve mülteciler için yol gösterici bir kaynak olur.

Bu tezin konusu; Doğdukları torakları bırakıp ÷lkemize sığınan insanların, Türkiye’de karşılaştıkları genel sıkıntıları Tokat özelinde ele alıp, bu sorunlara çözüm önerileri sunmaktır.

Bu tezin önemi; Irak’tan ÷lkemize gelen mültecilerin ÷lkemizde yaşadıkları sıkıntıları ve bu sıkıntıların gelecekte oluşacak mülteci akınlarında yol gösterici olmasıdır.

Araştırmanın Yöntemi; Araştırmamız betimleyici bir perspektif ile incelenmiş olup, araştırmamızda yöntem olarak; görüşme, gözlem ve veri analizi kullanılmıştır.

Anahtar kelimeler: Göç, İltica, Mülteci, Türkiye, Tokat

ABSTRACT

REFUGEE PROBLEM IN TURKEY :EXAMPLE TOKAT

Right to seek asylum is one of the basic human rights. It is one of the human rights that can not be given up or transferred. Right to seek asylum means that the person seeking it cannot enjoy or does not want to enjoy the protection of involved country due to fear of persecution because of his or her religion, nationality, political ideas or belonging to a social group. Therefore, the person is in a situation to seek asylum from other countries.

In the present study, a general overview of refugee problem in Turkey was presented. Basic laws and international and regional treaties were studied. Besides, practical aspects of this phenomenon were evaluated in a field study conducted over Iraqi refugees in Tokat Province of Turkey. Results of the field study were analyzed, and major problems of refugees were determined. In addition, some possible solutions for these problems were proposed.

The aim of the present thesis was to evaluate the psychological conditions and socio-economical and human rights problems of refugees who had to quit their land because of their religion, race, nationality, belonging to some social groups (women, children and gays) or political opinions. This study aimed to increase consciousness in the society towards the refugees and facilitate academic evaluations of the issue. It is hoped that this study will be guidance for our nation and for refugees who ask the protection of our nation.

The subject of the present thesis was to study the problems of refugees in Turkey who left their motherland and sought asylum in our country, through a case study conducted for the Turkish province of Tokat and to propose solutions.

The importance of the thesis is that it will be guidance for problems of Iraqi refugees in Turkey and for possible future refugee surges.

The study was conducted using a descriptive perspective. The methods used were interviews, observations and data analysis.

Key Words: Immigration, Asylum, Refugee, Turkey, Tokat

İÇİNDEKİLER

ETİK SÖZLEŞME.....	i
TEŞEKKÜR.....	ii
ÖZET.....	iii
ABSTRACT.....	v
İÇİNDEKİLER.....	vii
TABLolar LİSTESİ.....	xv
GRAFİK LİSTESİ.....	xvii
KISALTMALAR.....	xviii

I. TEORİK KISIM

GİRİŞ.....	1
1.1. TEMEL KAVRAMLAR.....	5
1.1.1. Yabancı:.....	5
1.1.2. Kaynak Ülke:.....	5
1.1.3. Transit Ülke:.....	5
1.1.4. Sığınmacı:.....	5
1.1.5. Göçmen:.....	7
1.1.5.1. Göçün sebeplerine göre oluşumu tanımlayan teoriler.....	7

1.1.6. Mülteci:.....	9
1.1.7. Ülkesinde Yerinden Edilmiş Kişiler.....	9

1.2. MÜLTECİ HUKUKUNUN OLUŞTURULMA SÜRECİNDE ETKİLİ OLAN

KURULUŞLAR VE BELGELER.....11

1.2.1. Teşkilatlar:.....11

1.2.1.1. Birleşmiş Milletler Yardım Ve Rehabilitasyon Kuruluşu.....11

1.2.1.2. Birleşmiş Milletler:.....11

1.2.1.2.1. Milletlerarası Mülteciler Teşkilatı(IRO).....12

1.2.1.2.2. BM Yakın Doğudaki Filistinli Mültecilere Yardım Ve Çalışma

Kuruluşu.....13

1.2.1.2.3. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği.....13

1.2.1.2.3.1. BMMYK Görevleri.....16

1.2.2. Beyannameler:.....17

1.2.2.1. İnsan Hakları Evrensel Bildirisi:.....17

1.2.2.2. Devlete Sığınmaya İlişkin Beyanname:.....18

1.2.2.3. Uluslararası Ekonomik Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi.....18

1.2.2.4. 1969 Afrika Birliği Örgütü Sözleşmesi.....19

1.2.2.5. 1984 Cartagena Bildirisi:.....	20
1.2.2.6. 1994 Arap Sözleşmesi:.....	21
1.3. MÜLTECİ STATÜSÜNÜN BELİRLENMESİ.....	22
1.3.1. Kişinin Yabancı Olması.....	22
1.3.1.1. Kişinin Vatansız olması.....	23
1.3.1.1.1. Vatansızlığın Temelindeki Nedenler:.....	24
1.3.1.1.2. Kişinin Birden Fazla Vatandaşlığa Sahip Olması.....	25
1.3.1.1.3. Yerinde Mülteciler:.....	26
1.3.2. Korku, Zulüm ve Baskıyı Teşkil Eden Temel Etkenler:.....	26
1.3.2.1. Irksal Nedenler:.....	28
1.3.2.2. Milliyet (vatandaşlık):.....	29
1.3.2.3. Dinsel etkenler:.....	29
1.3.2.4. Siyasi Düşünce:.....	31
1.3.2.5. Belirli Bir Sosyal Gruba Mensubiyet:.....	32

1.4.MÜLTECİ STATÜSÜ'NÜN ALINMASINI ENGELLEYEN ETMENLER:.....36

1.4.1. Statü Dışı Bırakmanın Sonuçları:.....38

1.5. OSMANLI'DAN GÜNÜMÜZE MÜLTECİLİK İLE İLGİLİ YAPILAN

YASALAR VE UYGULAMALAR.....40

1.5.1. Osmanlı'da Mültecilik İle İlgili Uygulamalar:.....40

1.5.2. Mülteci Sorunu İle İlgili Türkiye'de Kabul Edilen Kanunlar Ve
Uygulamalar:.....41

1.5.2.1. Askerlik Kanunu.....41

1.5.2.2. İskân Kanunu:.....42

1.5.2.3. Pasaport Kanunu.....44

1.5.2.4. Yabancıların Türkiye'de ikamet Ve Seyahatleri Hakkında Kanun.....44

1.5.2.5. Cenevre Sözleşmesi Ve 1967 Protokolü.....45

1.5.2.6. 1994 Yönetmeliği:.....47

1.5.2.7. Avrupa Birliği Sürecinden Günümüze Türkiye'nin İltica Müktesebatında

Meydana Gelen Değişiklikler:.....49

1.5.2.8. Ulusal Eylem Planı:.....52

1.5.2.9. 57 Sayılı genelge:.....56

1.6. TÜRKİYE' DE MÜLTECİ STATÜSÜNE BAŞVURU, KAYIT VE

YERLEŞTİRME:.....57

1.6.1. Statüye Başvuru Ve Kayıt:.....57

1.6.2. Başvuruları Kabul Edilen Kişilerin Yerleştirilmesi:.....61

1.7. MÜLTECİ STATÜSÜNÜN TAMAMEN VEYA KISMEN SONA ERMESİ İLE

İPTALİ:.....62

1.7.1. Statünün Tamamen Sona Ermesi:.....62

1.7.1.1. Vatandaşı Olduğu Ülkenin Korumasından Tekrar Kendi İsteğiyle

Yararlanmak İstemesi,.....63

1.7.1.2. Vatandaşlığını Kaybettikten Sonra Kendi Arzusu ile Tekrar

Kazanması:.....63

1.7.1.3. Yeni Bir Vatandaşlık Kazanmışsa Ve Vatandaşlığını Yeni Kazandığı

Ülkenin Himayesinden Yararlanması, :.....64

1.7.1.4. Kendi Arzusu İle Terk ettiği Veya Zulüm Korkusu İle Dışında Bulunduğu

Ülkeye Kendi Arzusu ile Tekrar Yerleşmek Üzere Geri Dönmesi,.....64

1.7.1.5. Kişinin Mülteci Olarak Tanınmasını Sağlayan Koşullar Ortadan Kalktığı

İçin Vatandaşı Olduğu Ülkenin Korumasından Yararlanmaktan

Sakinmeye Artık Devam Etmemesi.....65

1.7.1.6. Tabiiyetsiz Olup da, Mülteci Tanınmasına Yol açan Koşullar Ortadan Kalktığı İçin, Normal İkametgâhının Bulunduğu Ülkeye Dönebilecek Olması:.....	66
1.7.2. Mültecilik Statüsünün Kısmen Sona Erdirilmesi:.....	66
1.7.3. Mülteci Statüsünün İptali:.....	67
1.8. MÜLTECİLERİN HAKLARI:.....	68
1.8.1. Geri Gönderilmeme Hakkı (Non- Refoulement):.....	69
1.8.2. Mültecilerin Menkul Ve Gayrimenkul Edinme Hakkı:.....	70
1.8.3. Mültecilerin Çalışma Hakkı:.....	70
1.8.4. Dini Vecibeleri Yerine Getirme Hakkı:.....	71
1.8.5. Eğitim Hakkı:.....	72
II. UYGULAMA KISMI	
2. LİTERATÜR İNCELEMESİ:.....	74
3. MATERYAL VE YÖNTEM:.....	76
3.1. Araştırmanın Amacı ve Kapsamı.....	76
3.2. Araştırmanın Modeli:.....	76
3.3. Evren Ve Örneklem:.....	76

3.4. Verilerin Toplanması:.....	77
3.5. Araştırma İle İlgili Sınırlamalar:.....	78
4. VERİLERİN ANALİZİ:.....	78
5. BULGULAR:.....	79
5.1. Araştırma Evreni İle İlgili Bulgular:.....	79
5.2. Türkiye’de Mültecilerin Yaşadığı Sorunlar İle İlgili Bulgular.....	80
5.2.1. Ekonomik Sıkıntılar.....	80
5.2.2. Kültürel Sorunlar:.....	82
5.2.3. İletişim Sorunu:.....	82
5.2.4. Eğitim Sorunu:.....	83
5.2.5. Statü Alma Sürecinde Meydana Gelen Sıkıntılar:.....	83
5.2.6. Sağlık Sorunları:.....	84
5.2.7. Dini Vecibelerini Yerine Sorunu:.....	84
5.2.8. İade edilme korkusunun Neden Olduğu Sıkıntılar:.....	85
5.3. Diğer Araştırma Bulguları.....	86

5. SONUÇ VE ÖNERİLER:.....	107
5.1. SONUÇ:.....	107
5.2. ÖNERİLER :.....	114
KAYNAKÇA.....	119
EKLER:.....	124
Ek 1: 1994–2005 Yılları Arasında Ülkemize Yapılan Sığınma Başvuruları.....	124
Ek 2: Avrupalı Olmayan Mültecilerin Kabul Oranları.....	125
Ek 3: Mart 2009 İtibariyle Ülkemizde Bulunan Mülteciler/Sığınmacılar.....	126
Ek 4: BMMYK'nin 2000-2007 Yılları Arasında Türkiye'den Güvenli Üçüncü Ülkelere Yaptığı Yerleşimler.....	127
Ek 5: Yapılan Saha Çalışmasına İlişkin Anket Formu.....	128
ÖZGEÇMİŞ.....	134

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo:1.1	Kasım 2000 itibariyle 1994 Yönetmeliği Uyarınca Ülkemize Yapılan Sığınma Başvuruları.....	49
Tablo:5.1:	Sığınmacıların Cinsiyet Dağılımı.....	86
Tablo:5.2:	Sığınmacıların Yaş Dağılımı.....	86
Tablo:5.3:	Sığınmacıların Eğitim Durumu.....	88
Tablo:5.4:	Sığınmacıların Mesleki Durumu.....	89
Tablo:5.5:	Sığınmacıların Anadilleri.....	90
Tablo:5.6:	Sığınmacıların Anavatanı(kaynak ülke).....	90
Tablo:5.7:	Sığınmacıların Dini İnanışları.....	91
Tablo:5.8:	Sığınmacıların Ülkelerini Bırakmalarına Etki Eden Hususlar.....	91
Tablo:5.9:	Türkiye'yi Tercih Etmenizdeki En Önemli Etken.....	92
Tablo:5.10:	Mültecilerin Nihai Yerleşme Hedefi.....	93
Tablo:5.11:	Sığınmacıların Geleceğe Yönelik Hedefleri.....	93
Tablo:5.12:	Sınırdan Geçiş Şekli.....	94
Tablo:5.13:	Ülkeye Girişte Karşılaşılan Problemler.....	94
Tablo:5.14:	Türkiye'de En Çok Karşılaşılan Sorunlar.....	95
Tablo:5.15:	Yerel Halktan Beklentiler.....	95
Tablo:5.16:	Nerede Barınıyorsunuz?	96
Tablo:5.17:	Yerel Halk İle Yaşanan Münakaşalar.....	96
Tablo:5.18:	Yerel Halkla En Çok Karşı Karşıya Kaldığınız Sıkıntı.....	97

Tablo:5.19:	Geçim Sorunu.....	98
Tablo:5.20:	Gelirin İhtiyaçları Karşılama Durumu	99
Tablo:5.21:	Çalışma Durumu.....	99
Tablo:5.22:	Çocukların Geleceği.....	100
Tablo:5.23:	Çocukların Eğitimi.....	100
Tablo:5.24:	Türkiye'ye Geldikten Sonra Çocuk Sahibi Olma Durumu.....	101
Tablo:5.25:	Kanunların Koruyuculuğu.....	101
Tablo:5.26:	Türk Vatandaşlığına Geçme Durumu.....	102
Tablo:5.27:	Mülteci Olmanın Hak Kullanımına Getirdiği Sınırlama.....	102
Tablo:5.28:	Can veya Mal Güvenliği İle İlgili Endişeler.....	103
Tablo:5.29:	Mesleğin İcrası.....	103
Tablo:5.30:	Ülkenize İade Edilme Korkusu.....	104
Tablo:5.31:	Kaynak Ülkeye Geri Gitme Durumu.....	104
Tablo:5.32:	Dini İnanışın Ülkeyi Terk Etmeye Etkisi.....	105
Tablo:5.33:	Cinsiyet ile Eğitim Arasındaki Bağlantı.....	106

GRAFİK LİSTESİ

Grafik: 5.1: Sığınmacıların Yaş Dağılımı.....	87
Grafik:5. 2: Sığınmacıların Eğitim Durumu.....	88

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
ABÖ	: Afrika Birliği Örgütü
BM	: Birleşmiş Milletler
BMMYK	: Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği
İHEB	: İnsan Hakları Evrensel Sözleşmesi
IOM	: Uluslar arası Göç Örgütü
IRO	: Uluslar arası Mülteciler Teşkilatı
MC	: Milletler Cemiyeti
STK	: Sivil Toplum Kuruluşları
UAÖ	: Uluslar arası Af Örgütü
UNCHR	: Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği
UNRRA	: Birleşmiş Milletler Yardım ve Rehabilitasyon Kuruluşu
UNRWA	: Birleşmiş Milletler Yakın Doğu'daki, Filistinli Sığınmacılara Yardım ve Çalışma Örgütü
V.S.	: Ve Saire
YİSHK	: Yabancıların İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun

I. TEORİK KISIM

GİRİŞ

Temel bir hak olan sığınma hakkı, kişilerin, temel haklarının vatandaşı olduğu devlet tarafından korunmaması ya da ihlal edilmesi durumunda, başka bir devletten koruma talep etmesidir. Bu durumda söz konusu ikinci devletler, kişinin özellikleri ne olursa olsun, ya da kişinin vatandaşı olduğu devlet ile ilişkileri ne olursa olsun, bu talebi karşılamakla yükümlüdür (Peker,2001:12).

Mülteci sorunu dünya kamuoyunda en çok tartışılan konulardan biridir. Bu durumun böyle olmasının nedeni kuşkusuz bu durumdan etkilenen insanların sayısal niteliğidir. Tüm dünyada bu kadar tartışılan konu ülkemizde yeterince yer edinmemektedir. Böylesine hayati bir konunun Türkiye kamuoyunun gündemine taşınmasını sağlamak bu çalışmanın amacıdır.

Her şeyin bir tarihi olduğu gibi tabii ki mültecilerin de bir tarihi vardır. Yaşadıkları duygular, olaylar, iyi ve kötü süreçler vardır. Bu insanların elbette vatansız ve kimliksiz düşmelerinin de sebepleri vardır. Hemen hemen bütün mülteciler insan hakları ihlallerine ve işkencelere maruz kalmışlardır. Bu insanların umudu batılı demokrasilere ulaşmak ve rahat bir hayat sürdürmektir. Oysa çoğu beklediği yaşama ulaşamamıştır. Kendilerinin deyimi ile “ ülkemizi terk ederken sevdiklerimizle beraber acaba hapishaneleri de mi taşıdık” fikri mültecilerin batılı ülkelerde yaşadıklarını özetlemektedir (Sezgin,1999:6-7).

Mültecilik olgusu, son yıllarda yoğunlaşmış olmakla beraber, bu olgu günümüze özgü değildir. Yüzyıllar boyunca insanlar, zulüm, siyasal-dinsel-ırksal baskı, silahlı

çatışma ve şiddet olayları yüzünden yurtlarını ya da içinde yaşadıkları toplumları terk etmek zorunda kaldılar (Peker ve Sancar,2005:4).

Çalışmada, mülteci sorununun çözümü için Türkiye’de ve milletlerarası organizasyonlarda yapılan çalışmalar ve bu çalışmaların sonucu ortaya çıkan belgeler, sözleşmeler ortaya konmaya çalışılmıştır.

Sığınmacılar; gölgede kalmış, medeniyetin tam da göbeğinde, birileri tarafından işlerine geldiğinde görülen çağdaş kölelerdir. Yüzyıllar önce pazarlarda alınıp-satılan, dişlerine, etine-buduna bakılan, kölelerden farklı olarak, şimdiki köleler, kamplara, mülteci evlerine alınıyor. Bir süre sonra onlara onlardan kendileri gibi olmaları, kendileri için yemekler yapmaları, hastalarına bakmaları, temizlik yapmaları istenmektedir (Şenocak,2007:97).

Osmanlı Devletinde yapılan göçler daha ziyade din ile ilgiliydi. Yani aynı dine (İslam) mensup kavimler Anadolu’ya gelip yerleşiyorlardı. Ancak Cumhuriyetin kurulmasıyla yapılan göçlerin sebebi değişmiş, artık din değil dil ya da etnik kökene dayalı göçler gerçekleşmiştir. Bu göçlerin de temel nedeni 1951 sözleşmesinde belirtilen nedenlerle büyük ölçüde örtüşmektedir. Her ne kadar Türkiye göçmenlik, mültecilik statüsü veren bir ülke olmasa da göç eden insanlar aynı etnik kökenden oldukları için bunlar Türkiye’ye kabul edilmiş, akabinde de vatandaşlığa alınmışlardır (Çavuşoğlu,2007:124). Yani Osmanlı döneminde göç eden kişiler Müslüman ya da dindaş iken cumhuriyet döneminden itibaren artık Türk soyu ya da Türk kültürüne bağlılık göçmen kabul edilebilmenin neredeyse tek şartı olmuştur (BMMYK, tarihsiz:8).

Konumuz Türkiye’de mültecilerin yaşadığı sorunlardır. Bu olgunun muhatapları bazen yaşamları şu ya da bu sebepten ötürü doğdukları yerlerde yaşayamadan, sevdikleri tüm değerleri arkalarında bırakarak göç etmek zorunda kalmışlardır. Çeşitli nedenlerle sizin adınıza başkaları tarafından sonunun nerde nasıl biteceği belli olmayan bir yolculuktur bu. Bu yolculuklarda hemen her şey kişilerin istem ve arzuları dışında gerçekleşir; hangi yollardan, hangi dağlardan, hangi ülkelerden geçileceği bilinmez. Bu yolculuk bir trende mi yoksa eşek sırtında mı, sınır kapılarından mı, kaçak yollardan mı yoksa sahte pasaportlarla mı yapılacak... Bunların hiçbiri belli değildir (Sezgin,1999:5).

Bu insanların kaçmalarının en önemli sebebi savaş ya da iç savaş halidir. Saha çalışmasına konu olan Irak’lı mülteciler de savaş ve savaş sonucu ortaya çıkan neticeler sonucu ülkelerini terk etmek zorunda kalmışlardır. Gerçek olan ancak göremediğimiz bir gerçeklik vardır. Bu savaşların ana sebebi ne? Hiçbirimiz bunu irdelemiyoruz. Oysa şu çok aşikâr, bu savaşları kışkırtanlar da körükleyenler de silahların en fazla üretildiği ülkeler ve dolayısıyla silah tüccarlarıdır. Savaşlar sonunda, onların ateş fişkırان silahlarından kaçan bu masum mülteciler gidip sığınma talep ettiklerinde, kendilerine “niye geldiniz” diye sorulabiliyor. Bununla da kalınmıyor bu göçün önünü almak içinde büyük bir çaba sarf ediliyor (Özcimbit,2009:44-45). Yasalar katılaştırılarak yeni gelen sığınmacılara statü verilmek istenmemektedir. Ayrıca Türkiye gibi mülteci üreten bölgelere yakın olan ülkeler bir set olarak kullanılmak istenmektedir.

Ashında bu girizgâhı en iyi tercüme edecek, en iyi anlatacak ve açıklayacak olan Sayın Bülent Peker ve Mithat Sancar’ın kaleme aldığı, büyük insanlığın bahtsız üyeleri diye nitelendirilen mültecilerle ilgili şu cümlelerdir.

Etnik kökenleri, ırkları, dinleri, siyasal aidiyetleri birbirinden çok farklı olsa da hepsini birleştiren ortak bir nokta var; yaşadıkları yerleri ve toplumları terk etmek zorunda kalmış olmak. Günlük dilde, terimin teknik ayrıntıları bir kenara bırakılarak, hepsi ortak bir isimle anılıyor: Mülteciler. Yani, kendi ülkelerinde yaşam güvenliği olmayan; ırksal, etnik, dinsel, siyasal, cinsel, sınıfsal ayrımcılığa maruz kalarak ve/veya savaş ve çatışmalar nedeniyle ülkelerini terk etmek zorunda kalan, başkalarının ülkelerine sığınmaktan başka şansı olmayan kişiler... Bu salt onların sorunu mu? Başkalarının sorunu: Ölüm yolculuğu” (Peker ve Sancar,2005,2).

Çalışmanın birinci bölümünde, sığınmaya ilişkin temel kavramlardan, uluslar arası ve bölgesel sözleşmeler ile bu konuda deklare edilmiş bildirimler incelenecektir. Daha sonra mülteci statü ile ilgili bilgilere yer verilerek, statünün kazanılması ile kaybedilmesi arasındaki süreç ele alınacaktır.

Çalışmanın ikinci bölümünde, literatür taraması yapılacak olup, bu alan ile ilgili belli başlı çalışmalardan kısaca söz edilecektir.

Çalışmanın üçüncü bölümünde, elde ettiğimiz materyaller ele alınarak; araştırmada nasıl veri elde edinildiğinden bahsedilecektir.

Çalışmanın dördüncü bölümünde, saha çalışması ile ilgili bulgular incelenecek olup, bu çalışmada elde edilen veriler analiz edilecektir.

Çalışmanın beşinci ve son bölümünde ise, sonuç ve öneriler anlatılacaktır. Bu bağlamda, araştırma süresince elde edilen bulguların kısa bir özeti yapılacak ve Türkiye’de mültecilerin karşılaştıkları sorunların çözümü için önerilerde bulunulacaktır.

1.1. TEMEL KAVRAMLAR

1.1.1. Yabancı:

Ülkesinde bulunduğu devlete vatandaşlık bağı ile bağlı olmayan kişidir (Sever,2009:5). Bu kişi, vatandaşı olduğu ülkenin sınırını aşmış ve başka bir ülke toprağında yaşamını devam ettirmektedir.

1.1.2. Kaynak Ülke:

Ekonomik istikrarsızlık, siyasi çalkantı, savaş, iç savaş, aşırı nüfus, doğal afet ya da kıtlık gibi; insanları yaşadıkları topraklardan göç ettiren sebeplere sahne olan ülkelerdir (Sever,2009:8).

1.1.3. Transit Ülke:

Dili, dini, ırkı, siyasi düşüncesi gibi çeşitli sebeplerle göç eden yabancı kişilerin uğrak ülkeleri, geçici yaşama amacıyla kaldıkları ya da hedef ülkeye ulaşmak için mecburiyetten yol tuttıkları ülkelerdir (Sever,2009:8).

1.1.4. Sığınmacı:

Bir kişinin vatandaşı olduğu ya da ikamet ettiği devletin topraklarını ayrımcı yasal kovuşturmalar ya da çeşitli baskılar sonucu terk ederek başka bir devletin topraklarına, konsolosluk veya diplomatik temsilcilik binalarına girerek sığınmasıdır (Pazarcı,1999:2002). Bir başka ifade ile sığınmacı, mülteci olarak uluslararası koruma arayan ancak statüleri henüz resmi olarak tanınmamış kişilere denir. Aynı zamanda henüz başvuru yapmamış veya başvurusu kabul edilmemiş yani başvurusu cevaplanmamış kişiler de sığınmacı olarak tanımlanmaktadır. Sığınmacı, iltica

prosedürü hakkında cevap bekleyen kişi olduğuna göre mülteci korumasının temel ilkesi olan geri gönderilmeme ilkesinden ve insanca muameleden peşinen faydalanabilmelidir (Odman,2008:10). İlticacı terimi genellikle, mülteci statüsü almaya yönelik başvurularının hükümet ya da Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) tarafından karara bağlanmasını bekleyen kişiler için kullanılır. Statüleri resmi olarak tanınmamış da olsa, sığınmacılar menşe ülkelerine zorla geri gönderilemezler ve bu kişilerin haklarının korunması gerekir (BMMYK,1992:28). Başka bir deyişle sığınmacı, mülteci olduğu iddiasıyla ülkesini terk eden ama mültecilik statüsü başvurusu sonuçlanmamış kişidir (Mülteci.net:10.02.2009).

Yukarıda iltica hakkının temel bir insan hakkı olduğu vurgulanmıştır. Ancak tüm bunlara rağmen iltica hakkı, ortaya çıkışından bu yana kişilerin hakkı olarak değil devletlerin ihsan ettiği bir lütuf olarak anlaşılmıştır ve bugün de aynı anlayış egemenliğini sürdürmektedir. Bu zihniyette, "iltica" temel bir insan hakkı olarak değil de, devletlerin gönüllü olarak yükümlendiği insani ve ahlaki bir görev olarak algılanmaktadır. Buna göre iltica hakkı, devletin kendi iç hukukuna göre veya diğer devletlerle yapacağı anlaşmalar çerçevesinde kullanabileceği bir egemenlik tasarrufu ve buna bağlı olarak tanıyabileceği bir haktır. Kısacası, ne yazık ki, iltica hakkı bireysel bir hak olmayıp, tanınması devletlerin tasarrufuna bırakılmış bir haktır, bir devlet hakkıdır (Peker ve Sancar,2005:9).

1.1.5. Göçmen:

Göçmen olgusunun anlamını irdelemeden önce göç olgusunu açıklamamız gerekmektedir. Göç; ekonomik, siyasi, çevresel ya da bireysel nedenlerle, bir yerden başka bir yere yapılan ve kısa, orta veya uzun vadeli geriye dönüş veya sürekli yerleşim hedefi güden coğrafik, toplumsal ve kültürel bir yer değiştirme hareketidir (Cevizci,2007:5).

Göç ile ilgili mevzuat çerçevesinde; yerleşmek amacıyla yurdumuza gelen veya başka bir ülkeye giden ve henüz Türkiye Cumhuriyeti ve göç edilen ülkenin vatandaşlığını kazanmamış kişi veya kişilerdir (Sever,2009:6). Ülkesini kendi rızasıyla daha iyi yaşam koşulları için ekonomik sebeplerden ötürü terk eden kişidir (Mülteci.net:10.08.2009). Burada iki temel etkenden söz edilebilir. Bunlardan ilki göçün meydana gelmesine temel teşkil eden itici etmenlerdir. Bunlar; işsizlik, kıtlık, düşük ücret v.s. olabilir. Bir diğer etken ise bu olgunun oluşmasını sağlayan çekici etmenlerdir. Bunlar da; yüksek istihdam, yüksek ücret, sağlık ve eğitim olanakları demokratik düzen v.s. olabilir (UNCHR.com,08.05.2010). Daha çok ekonomik refaha kavuşmak için göç eden insanlar, göç edilen ülkenin izni ve bilgisi ile o ülkeye yerleşmek amacıyla giden insanlar vatandaşlık hakkı kazanana kadar özel bir mevzuata bağlı bulunurlar. Bu kişiler mültecilik statüsünden yararlanamazlar (Akyürek,2007:30).

1.1.5.1. Göçün Sebeplerine Göre Oluşumu Tanımlayan Teoriler

Kesişen fırsatlar teorisine göre; insanlar, göç ettikleri yerdeki fırsatların çokluğu ile ilgili olarak göç kararı vermektedir. Göçmenler belirli bir zaman sonra gittikleri yerde patron olarak kendilerinden sonra gelen göçmenlere iş verebilmektedir. Bu yüzden, ekonomik göçmenler, gittikleri yerlerde hayatlarını daha iyi kazanabileceklerini

düşünmektedir. Bu perspektifte, göçmenlerin büyük oranının ekonomik nedenlerle göç etmesi, kesişen fırsatlar teorisiyle açıklanabilir (Sever,2009:89).

İtme ve çekme teorisi, sert ve yumuşak olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. İlk grubu dramatik durum yaşayanlar (silahlı çatışma, baskı, savaş, çevresel yıkım vb.), diğerini ise daha az sorun olarak görülen (yoksulluk, sosyal dışlanma ve işsizlik) etkenler oluşturmaktadır. Bu teoriye göre, insanların şiddet olan bölgelerden kaçışının daha fazla olması beklenmektedir. Oysaki Afganistan, Pakistan ve Bangladeş'te yaşanan savaş, terörizm ve şiddet olaylarına rağmen, insanların ağırlıklı olarak ekonomik nedenlerle göç etmesi, itme-çekme teorisindeki sert/yumuşak ayrımıyla örtüşmemektedir (Sever,2009:89).

Gerilim teorisine göre ise, bireyler kendileri için zararlı gördükleri çevresel güçlerin etkisi ile meydana gelen gerginlikler nedeniyle göç etmektedirler. Bu açıdan, gerilim teorisi ile göçmenlerin göç etme eğilimi paralellik gösterdiği görülmüştür. Çünkü kişilerin yaşadıkları ülkedeki savaş, çatışma ve ekonomik sorunlar toplumsal duyarlılığı artırmaktadır. Bu durum da, toplumsal hareketliliği yani göçü hızlandırabilmektedir (Sever,2009:91).

Eşitsizlik ve dengesizlik kuramı, toplumsal yapıdaki eşitsizliklere ve dengesizliklere dikkat çekmektedir. Bu kuram, toplumlardaki sosyal adaletsizliğin, eşitsizliğin ve dengesizliklerin göçü yarattığını ve var olan göçü de artırdığını ifade etmektedir. Bu teori ışığında, toplumlardaki bu sosyal adaletsizlikler yüzünden insanların daha çok ekonomik nedenlerle göç ettiği düşünülmektedir (Sever,2009:91).

1.1.6. Mülteci:

1 Ocak 1951'den önce meydana gelen olaylar sonucunda ve ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden, zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle, yararlanmak istemeyen yahut tabiiyeti yoksa ve bu tür olaylar nedeniyle dönmek istemeyen kişidir (BMMYK, tarihsiz:2). Yani arzuları ya da kişisel tercihleri sonucu değil, mutlak zorunluluk yüzünden ülkelerinden ayrıлып başka bir ülkede güvenlik ve özgürlük arayan kişidir mülteci (Peker ve Sancar,2005:9).

1.1.7. Ülkesinde Yerinden Edilmiş Kişiler

Ülkesinde yerinden edilmiş kişi, bir ülkenin belirli bir bölgesi ya da yöresinden başka bir bölgesi ya da yöresine kaçmış kişidir. Bu kişiler evlerini savaş, iç savaş, açlık, etnik temizlik, çevresel faktörler ya da inançları sebebiyle zulüm görmeleri sonucu terk etmiş insanlardır (Amnesty.org:25.12.2009).

BM ülkesinde yerinden edilmiş kişilere ilişkin kılavuz ilkelerde bu kişiler ; “ silahlı bir çatışma, genel şiddet, insan hakları ihlalleri ya da doğal veya beşeri faktörler nedeniyle yaşadıkları yerlerden kaçmak ya da buraları terk etmek zorunda kalmış, ancak uluslar arası olarak hiçbir devlet sınırını geçmemiş kişiler” olarak tanımlanmıştır. Bu kavram esasen mültecilik için gereken siyasi şartları taşımaktadır. Ancak kişi vatandaşı olduğu ülkenin dışına çık(a)madığı için statü dışında kalmışlardır. Bu açıdan bu kişilerin sorunları mültecilerin sorunlarıyla aynıdır. Ancak belli bir sınırı geçmedikleri için bu kişiler 1951 Sözleşmesinin dışındadır (Kılıç,2008:214).

Dünya üzerinde ülkesinde yerinden edilmiş kişilerin sayısı muhtemelen mültecilerden daha fazladır. BMMYK'nin ülkesinde yerinden edilmiş kişilere koruma veya yardım sağlamak için genel bir yetkisi yoktur. Fakat BMMYK ülkesinde yerinden edilmiş belli gruplar için artan biçimde, sınırlı sorumluluk almaktadır. Kuruluş bu tür özel faaliyetleri insani uzmanlığı ile mülteci problemlerine kalıcı çözümler sağlaması ve uygulaması nedeniyle yapmaktadır. Ancak BMMYK bu faaliyetler BM Genel Sekreteri ve BM Genel Kurulu'nun isteği ve ilgili devletin rızası ile gerçekleştirilmektedir (UNCHR.org:08.05.2010).

1.2. MÜLTECİ HUKUKUNUN OLUŞTURULMA SÜRECİNDE ETKİLİ OLAN KURULUŞLAR VE BELGELER

Bu kısımda insan hakları ve buna bağlı olarak temel hürriyetlerin korunması ve geliştirilmesi için oluşturulmuş kurumlar ve bu kurumların çalışmaları sonucu ortaya çıkan uygulamaları/belgeleri incelenecektir.

1.2.1. Teşkilatlar

1.2.1.1. Birleşmiş Milletler Yardım Ve Rehabilitasyon Kuruluşu

İkinci Dünya savaşı sırasında Avrupa içinde meydana gelen aşırı nüfus hareketlerinin yıkıcı etkisini müttefik devletler savaş bitmezden evvel anlamışlardı. Avrupa'nın kurtarılması sonucu büyük bir sorunla karşı karşıya kalacaklarını anlayan bu devletler Kasım 1943'te (Birleşmiş Milletler resmen kurulmadan önce) Birleşmiş Milletler Yardım Ve Rehabilitasyon Kuruluşu(UNRRA)'nu kurmuşlardır. Bu kuruluşun esas amacı esasen mültecilerle ilgili değil, savaş nedeniyle yerinden edilmiş kişiler için çalışmalar yürütmektir (Kılıç,2008:218).

1.2.1.2. Birleşmiş Milletler

Birleşmiş Milletler antlaşması 26 Haziran 1945'te imzalanıp, 26 Ekim 1945'te yürürlüğe girmiştir. Birleşmiş Milletler Antlaşması, devletlerin insan haklarına ve temel hürriyetlerine ırk, cinsiyet, din veya dil ayrımı yapılmaksızın her durumda saygı gösterilmesi ve uyulmasını sağlamak amacıyla kurulmuştur (Akyürek,2007:7).

1.2.1.2.1. Milletlerarası Mülteciler Teşkilatı(IRO)

İkinci dünya savaşının etkisi ile milyonlarca insan yerlerini terk etmek zorunda kalmıştır. Bu insanların yerleştirilmesi, onlara maddi ya da manevi desteğin sağlanması ve bu kişilerin şartlar elverdiği ölçüde ülkelerine geri dönmelerini sağlamak amacıyla, Birleşmiş Milletler genel kurulu 15 Aralık 1946'da "Milletlerarası Mülteciler Teşkilatı"nın statüsünü kabul etmiştir (Ataman,2002:13). Temmuz 1947 yılında Birleşmiş Milletler tarafından üç yıllık bir program için geçici nitelikte kurulmuş bir örgüttür. Bu örgütün temel amacı yerinden edilmiş ya da yerini terk etmiş mültecileri menşe ülkeye geri dönüşten çok bu kişilerin üçüncü bir ülkeye yerleştirilmeleriyle uğraşmıştır. Bu çalışma süresi zarfında 730.000 kişinin ülkelerine geri dönüşleri sağlanmış buna karşılık 1 milyondan fazla kişi üçüncü bir ülkeye yerleştirilmiştir (Kılıç,2008:230). Geçici olarak kurulan bu örgüt, kuruluşunun ve çalışmalarının açıklandığı anayasasında mülteciyi, "haklı bir nedene dayanan baskı ve zulüm dâhil olmak üzere ülkesine dönmek için geçerli nedeni olan kişi" olarak tanımlanmış ve özellikle Avrupa'da II. Dünya Savaşı sebebiyle oluşan yeni siyasi coğrafyadan etkilenerek ülkelerini terk etmeye zorlanan kişilere yardım etmek amacıyla ve daha çok maddi yardıma yönelmiştir (Ataman,2002:13).

1.2.1.2.2. BM Yakın Doğudaki Filistinli Mültecilere Yardım Ve Çalışma Kuruluşu (UNRWA)

Bu örgüt 9 Aralık 1948'de kurulmuştur. İsrail devleti kurulduğu zaman yerinden edilen ve Ürdün, Lübnan, Suriye ile Mısır'a sığınmak zorunda kalan ve İsrail işgali altındaki Filistin topraklarında bulunan Filistinlilere yardım etmek amacıyla kurulmuştur. Şu an itibariyle yaklaşık üç milyon Filistinli UNRWA'ya kayıtlıdır. UNRWA tarafından özel olarak ilgilenilen Filistinlilerle BMMYK ilgilenmemektedir. Ancak UNRWA'nın faaliyet alanı dışında bulunan Filistinlilerde tıpkı diğer mülteciler gibi BMMYK'den yardım talep etmekte ve BMMYK de onlara gerekli yardımı yapmaktadır. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliğine verilen mültecileri koruma yetkisi BM Yakın Doğudaki Filistinli Mültecilere Yardım Ve Çalışma Kuruluşu'na verilmemiştir. Bu yetki mültecileri kabul eden ülkelere aittir (Kılıç,2008:231).

1951 sözleşmesinin 1D maddesine göre Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği dışında herhangi bir Birleşmiş Milletler organı ya da kuruluşundan koruma ve yardım gören kişiler 1951 sözleşmesinde bahsedilen haklardan faydalanamayacaktır. Ancak belli bir nedenle bu korumadan yoksun kalan ya da bırakılan kişiler 1951 sözleşmesinden faydalanabilir (BMMYK, tarihsiz:1).

1.2.1.2.3. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği

1951 Cenevre Sözleşmesi mülteci hukuku düzenlemeleri açısından bir ilk sayılabilir. Bu sözleşme öncesinde mültecilere yönelik hukuk kuralları daha çok teamüllerden veya bazı önemli ülkelerin iç hukukuna dayanan hukuksal

düzenlemelerden ibaretti. Cenevre Sözleşmesi, II. Dünya Savaşı'nın Avrupa'da yarattığı mülteci sorununu çözmeye yönelik bir sözleşmedir. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği de bu sözleşmenin gereklerini yerine getirebilmek için kurulmuştur (Mülteci.net:15.05.2010).

BM Genel Kurulu'nun 319 (IV) sayılı ve 3 Aralık 1949 tarihli Kararı ile 1 Ocak 1951'den itibaren bir Mülteciler Yüksek Komiserliği Ofisi kurmaya karar vermiş ve 14 Aralık 1950 tarihli ve 428 (V) sayılı Kararı ile Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği Tüzüğü'nü kabul etmiştir. BMMYK Tüzüğü Yüksek Komiser'in görev ve sorumluluklarını belirler (Eriş,2007:25). BMMYK'nin en önemli görevi mülteci olgusu ile ilgili mekanizmanın denetleyici görevini üstlenmesidir. BMMYK mültecilerin zulüm gördüğü /göreceği ülkeye geri gönderilmesini engeller (Altınışık ve Yıldırım,2002:19).

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği, mültecilerin korunması ve dünyadaki mülteci sorunlarının çözülmesine yönelik uluslar arası faaliyetlere öncülük etmek ve koordine etmekle görevlendirilmiştir. BMMYK, herkesin başka bir Devlete iltica etme ve daha güvenli bir yere sığınma hakkı ve ülkesine gönüllü olarak geri dönme hakkından yararlanmasını sağlamaya çalışmaktadır. BMMYK, mültecilerin kendi ülkelerine geri dönmeleri veya başka bir ülkeye yerleşmelerine yardım ederek, içinde buldukları zor duruma kalıcı çözümler getirmeye çalışmaktadır. BMMYK'nin Yürütme Komitesi ve BM Genel Kurulu, BMMYK'ne vatansız kişiler, vatansızlığı ihtilaf konusu olan ve ülkesinden yerinden edilmiş kişilere yardım etme yetkisi tanımıştır. BMMYK, devletler ve kurumların insan haklarının korunması ve ihtilafın barış içerisinde son bulması için gerekli koşulların oluşturulmasını teşvik ederek kişilerin zorla yerinden edilmelerini engellemeye ya da azaltmaya çalışmayı hedeflemektedir (BMMYK,2005:75).

İlke olarak Cenevre sözleşmesinde sayılan şartları taşıyan herkes mülteci statüsü için başvuruda bulunabilir. Ancak Birleşmiş Milletlerin hazırlamış olduğu Cenevre sözleşmesinin 1. Maddesinin D fıkrasında belirtilen, Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği dışında, diğer bir Birleşmiş Milletler organı veya örgütünden halen koruma veya yardım gören kimselere, Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği koruma sağlamamaktadır (BMMYK, tarihsiz:3).

BMMYK'nin, üstlendiği ana rol mültecileri ve sığınmacıları korumakla görevli oldukları bilincini devletlere aşlamak ve yükümlülüklerini yerine getirmelerini sağlamak ve mülteci sorununa kalıcı çözümler bulunmasını sağlamaktır (Akyürek,2007:85). Yani, BMMYK için önemli olan devletlerin mülteci ve sığınmacılara hoşgörü ile davranmalarını ve sorumluluklarını yerine getirmelerini sağlamaktır (Peker ve Sancar,2005:12).

Ancak son yıllarda BMMYK'nin faaliyetleri değişiklik göstermeye başlamıştır. Artık eskiden olduğu gibi mültecilerin haklarını savunmayla, onların yerleştirilmesiyle yetinmemekte, BMMYK artık mülteci olgusunun oluşmasına etki eden sebeplerin önlenmesini ve kişinin kaçtığı ülkenin sorumluluğuna vurgu yapmaktadır (BMMYK,2000:3-4).

Mültecilerin korunması ve sorunlarına çözüm aranması örgütün temel hedefidir. Ancak bu temel hedef sabit kalmakla beraber operasyonel olarak faaliyet alanı genişlemiştir. Bunu temel nedenleri şöyle sıralanabilir;

İlk olarak BMMYK'nin ilgilenmesi gereken hedef kitle 1950'den günümüze kadar milyonlarca artmıştır.

İkinci olarak, BMMYK ilk olarak mültecilerin üçüncü ülkelere yerleşmelerini kolaylaştırmak için çaba gösteriyordu. Ancak ilgi alanı genişledikçe BMMYK

mültecilerin gıda, sağlık, eğitim vs. ihtiyaçların karşılanması için de uğraş vermeye başlamıştır.

BMMYK'nin bünyesindeki temel değişimlerden Üçüncüsü de, ilk olarak sadece mültecilerle ilgilenen komiserlik daha sonra kendi ülkesinde yerinden edilenler, geri dönen mülteciler, vatansız insanlar, savaştan etkilenen topluluklar ve diğer insan grupları için destek sunmaya başlamıştır.

1.2.1.2.3.1. BMMYK Görevleri

Tüzüğün 8. maddesi BMMYK'nın görevlerini nasıl ve ne şekilde yerine getireceğini ayrıntılı olarak belirtmiştir.

Buna göre BMMYK (BMMYK,1998:64);

(a) Mültecilerin korunmasına ilişkin uluslararası antlaşmaların onaylanması ve sonuçlandırılmasını sağlayarak, başvurulara nezaret ederek ve değişiklik tekliflerini teşvik ederek;

(b) Hükümetler ile özel antlaşmalar yapıp mültecilerin durumunu iyileştirerek ve korunmaya ihtiyaç duyanların sayısını azaltmak için tasarlanan önlemlerin hayata geçirilmesini teşvik ederek;

(c) Gönüllü geri dönüşleri veya yeni topluluklara uyum sağlamayı teşvik eden hükümetlere ve özel çabalara yardım ederek;

(d) En muhtaç kategorileri dışlamamak suretiyle mültecilerin ülke topraklarına kabulünü teşvik ederek;

(e) Mültecilerin mallarını, özellikle de yeniden yerleşimleri için gerekli olanları, transfer etmelerine izin almak için çaba göstererek;

(f) Hükümetlerden sınırları dâhilindeki mültecilerin sayıları ve durumları ile onlarla ilgili kanun ve yönetmelikler hakkında bilgi alarak;

(g) Hükümetler ve ilgili Hükümetler arası kuruluşlar ile yakın temas içinde olarak;

(h) Mülteci sorunlarıyla ilgilenen özel örgütler ile kendisinin en uygun bulunduğu biçimde temasa geçerek;

(i) Mültecilerin refahı ile ilgili özel kuruluşların çabalarının düzenlenmesini kolaylaştırarak

Kendisinin yetki alanına giren mültecilerin sorunlarını çözmeye çalışır.

1.2.2. Beyannameler

1.2.2.1. İnsan Hakları Evrensel Bildirisi

İnsan Hakları Evrensel Bildirisi, BM Genel Kurulu tarafından 10 Aralık 1948'de kabul edildi. Bildiri bir başlangıç bölümü ve 30 maddeden oluşmaktadır. İnsan Hakları Evrensel Bildirisi, ilk kez, insan hak ve temel hürriyetlerinin, uluslararası düzeyde, üzerinde tartışılan bir tanımını oluşturmuştur (Akyürek,2007:8). Bildirinin 14. maddesinin 1. fıkrasına göre; “herkes zulüm karşısında başka ülkelere sığınma olanağından yararlanma hakkına sahiptir” denilmektedir. Ayrıca beyannamenin 13. maddesinin 2. fıkrasına göre de; “herkes kendi ülkesi de dâhil olmak üzere, herhangi bir ülkeyi terk etmek ve kendi ülkesine geri dönmek hakkına sahiptir” (Peker,2001:152-153). Bu bildiri ile bütün insanların doğuştan bir takım haklara sahip olduklarını ve bu hakların engellenemeyeceği ve devredilemeyeceği hususu üzerinde durulmuştur. Tüm insanların doğumdan itibaren eşit, onurlu ve özgür olduğunu belirterek insanların

arasında ayrımcılığın önlenmesi ve köleliliğin imkânsızlığı üzerinde durmuş; ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasal düşünce ya da başka bir nedenden dolayı ayrımcılık uygulanamayacağı vurgulanmıştır. Bu bildiri ile zulme karşı ilticanın (sığınmanın) uluslararası bir hak olduğu vurgulanmıştır (Akyürek,2007:9).

1.2.2.2. Devlete Sığınmaya İlişkin Beyanname

Sığınma hakkına ilişkin Beyanname 2 Kasım 1959 tarihli 1400 sayılı genel kurul kararına uygun olarak Uluslar arası Hukuk Komisyonu tarafından oluşturulmuştur.

Bu beyannamenin 1. maddesine göre (Peker,2001:152-153);

Bir devletin egemenliğini kullanarak, sömürgeciliğe karşı mücadele edenler dâhil, İnsan Haklar Evrensel Bildirgesinin 14. Maddesine giren kişilere tanıdığı sığınmaya tüm devletler saygı gösterecek, savaş ve insanlığa karşı suç işleyen kimseler bundan faydalanmayı talep edemeyecek ve sığınma hakkını tanıyan devlet, sığınmaya ilişkin temellendirmeyi değerlendirmeye haizdir.

1.2.2.3. Uluslararası Ekonomik Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi (1966)

Birleşmiş milletler genel kurulunun 16 Aralık 1966 tarihli ve 2200 A sayılı kararıyla kabul edilmiş 3 Ocak 1976' da yürürlüğe girmiştir (BMMYK,1998:226-227).

Bu sözleşmeye taraf devletler, Birleşmiş Milletler Antlaşmasında ilan edilen ilkeler uyarınca insanlık ailesinin tüm üyelerinin niteliğinde bulunan onurunu eşit ve ayrılmaz haklarını tanımanın dünyada özgürlük, adalet ve barışın temeli olduğunu göz önünde bulunduracaktır.

Bu hakların insan kişiliğinin niteliğindeki onurdan kaynaklandığını bilerek, İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi uyarınca korkudan ve yokluktan arınmış özgür ve insan ülküsüne ancak kişisel ve siyasal hakların yanı sıra, herkesin ekonomik, toplumsal ve kültürel haklardan yararlanabileceği koşullar yaratıldığında ulaşılabilmesinin bilincinde olmalıdırlar.

1.2.2.4. 1969 Afrika Birliği Örgütü Sözleşmesi

Afrika Birliği Ülkeleri, Afrika'daki mülteci durumunun özel karakteristik özelliklerinin göz önüne alınacağı bölgesel bir anlaşmanın gerektiğini düşünüyorlardı. Ancak böyle bir anlaşmaya birleşmiş Milletler yanaşmıyordu. Zira kendilerinin oluşturduğu Cenevre Sözleşmesini ve devamı niteliğinde olan 1967 protokolünün evrensel olduğunu kabul ediyorlardı. Eğer bölgesel anlaşmalar imzalanacak olursa BM'in oluşturduğu sözleşmelerin meşruluk zemini zedelenmiş olacaktı (BMMYK,2000:56).

Birleşmiş milletler tarafından oluşturulan Cenevre sözleşmesi ve bunun yerini alan 1967 Protokolü mültecilik olgusunda bazı boşluklar bırakmış bunun neticesinde de uluslar arası anlamda birçok aksaklık meydana gelmiştir. Bu aksaklıkları gidermek amacıyla bölgesel bazı sözleşmeler oluşturulmuştur. Bunlardan biri de 1969 Afrika Birliği Örgütü Sözleşmesidir. Afrika Birliğinin mülteci haklarını düzenleyen bir alanda sözleşme yapması yadsınacak bir şey değildir. Zira bu sözleşmenin hazırlandığı sırada ve öncesinde Afrika kıtasında yüz binlerce insan gerek sömürgeciliğin getirdiği etkenlerden ve gerekse de savaş/iç savaş vb. nedenlerden ötürü ülkelerini terk etmek zorunda kalıyorlardı (Beter,2006:14). Görüldüğü üzere bu insanlar, hem coğrafik açıdan ve hem de tarihsel açıdan Birleşmiş Milletlerin hazırlamış olduğu Cenevre sözleşmesi

ve 1969 Protokolünde bahsedilen mülteci olgusunun dışında kalıyorlardı. Afrika Birliği bu soruna çözüm bulmak için 1969 yılında “Afrika’daki Mülteci Sorunlarının Özel Yönlerini Düzenleyen 1969 Afrika Birliği Sözleşmesi’ni” hazırlamış ve 1974’te yürürlüğe koymuştur. Bu sözleşmede Cenevre sözleşmesinde mülteci olabilmeye etken teşkil eden sebeplere ek olarak “dış saldırı, işgal, yabancı hâkimiyetinden veya ülkelerinin bir kısmında ya da tamamında görülen kamu düzenini ciddi biçimde bozan olaylar nedeniyle menşe ülkeyi terk etmeye zorlanan kişilerin de mülteci olduğu” nu belirtmiştir (BMMYK,2000:56). Ayrıca Afrika Birliği Örgütü sözleşmesi, “sınırdan geri çevrilmeme, sığınma, mülteci yerleşim yerlerinin belirlenmesi, mülteciler tarafından gerçekleştirilen yıkıcı eylemlerin yasaklanması ve gönüllü geri dönüşe ilişkin şartları” da içererek BMMYK’ nin yapmış olduğu tanımı genişletmiştir (BMMYK,2000:55).

1.2.2.5. 1984 Cartagena Bildirisi

Bu bildiri Orta Amerika’da yaşanan bir mülteci krizi sonucunda 1984 yılında bazı bilim adamları, hukukçu ve Güney Amerikalı hükümet temsilcilerinin Kolombiya’nın Cartagena kentinde bir araya gelmesi sonucunda kabul edilen ve tüm Latin Amerika Bölgesini kapsayacak şekilde düşünülmüş bir bildiridir (BMMYK,2000:123).

Bu bildiri Afrika Birliği Örgütü’nün 1969’da kabul ettiği Mültecilerin durumuna ilişkin sözleşmede olduğu gibi mülteci tanımını genişletmiş ve mülteciyi “genel bir şiddet durumu, dış ülkelerden gelen baskılar, ülke içi çatışmalar, insan hakların büyük boyutlarda ihlal edilmesi ve/veya kamu düzeni ciddi şekilde bozan şartların ortaya çıkmasıyla hayatları, güvenlikleri ve özgürlükleri tehlikeye düşen”, bu nedenle

ülkelerini terk etmek zorunda kalan kişiler olarak tanımlamıştır. Ancak bu deklarasyonun bir bağlayıcılığı yoktur (BMMYK,2000:123).

1.2.2.6. 1994 Arap Sözleşmesi

Bu sözleşme, Arap Ülkeleri Birliği Konseyi'ne taraf ülkelerce 27 Mart 1994 tarihinde, 5389 sayılı kararla kabul edilmiştir. Bu sözleşmenin de yapılma gereği de diğer bölgesel sözleşmeler de olduğu gibi Cenevre Sözleşmesinin yetersiz kalmasıdır. Arap coğrafyasında meydana gelen savaş, işgal, yabancı denetimi vb. nedenlerle meydana gelen göç hareketleri Cenevre Sözleşmesi dâhilinde olmuyordu. Bu yüzden de Arap Ülkeleri Birliği Konseyi bölgesel nitelikli böyle bir sözleşme yapmak zorunda kalmışlardır (Akyürek,2007:50).

1.3. MÜLTECİ STATÜSÜNÜN BELİRLENMESİ

Mülteci statüsü kazanmanın temel ölçütleri şunlardır:

Vatandaşı olunan ülkenin dışında bulunma ve o devletin korumasından yararlanamama ya da yararlanmak istememe, bu durumun zulme uğrama konusunda haklı bir korkuya dayanması ve zulüm korkusunun ırk, din, dil, milliyet veya belirli bir toplumsal gruba mensubiyet ya da siyasi görüş nedenlerinden kaynaklanması gerekir. Mülteci statüsü tanınacak kişi, ülkesine dönmesi halinde temel hakları ve özgürlüğü gerçekten zarar görecektir olan kişi olmalıdır. Görmesi muhtemel olan zarar ciddi olmalı ve zarar riski gösterilebilmelidir. Devlet, onu bu zarardan koruyamayacak durumda ya da korumayacak olmalıdır, söz konusu zarar, sözleşmede sayılan ayrımcılık ölçütleriyle ilgili olmalıdır (Peker ve Sancar,2005:16).

Şimdi de sırasıyla kişinin mülteci sayılabilmesi için sahip olması gereken ölçütlere göz atalım.

1.3.1. Kişinin Yabancı Olması

Bir ülke vatandaşı hakkında bir başka ülkenin sığınma konusunda karar verebilmesi için öncelikle gidilen ülke topraklarında kendisine başvurulmuş olması gerekmektedir. Mülteciyi ülkesinde yerinden edilmiş kişiden ayıran temel ayraç budur (Kılıç,2008:218).

Bir ülkenin vatandaşı olduğumuzda, vatandaşlığın getirdiği hak ve yükümlülükleri doğal karşılarız. Çoğumuz çocuklarını okula yazdırabilir, ihtiyaç duyduğunda iş başvurusu yapabilir ve hükümetteki temsilcilerini seçmek için oy

kullanabiliriz. Yaşadığımız ülkede bir payımız olduğunu düşünürüz. Bireysel kimliklerimizin ötesinde derin bir aidiyet duygusu hissederiz.

Yabancı kişi yalnız baskı ve zulüm korkusu içinde yani ırk, milliyet, din, siyasi düşünce ve belirli bir sosyal gruba mensubiyet, kişisel ve siyasal, adi veya siyasi suçlar, savaş veya şiddet ve askeri görevlere dayalı nedenlerle yabancı bir ülkeye kaçan ve böylece yabancı durumunda olanlara iltica hakkı tanınmakta ama kendi ülkelerinin sınırları içinde kalan ve zor koşullar altında olanlara yani dâhili mültecilere bu hak tanınmamakta ve sözleşme kapsamı dışında bırakılmaktadır (Akyürek,2007:52).

1.3.1.1. Kişinin Vatansız Olması

1954 vatansız kişilerin statüsüne ilişkin temel hükümler sözleşmesi vatansız kişiyi madde 1'de şöyle tanımlar: Hiçbir devlet tarafından kendi yasalarının işleyişi içinde vatandaş olarak sayılmayan kişidir (BMMYK,1999:17). Başka bir deyişle; hiçbir devletin vatandaşlığını alamayan kişiler ile vatandaşlığı olmakla birlikte bu vatandaşlığını yasal ve fiili nedenlerle kaybettikten (vatandaşlıktan çıktıktan ya da çıkarıldıktan) sonra herhangi bir devlet vatandaşlığını kazanmamış olanlara, vatansız kişiler denilmektedir. Vatansızlık, ulusların vatandaşlığın kazanılması ile ilgili ulusal düzenlemeleri sonucu bazı durumlarda kimi kişilere vatandaşlık statüsünü tanımamaktan ya da ırk, dil veya bir gruba veya siyasi düşünceye sahip olma gibi sebeplerle daha çok savaş, ihtilal veya karışıklık dönemlerinde belli kişilerin vatandaşlıktan çıkarılmaları şeklinde kendini gösterebilir (Akyürek,2007:54).

Ancak tüm vatansızlar mülteci değildirler. Bu kişilerin mülteci sayılabilmeleri için mültecilik statüsüne ilişkin şartları yerine getirmeleri lazım. Yani ikamet ettikleri ya

da daha önce vatandaşları oldukları ülkelere geri dönmelerini önleyecek bir zülüm korkusu veya açık bir tehdit olmalıdır.

İnsan hakları evrensel bildirgesinin 15. maddesine göre (BMMYK,1999:9), “Herkesin bir vatandaşlığa sahip olma hakkı vardır ve hiç kimse keyfi olarak vatandaşlığından veya vatandaşlığını değiştirme hakkından mahrum edilemez.”

Fakat bu karara rağmen bazen değişik nedenlerden ötürü insanlar vatansız kalabiliyor. Aşağıda bu temel nedenlere göz atacağız. Ancak şunu vurgulamadan geçemeyiz, vatansızlığın önlenmesi ve azaltılması ile vatansız kişilerin korunması yeni mülteci durumlarının ortaya çıkmasını önlemek bakımından önemlidir (BMMYK,1999:12).

1.3.1.1.1. Vatansızlığın Temelindeki Nedenler

Vatansızlığın oluşmasındaki bazı temel etkenler şunlardır (BMMYK,1999:6-7);

1. Yasaların uyumsuzluğu durumunda vatansızlık ortaya çıkar. Örneğin kişinin doğduğu X devleti vatandaşlığı nesep yolu ile çocuğun ebeveynlerinin vatandaşı olduğu Y ülkesi doğum yeri ile vatandaşlık veriyorsa vatansızlık ortaya çıkabilir.

2. Evlilik ile ilgili kanunlar

3. İdari uygulamalar, yani bazı devletler, kendi ülkesini terk eden veya yurtdışında ikamet eden kişilerin vatandaşlığını otomatik olarak feshedebilmektedir.

4. Ayrımcılık

5. Nüfus kaydı ile kanunlar

6. Vatandaşlıktan çıkarılma

7. Vatandaşlıktan vazgeçme (başka bir vatandaşlık kazanılmadan önce)

Her vatansız kişi kesin olarak mülteci statüsüne dâhil değildir. Ancak potansiyel mülteci akınları ve vatansızlık arasında sıkı bir bağ vardır (BMMYK,2000:189).

BMMYK vatansızlığın azaltılması için etkin rol oynamaktadır. Bu rolün başında, devletlerin vatandaşlık hukukuna ilişkin kanunlarının yapılmasına yardımcı olmak ve eski kanunlarının yenileri ile değiştirilerek yeni vatandaşlık kanunlarının hazırlanmasına destek vermek gelir. BMMYK bu amaç doğrultusunda 2003 ile 2005 yılları arasında 40'tan fazla ülke ile işbirliği yapmıştır.

İkincil olarak BMMYK, devletlerin uzun süredir ülkelerinde mutad olarak barınan vatansızlara vatandaşlık imkânı tanımlarını sağlayan kampanyaları desteklemiştir (BMMYK,2005:49).

1.3.1.1.2. Kişinin Birden Fazla Vatandaşlığa Sahip Olması

Bir kişi ülkeler arasındaki vatandaşlık kanunlarındaki uyumsuzluk nedeniyle birden fazla vatandaşlığa sahip olabilir. Örneğin kişinin doğduğu A ülkesi vatandaşlığı doğumla veriyor ve kişinin ebeveynlerinin ülkesi olan B ise vatandaşlığı nesep(kan bağı, soy) yoluyla veriyor, bu durumda yeni doğan kişi her iki ülkenin de vatandaşlığını kazanmış olur. Ayrıca kişi bazen kendi isteği ile de vatandaşı olduğu ülkenin dışında bir başka ülkenin de vatandaşlığına geçmek isteyebilir. Yabancılar hukukuna göre birden fazla vatandaşlığa sahip kişiler, vatandaşlığına sahip olduğu ülkelerin hiçbirinde yabancı olarak sayılmazlar (Eriş,2007:29).

Kişinin kaç vatandaşlığı varsa onların hepsinin şartları değerlendirilir. Ona göre mültecilik verilir verilmeyeceğine karar verilir. Yani kişinin mülteci sayılabilmesi için vatandaşlık hakkına sahip olduğu tüm ülkelerin korumasından mahrum olmalıdır.

Birinden mahrum olup diğerlerinden faydalanmak mültecilik statüsünün kazanılmasına engeldir (Eriş,2007:29).

1.3.1.1.3. Yerinde Mülteciler

Seyahat, eğitim, görev gibi herhangi bir nedenle yasal yollarla ülkesinden ayrılan ve gittiği yabancı ülkede olduğu sırada iltica talebiyle başvuran yani ülkesinden ayrıldığı sırada mülteci olmayan ancak yurtdışındayken mülteci statüsüne girmeye hak kazanan kişilerdir (Akyürek,2007:55). Kişi yurtdışında iken devleti aleyhine birtakım eylemlerde bulunabilir ya da sözlü açıklamalar yapabilir. Ayrıca bu tür durumlarda ülkesinde meydana gelen gelişmeler kişi için haklı nedenlere dayanan zulüm görme riski ve korkusu oluşturduğu için kişinin ülkesine dönmesi imkânsız hale gelebilir. Dolayısıyla bu durumdaki kişiler de iltica başvurusunda bulunabilirler. Ancak bu kişiler eylem ve söylemleri kasti olarak yapılmış olmamalıdır. Aksi takdirde bu kişilerin mültecilik statüsüne alınması pek de mümkün değildir (Eriş,2007:33).

1.3.2. Korku, Zulüm ve Baskıyı Teşkil Eden Temel Etkenler

Birleşmiş Milletlerin 1951 tarihli Cenevre sözleşmesinin 1. maddesinde yapılan mülteci tanımının temel taşı kişinin haklı sebeplere dayanarak “zulme uğramak ve zulümden korkmak” ifadesidir. Bu yüzden de zulüm ve korku mülteciliğin temel etkenidir. Korku kişinin ruh halinde meydana gelen değişikliktir. Bu korkunun aynı şekilde tezahür etmesi düşünülür yani nesnel olduğu. Ancak söz konusu insan olduğundan dolayı aynı kişiler aynı olaylardan aynı şekilde etkilenmez. Bu nedenler kişinin ırk, milliyet gibi doğuştan gelen veya din, siyasal düşünce gibi sonradan benimsenen nitelikler olup, kişiye sıkı sıkıya bağlı niteliklerdir (Kılıç,2008:214).

Sığınmacının sadece kendi ruh halini değil, zulüm görme korkusunun hangi nesnel gerçeklerden kaynaklandığının araştırılması gerekmektedir. Sözleşme, soyut bir kavram olan korkunun belirlenmesinde kişinin ruh halinin dikkate alınmasını yeterli görmemektedir. Her kişi için kişinin öznel durumunun dikkate alınması gerekmektedir (Kılıç,2008:218).

Korkunun oluşması için zulüm oluşması gerekmez, zulüm tehlikesinin varlığı yeterlidir. Uluslararası Mülteciler teşkilatı (IRO), yaptığı mülteci tanımında hem kişinin o anda yaşadığı olaylardan kaynaklanan korkuyu, hem de gelecekte meydana gelebilecek tehlike korkusunu kabul etmiştir (Akyürek,2007:56). Ayrıca adi ve siyasi suçlardan ve ülkenin bir bölümünde ya da tamamında baş gösteren savaş veya şiddet olaylarından dolayı zulme uğrama ya da zulme uğrama korkusu içinde olma haklı nedenler olarak değerlendirilmektedir (Eriş,2007:36).

Zulüm Cenevre Sözleşmesinde belirtilen temel nedenlerden birinin veya birkaçının varlığı sonucu ortaya çıkmaktadır. Zulüm, devlet korumasının zafiyete uğraması sonucu temel insan haklarının devamlı ve sistemli bir şekilde ihlal edilmesi olarak tanımlanmaktadır. Zulmün devletler tarafından yapılması onu sistematik ve süre giden bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Yoksa değişik siyasi veya dini gruplar tarafından da zulüm tarafından da karşımıza çıkabilir (Akyürek,2007:57-58).

Korku ve zulmü genel olarak tanımladıktan sonra şimdi de bunlara temel teşkil eden etmenleri sırasıyla inceleyelim...

1.3.2.1. Irksal Nedenler

Ayrımcılığın en belirgin unsuru ırk'tır. Irk genel olarak; aynı kalıtsal ve fizyolojik özellikleri taşıyan etnik gruplar ve daha geniş yorumlandığında büyük bir nüfusun içinde azınlık durumunda olan bir soyun belirli bir grubuna mensup olma biçiminde tanımlanabilir. Yani aynı etnik kökene sahip gruplar olarak tanımlanmakla beraber büyük bir nüfus içinde azınlık oluşturan ortak bir soyun belirli bir sosyal grubudur (Kılıç,2008:216). Irk ayrımcılığı sonucu temel insan hakkı ihlalleri ortaya çıkmakta ve bunun sonucunda da korku, zulüm ve korku riski ortaya çıkmaktadır. Irk ayrımcılığını önlemek amacıyla gerek BM nezdinde gerekse bölgesel nitelikli birçok sözleşme hazırlanmıştır. Bunlardan biri 1948 tarihli İnsan Hakları Evrensel Bildirisi'nin 2.maddesinde herkesin renk, cinsiyet, dil, din yanında, ırk ayrımı gözetilmeksizin bu Bildiri'de ilan olunan tüm haklardan yararlanacağı belirtilmekte ve ayrımcılık konusunda evrensel genel yasa konumunda olan "Her Türlü Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılması ile ilgili Sözleşme'nin 1. maddesiyle de ırk ayrımcılığının; fark gözetme, dışlama, kısıtlama ve yeğleme eylemlerinden oluşmaktadır (Akyürek,2007:59-60).

Ayrıca 21 Aralık 1965'de kabul edilen Her Türlü Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılmasına Dair Uluslararası Sözleşmesinin 1.maddesinin 1.fikrasında ırk ayrımcılığının tanımına yer vermektedir. Buna göre ırk ayrımcılığı; "...siyasal, ekonomik, sosyal, kültürel veya kamusal yaşamının herhangi bir alanında, insan hakları ve temel özgürlüklerin eşit ölçüde tanınmasını, kullanılmasını veya bunlardan yararlanılmasını kaldırma veya zayıflatma amacına sahip olan veya bu sonuçları doğuran ırk, renk, soy, ulusal veya etnik kökene dayanarak herhangi bir ayrıma, dışlama, kısıtlama veya ayrıcalık tanıma" olarak belirtmekte, 1951 sözleşmesi de ırk ayrımcılığını iltica sebebi saymış ancak bunun için de ırk ayrımcılığının ya devlet

tarafından yapılması ya da devletin yapılan ayrımcılığa göz yumması şartı eklenmiştir (Eriş,2007:36-37).

1.3.2.2. Milliyet (vatandaşlık)

Normalde bir devletin kendi vatandaşına vatandaşlık bağı sebebiyle zulmetmesi beklenilecek bir şey değildir. Temelinde ortak bir geçmiş, dil, tarih ve kültür bağı olan bir grubun mensubu olan kişi veya kişileri tanımlar. Böyle bir azınlık grubundan olma, zulümden korkma için haklı bir neden olabilmektedir (Akyürek,2007:60).

1.3.2.3. Dinsel etkenler

Dine dayalı mülteci başvuruları, en karmaşık vakalar arasındadır. Karar vermekle yükümlü olanlar, 1951 Sözleşmesindeki “din” terimini uygularken ve bu bağlamda “zulüm”ü teşkil eden nedenin ne olduğunu belirtirken her zaman tutarlı bir yaklaşım sergilenmemiştir. Dine dayalı başvuru diğer sebeplerle örtüşebilir ya da birkaçını kapsayabilir (BMMYK,2004:2).

Dine dayalı zulüm, semavi din olsun ya da olmasın kişinin herhangi bir inanç sistemini benimsemiş ya da hiçbirini benimsememiş olmasından dolayı zulme ve baskıya uğramasıdır (Kılıç,2008:217).

10 Aralık 1948’de yürürlüğe giren İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi (İHEB)’nin 9. maddesinin 1. fıkrasında; herkesin din vicdan ve düşünce özgürlüğüne sahip olduğunu vurgulamış, 2. fıkrası ise “din veya inancını açıklama özgürlüğü, ancak kamu güvenliğinin, kamu düzeninin, genel sağlığın ve ahlakın ya da başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması için demokratik bir toplumda zorunlu tedbirlerle ve yasayla

sınırlandırılabilir” hükmü getirilerek bu hak yasal güvenceye alınmıştır (Resmi Gazete,1954:8662).

Dinsel nedenlerle zulüm, kişinin bir dinsel topluluğa mensup olması, ferdi ya da topluluk içinde ibadet etmesi, dinini öğrenmesinin veya öğretmesinin engellenmesi nedeniyle veya kişilere dinsel yükümlülüklerini yerine getirmekten, belirli bir dinsel topluluğun üyesi olmalarından dolayı kişilere ciddi ayrımcı davranışlar gösterilmesi ve bunlara karşı önlemler uygulanmasında ortaya çıkmaktadır (Akyürek,2007:60).

Düşünce vicdan ve din özgürlüğü hakkı, uluslararası insan hakları hukukunda temel hak ve özgürlüklerden biridir. Gerek insan hakları evrensel bildirgesi ve gerekse de 1951 sözleşmesi belli bir dine ya da dinsizliğe veya dinsel bir gruba dâhil olup olmama konusunda kişilere mutlak bir tercih hakkı olduğunu vurgulamıştır. 1948 İnsan Hakları Evrensel Bildirgesinin 18. maddesi ile 1966 Medeni ve Siyasi Haklar uluslar arası sözleşmesinin 18. ve 27. maddeleri din özgürlüğü olgusuna vurgu yapmaktadır (BMMYK,2004:1-2).

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin 18. maddesine göre herkes düşünce, din ve vicdan özgürlüğüne sahiptir. Dinini ve inancını istediği gibi yaşama, açıklama, öğretme ve değiştirme bu özgürlüğün temelini oluşturur. Hiç kimse belirli bir din veya inancı seçmeye zorlanmamalı ve o dini seçmediği için baskı ve zulme maruz bırakılmamalıdır (Eriş,2007:37-38).

Din olgusu bazen diğer tanımlarla karıştırılabilir bazen de diğerleriyle örtüşebilir. Dine dayalı başvurular şu öğeleri kapsayabilir; inanç olarak din (dinsizliği de kapsayabilir), kimlik olarak din ve hayat tarzı olarak din. Bazı insanlar için “din”, benimsedikleri hayat tarzının kısmen ya da tamamen dünyayla ilişki kurma biçimlerinin

temel bir veçhesini oluşturur. Bu durumlarda din, ayırt edici giysiler giyme ya da dini bayramlar veya beslenme kuralları gibi belirli dinsel pratiklerin yerine getirilmesi olarak kendini gösterebilir. Dine dayalı zulüm, farklı şekillerde ortaya çıkabilir. Kişi üzerindeki etkileri de dâhil olmak üzere vakanın özgül koşullarına bağlı olarak, belirli bir dini cemaate üyeliğinin yasaklanması, aleni ya da özel mekânlarda başkalarıyla birlikte toplu ibadetin yasaklanması, dinsel eğitimin yasaklanması, belirli bir dinin gereklerini uyguladıkları ya da din değiştirdikleri için kişilere ciddi ayrımcı yaptırımların dayatılması gibi örnekler verilebilir.

Dinsel sebeplerden ortaya çıkan haklı zulüm korkusu şu sebeplerden kaynaklanabilir;

- Din üzerine kısıtlama, sınırlama getirilerek,
- Zulüm noktasına varan dini inanış ya da dini pratiğin engellenmesinden kaynaklı dinsel ayrımcılık,
- Din değiştirmeye ya da bir dini seçmeye zorlanma,
- Dini pratiklere uymaya zorlanma.

Yani çocuğu ya da kişiyi kendisinin ya da ebeveynlerinin dini dışındaki bir dini inanış eğitimi almaya zorlamak ya da kişi o dine mensup olmakla birlikte zorla dinin gereklerini yerine getirmeye zorlamak (BMMYK,2004:2-7).

1.3.2.4. Siyasi Düşünce

10 Aralık 1948'de yürürlüğe giren İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi (İHEB)'nin 9. maddesinin 1. fıkrasında; herkesin din vicdan ve düşünce özgürlüğüne sahip olduğu

vurgulanmıştır. Dolayısıyla insanlar istedikleri düşünceyi tercih edebilecekleri gibi istemediklerini de reddetme hakkına sahiptirler. Buna dayanarak da hiçbir kurum ya da kişi insanları fikirlerini değiştirme konusunda zorlayamazlar (Resmi Gazete,1954:8662).

Siyasi düşüncesinden dolayı devletçe bir suç işlediği sabit görülen kişiler mülteci statüsüne başvurabilirler. Mevcut hükümetlere zıt olmak onlarla farklı bir siyasi yelpazede yer almak mülteci statüsünü almak için tek başına yeterli değildir. Siyasi düşüncesinden dolayı kişinin zulme uğrama korkusu taşıması gerekir. Bunun temel ölçütü de mevcut siyasi yasalar ve uygulamalardır. Bir kişinin terk ettiği ülke hükümetinin himayesini ya da bu ülkeye dönmeyi reddetmek suretiyle düşüncelerini açığa vurması ve bunun da onda zulüm korkusuna yol açması mümkündür. Bu durumda ilgilinin sığınma talebine neden olan zulme uğrama korkusunun geçerliliğinin saptanması, bu tür siyasi düşüncelere sahip bir kişinin ülkesine dönmesi halinde karşılaşılabilecek koşullar hakkında varılacak yargıya dayandırılacaktır. Ancak bu şekilde gelecekte kişilerin zulüm görme riski tespit edilir. Ayrıca, bir kimsenin siyasi düşüncesini eyleme dönüştürüp başkasının hakkına zarar verdiğinde ya da gasp ettiğinde suç oluşabilir. Bu durumda kişi sözleşmenin hükümlerinden faydalanamaz (Resmi Gazete,1954:8662)

1.3.2.5. Belirli Bir Sosyal Gruba Mensubiyet

Kişiyi vatandaşı olan topluluktan farklı kılan, doğuştan gelen ya da sonradan oluşmuş ve kimliğinin oluşmasında etkili olan ve değiştirilmesi pek de mümkün olmayan nedenlerin varlığı halinde, kişilerin oluşturduğu/ ait olduğu bu sosyal grup

nedeniyle baskı ve zulme uğrama durumudur (Kılıç,2008:217). Belirli bir sosyal gruba mensup olmak demek o grup üyelerinin toplumun diğer geri kalan kesiminden farklı olmak demektir. Sosyal gruba mensubiyet, geçmişine ait ve yaşadıkları, alışkanlıkları, kimlikleri gibi nedenlerle benzer bir geçmişi, alışkanlıkları ya da toplumsal statüleri ile toplumun geri kalan kısmından ayıran belli özellikleri paylaşan ya da paylaştığı düşünülen kişi toplulukları sosyal gruptur. Sosyal grup olgusu, çok geniş bir kavram olduğu için bazen ırk, bazen din ve inanç olgusu olarak tanımlanabilir. Peki, bu sosyal grubun mensupları kimlerdir. Bu kişiler kadınlar, özellikle bir amaç için bir arada olan kişiler, aşiret mensupları, homoseksüeller belli bir gruba mensup olabilirler (Akyürek,2007:60).

Belirli bir sosyal gruba ait olan kişiler cinsiyet, renk, akrabalık gibi doğuştan gelen ya da cinsel tercihler, siyasi fikirler gibi kendi isteğiyle sonradan edindikleri ve daha sonra terk etme şansının çok zor ya da imkânsız olduğu bazı özellikleri paylaşırlar. Bu açıklamaya göre doğuştan kazanılan cinsiyet ve sonradan seçilen cinsel tercihler sözleşme kapsamında açıkça belirtilmeyen fakat “belirli bir sosyal gruba mensubiyet” ifadesi ile bu kapsamda değerlendirilme imkânı bulan zulüm sebepleri arasındadır (Eriş,2007:40-41). Bu kişiler seçimlerinden dolayı bir baskı hissediyor, bir zulüm görüyor, saldırıya uğruyor, insanlık dışı bir muameleye veya ciddi bir ayrıma maruz kalıyorsa, haklı nedenlerle mülteci statüsü talebi ortaya çıkmaktadır. Bazı toplumlarda gelenek, görenek ve töre gibi sebeplerle kadınlara karşı yapılan aşırı katı davranışlardan dolayı kadınlar başlı başına bir sosyal grup olarak kabul edilir. Kapanmanın hor görüldüğü açılmanın ayıp ve günah kabul edildiği yerlerde kadınlara gerek siyasi rejime bağlı olarak devlet ve gerekse de toplum tarafından dışlanma, zulüm ortaya çıkabilir. Bu durum toplumun diğer kesimi ve devlet yetkilileri tarafından suçlanması ve

cezalandırılması riski altında olduğundan onun bu korkusunda haklı olduğunu göstermektedir (Akyürek,2007:60-61).

Birleşmiş Milletler, kadınlara karşı şiddetin, erkekler ve kadınlar arasındaki eşitlikçi olmayan güç ilişkilerinin bir göstergesi olduğunu ve bu güç ilişkisinin erkekler tarafından kadınlar üzerinde egemenlik kurulmasına ve kadınlara ayrımcılık yapılmasına yol açtığını ve kadınlara karşı uygulanan bu şiddetin erkeklerle karşılaştırıldığında kadınları zorla bağımlı bir konuma sokmanın çok önemli toplumsal mekanizmalarından biri olduğunu vurgulamıştır (BM,1994:2-4).

Fransa, Kanada ve Amerika Birleşik Devletleri kadınlara uygulanan sünnetin bir zulüm şekli olduğunu resmi olarak kabul etmiş ve ülkelerinde sünnet edilme korkusu yaşayan kadınların mülteci olmaları için gerekli şartların oluştuğunu belirterek mültecilik hakları tanınmıştır. Örneğin yakın bir geçmişte, kendisi ve kız çocuğuna sünnet uygulanmasını reddettiği için zulme uğrayacağından korkan bir kadın mülteci olarak kabul edilmiştir. BMMYK diğer ülkeleri de bu tutumu almaları için teşvik etmektedir (UNCHR,08.05.2010).

Silahlı çatışma sırasında sosyal yapılar kesintiye uğrar. Kadınlar, çatışmadan kaçarlarken ya da sığınma ararlarken cinsel ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddete maruz kalmak açısından daha fazla tehlike ile karşılaşılır. Kaçış sırasında aile üyeleri genellikle dağılırlar; çocuklar ailelerinin geri kalan üyelerinden ayrı düşer ve kadınlar da hane halkının korunmasından tek sorumlu kişi olarak kalırlar. Bu kişiler göç sonrasında hedef ülkede ya da transit ülkede, yetki sahibi kişiler tarafından cinsel saldırı, zorlama, şantaj uygulanabilmekte; hayatta kalabilmek için cinsel ilişkiye zorlanma/ zorla fuhuş; sığınma ülkesinde hukuki statü almaya çalışan /üçüncü ülkeye

yerleşmeyi beklerken ya da yardım ve kaynaklara erişmeye çalışırken bu yetki sahibi kişilerce cinsel sömürü uygulanmakta ve mültecinin yapabileceği çok şey olmamakta (BMMYK,2003:20).

1.4.MÜLTECİ STATÜSÜ'NÜN ALINMASINI ENGELLEYEN ETMENLER

Bazı eylem ve işlemler o kadar ağır sonuçlar doğurur ki, faillerinin mülteci olarak uluslar arası korumayı almaya engel olur. Kişiyi mülteci statüsü dışında bırakan hükümlerin ilk amacı, vahim eylemlerden ve ciddi adli suçlardan sorumlu kişileri uluslar arası mülteci korumasından yoksun bırakmak ve bu tür kişilerin, eylemleri için yasal olarak sorumlu tutulmaktan korunmak amacıyla iltica kurumunu istismar edememelerini temin etmektir (BMMYK,2003:2).

Kişinin mülteci statüsünü almasını engelleyen etmenler Cenevre Sözleşmesinin 1. maddesinin d, e ve f fıkralarında açıkça beyan edilmiştir. Buna göre (BMMYK, tarihsiz:3); Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği dışında herhangi bir Birleşmiş Milletler organı ya da kuruluşundan koruma veya yardım gören kimseler mülteci statüsü dışında kalır.

Sözleşme, ikamet ettiği ülkenin yetkili makamlarınca o ülke vatandaşlığına sahip olanların sahip buldukları hak ve yükümlülüklerle sahip sayılan bir kişiye uygulanmayacaktır.

Cenevre Sözleşmesinin 1. maddesinin f fıkrasına göre;

1. Barışa karşı suç, savaş suçu veya insanlığa karşı suçlar için hükümler koyan uluslararası belgelerde tanımlanan bir suç işlediğine;
2. Mülteci sıfatıyla kabul edildiği ülkeye sığınmadan önce, sığındığı ülkenin dışında ağır bir siyasi olmayan suç işlediğine;
3. Birleşmiş Milletlerin amaç ve ilkelerine aykırı fiillerden suçlu olduğuna, dair hakkında ciddi kanaat mevcut olan kişiler hakkında uygulanmayacaktır.

Birinci maddede BMMYK dışında herhangi bir BM organı tarafından korunan kişiler Cenevre sözleşmesi kapsamı dışında yer alır. Birleşmiş Milletler Yakın Doğu'daki Filistinli Mültecilere Yardım ve Çalışma Ofisinden yardım ve koruma alan kişiler bu kapsamdadır (BMMYK,2002:1).

İkinci maddede sayılan durum uluslar arası korumaya ihtiyaç duymayan kişileri kapsar. Bu kişiler esas itibariyle sözleşme hükümlerini taşımalarına rağmen başka bir ülkenin vatandaşlarıyla aynı şartlara sahip oldukları için statü dışında kalırlar. Zaten bu kişiler statü için başvuru da yapmış değillerdir. Çünkü mültecilik statüsünün yarattığı haklar kişinin sahip olduğu haklara nazaran daha az olduğu için kişi başvuru gereği duymaz. Üçüncü durumda da kişiler mülteciliğin vücut bulması için gerekli koşulları oluşturan yani zulüm teşkil eden etmenlerin müsebbibi kişilerdir (Peker ve Sancar,2005:29).

Londra şartının barışa karşı suçtan kastı, "bir saldırganlık savaşının ya da uluslar arası anlaşmaları, sözleşmeleri ya da teminatları ihlal eden bir savaşın planlanması, hazırlanması ya da fiiliyata geçirilmesi veya bunlardan birinin gerçekleşmesi için ortak plan ya da komploya katılım"ıdır. Savaş suçları hem uluslar arası hem de bölgesel silahlı çatışmalarda işlenebilirse de, suçların kapsamı çatışmanın doğasına özgü olarak değişkenlik kazanabilir. Savaş suçları, sivil kişilerin kasten öldürülmesi ve işkenceye maruz bırakılması, sivillere karşı hedef gözetilmeksizin saldırıda bulunmak ve sivil bir kişiyi ya da bir savaş esirini adil ve kurallara uygun yargılama hakkından yoksun bırakmak gibi eylemleri kapsar (BMMYK,2003:4).

F fıkrasının 2. bendinde kastedilen suç adi suçtur. Burada suç ve ceza arasındaki orantılılık göz önüne alınmalıdır. Aksi takdirde kişi zulüm tehdidi altında varsayılır ve sözleşme hükümlerinden yararlanır.

F fıkrasının 3. bendinde ise, Birleşmiş Milletler üyesi devletlerin gerek birbirleriyle gerekse uluslar arası toplumun tümüyle ilişkilerinde uymaları gereken temel ilkeleri olduğunu vurgular ve bu ilke ve amaçların BM Antlaşması'nın 1. maddesinde örgütün amaçları, uluslararası barış ve güvenliği korumak ve oluşacak anlaşmazlıkları barışçı yollarla adalet ve hukuk kuralları çerçevesinde çözümlenmek; ülkeler arasında, halkların hak eşitliği ilkesi üzerine kurulmuş dostça ilişkiler geliştirmek; insanların temel hak ve özgürlüklerine saygının geliştirilmesi için uluslararası işbirliği sağlamak ve uluslararası sorunların çözüme kavuşturmak ile 2. maddede sıralanan ilkelere aykırı hareket eden kişileri kapsadığı vurgulanmıştır (Akyürek,2007:5).

1.4.1. Statü Dışı Bırakmanın Sonuçları

Her ne kadar bir devlet, statü dışında bıraktığı kişiye Cenevre sözleşmesi ve Afrika Birliği Örgütü sözleşmesi ve diğer bölgelerarası antlaşmalar kapsamında mülteci statüsü vermemekle yükümlü ise de, bunun dışında belirli bir işlem yapmakla yükümlü değildir. Söz konusu devlet, statü dışında bırakılan kişiye başka bir temele dayanarak koruma sağlamayı tercih edebilir. Fakat uluslar arası hukuk kapsamındaki yükümlülükler, söz konusu kişinin ceza hukukuna göre yargılanmasını ya da iade edilmesini gerektirebilir. BMMYK tarafından bir kişinin statü dışında bırakılması, böyle bir kişinin birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği ofisinin koruma ya da yardımlarından artık yararlanamayacağı anlamına gelir. Mülteci statüsü dışında

bırakılmış bir kişi, kötü muamele görme riskiyle karşı karşıya bulunduğu bir ülkeye geri gönderilme karşısında başka bir uluslar arası belge ile koruma altına alınabilir. Örneğin, işkence ve zalimane muameleye karşı sözleşme kişiyi işkence görme ihtimali olan ülkeye geri gönderilmesini engeller (BMMYK,2003:4).

1.5. OSMANLI'DAN GÜNÜMÜZE MÜLTECİLİK İLE İLGİLİ YAPILAN YASALAR VE UYGULAMALAR

1.5.1. Osmanlı'da Mültecilik İle İlgili Uygulamalar

Osmanlı İmparatorluğu'nun mültecilik konusunda çok eskilere dayanan bir tecrübesi bulunmaktaydı. Osmanlı döneminde Cenevre Sözleşmesi ya da buna benzeri hukuksal düzenlemeler yoktu. Bunların yerine teamüle dayanan bir hukuk anlayışı vardı. Fakat Osmanlı'nın Avrupa kıtasına geçmesiyle birlikte, özellikle Musevilerin ve daha sonra da Protestanların Osmanlı'ya sığınmaya başladıklarını görüyoruz. Tarih kaynaklarında daha çok 1492'de İspanya'da yaşanan gelişmelerden dolayı Osmanlı'ya sığınan Musevilerin tarihi bilinir, ancak Osmanlı'nın sığınmacılarla ilişkileri bundan daha kapsamlıdır. Osmanlı İmparatorluğu'nda 1951 Cenevre Sözleşmesi'nin kabul edilmesinden 100 sene önce, non-refoulement prensibini kendi hukuk anlayışı çerçevesinde kullanıyor olduğunu görüyoruz. Kendilerine sığınan askeri lider konumundaki kişileri kimseye teslim etmemişlerdir(ihh.org. tr:17.05.2010).

Yine Cenevre Sözleşmesi'nin önemli maddelerinden biri, sığınmacıların üzerinde pasaportları ya da herhangi bir kimlik belgesi olmaması veya bunların yanlış belgeler olması halinde bu kişilerin geriye gönderilmeyeceği yönündeki maddedir. Bu maddeyle ilgili olarak Osmanlı dönemi uygulamalarına baktığımızda karşımıza çıkan örnekte, Avrupa'da yaşanan Macar ayaklanmasının lideri Louis Kossuth'un Osmanlı topraklarına Peter Bloomsfield adına düzenlenmiş bir kimlik belgesiyle girmiş olmasına rağmen kendisine sığınmacı ve mülteci konumunun verilmiş olduğunu görürüz. Bu dönemde artık milli devlet kurma, milli kimlik geliştirme çabası öncelik kazanmıştır (ihh.org. tr:17.05.2010).

1.5.2. Mülteci Sorunu İle İlgili Türkiye’de Kabul Edilen Kanunlar ve Uygulamalar

Türkiye Cumhuriyeti kurulduğundan günümüze kadar iltica ve mültecilikle ilgili birçok düzenlemeler yapılmıştır. Bu düzenlemelerin büyük bir kısmı idari olmuş ve bir kısmı da yasal mevzuata dönüştürülmüştür. Ancak yapılan bu düzenlemeler genellikle ulusal güvenlik ve kamu düzeni gerekçelerini öne sürerek göç olayına önyargılı yaklaşarak uluslar arası standartlar görmezden gelinmiştir. Bizde burada kısaca Türkiye’deki mevcut iltica mevzuatı ile buna paralel olarak geçmişte çıkarılmış olan İskân Kanunu, Pasaport Kanununu, Yabancıların Türkiye’de ikamet ve seyahatleri ile ilgili kanunu, 1994 Yönetmeliğini, Cenevre sözleşmesi ve 1967 protokolü ile Avrupa Birliği sürecinde meydana gelen değişiklikleri inceleyeceğiz.

1.5.2.1. Askerlik Kanunu

21 Mayıs 1927 yılında kabul edilen 1111 sayılı askerlik kanunu hükümleri uyarınca mülteciler veya göçmenler vatandaşlığa alındıkları tarihten itibaren hangi yaşta olurlarsa olsunlar askere alınırlar şeklinde bir düzenleme yapılmıştır. Yani kişiler vatandaşlığa alınmadan askerlik yapma mükellefiyetleri yoktur (Buz,2002:38). Vatandaşlığa alınan mültecinin yaşı, bir ölçüttür. Yaş unsuru, bu gibi kişilerin doğrudan muvazzaf askerlik hizmetine tabi tutulmalarına veya muvazzaf askerlik hizmeti yaptırılmaksızın yedeğe geçirilmelerine neden olmaktadır. Bu hükümler, söz konusu kanunun yürürlüğe girdiği tarihten günümüze değin mülteciler yönünden 1951 sözleşmesinden bağımsız olarak değiştirilmeksizin uygulanmakta ve herhangi bir sorunla karşılaşmamaktadır (Odman,2008:10).

1.5.2.2. İskân Kanunu

Türkiye'nin sığınma politikasına yön veren ilk yasa 14 Haziran 1934 yılında çıkarılan 2510 sayılı kanundur (Resmi Gazete,1934:460). Bu kanun muhacir ve göçmenlere yönelik düzenlemeler getirmiştir. Kanun Türkiye'ye yapılacak sığınma ve göç hareketleri ile ülke içi iskân ve özellikle ulus inşa etme siyaseti bağlamında sosyal ve siyasi nitelik taşıyan mecburi iskân ile ilgilidir (Kılıç,2008:233). Ancak bu kanun göçmenlerin yanı sıra mültecilere ilişkin hükümlere de yer vererek mültecilerle ilgili kısmi bir düzenleme getirmiştir. Bu kanunun en belirgin özelliği, günümüz uluslar arası hukukuna, dolayısıyla da ulusal hukuka uygun olmayan bir mülteci tanımı yapmış ve halen bu tanımı bünyesinde barındırmaktadır. İskân kanununun 3. maddesinin 3. fıkrasına göre; Türkiye'de yerleşmek amacıyla olmayıp, bir zorunlulukla geçici oturmak için sığınanlar, biçiminde tanımlanmaktadır (Odman,2008:6). Bu kanun sayesinde Türkiye'ye yapılacak, sığınma, göç ve benzeri konuları birbirinden ayırt eden ve bu kapsamdaki kişilere uygulanacak hukuki kuralları belirleyen ilk düzenleyici işlem olma özelliğine sahiptir. Ayrıca kanunun dikkat çeken bir diğer amacı Türkiye'de bir ulus oluşturma sürecinin yaşanmasından dolayı, ülkede yaşayan muhacir, mülteci, göçebe ve gezginci Çingencileri iskân ettirmektir (Tarhanlı,2000:3).

Bu kanun sayesinde Türkiye'ye gelecek olan mültecilere ve göçmenlere uygulanacak olan kurallar saptanmıştır. Bu kanun sayesinde hem Türkiye'ye gelecek olan mültecilere yol gösterecek bir rehber oluşturulmaya hem de daha önce Türkiye'ye gelen göçmenlerin yeniden yerleştirilmesi ve düzenli bir yerleşimin sağlanması için önayak oluşturulmaya çalışılmıştır.

Bu kanunun en büyük dezavantajı ÷lkemize gelen insanların göçmen statüsüne kavuşabilmelerinin ön şartı olarak “Türk Kültürüne bağlı olma” şartının getirilmesidir. Bu maddenin anlamı şudur; Türk soyundan olmayan kimseler Türkiye’de göçmen statüsüne alınmazlar. Bu kavramın çerçevesini başvuruyu alan yetkili kişilerin takdirindedir (Odman,2008:6-7). Bu yasa ile Bulgaristan, Yunanistan ve Yugoslavya gibi Avrupa ÷lkelerinden gelen Türk kökenli kimseler vatandaşlığa alınıyordu (Beter,2006:23-24). Çünkü Yugoslavya- Makedonya bölgeleri yüzyıllarca biyolojik olarak karışmış etnik anlamda bir “Türklük” mevcudiyetini devam ettirememiş, dolayısıyla da Türk kültürüne bağlılık esas alınmıştır (Çavuşoğlu,2006:123). Avrupa ÷lkelerinden zor ve baskı sonucu yerlerini terk etmek zorunda kalan bu Türk kökenli kişilere “ulusal mülteci” denir. Ayrıca Türk soyundan olmamakla birlikte Türk kültürüne bağlı olan Osmanlı zamanında beraber yaşadığımız kişilerde bu kategoriye dâhildir. Ancak Türk kültürüne bağlı olma kavramı net olmadığı için bu hususun tespiti yetkili kişilerin takdirindedir. Türkiye’ye gelen bu kişiler geldikleri iki yıl içerisinde tabiiyet belgesi imzalayıp, göçmenlik belgesi için başvuruda bulunması lazım. Bu kişilerin başvuruları kabul edilene kadar yabancı sayıldıkları belirtilmiştir (Odman,2008:7).

İskân Kanununun 5. maddesinde Türk kültürüne ve soyuna bağlı olmayıp zorunlu olarak Türkiye’ye gelen kişilerin durumlarının hükümetçe verilecek kararlara göre belirleneceği ifade edilmiştir. Bu madde zorunlu göç konusunda hükümetin farklı tutumlar benimsenebilmesine olanak vermiştir (Mülteci.net:22.03.2010).

Kanunun 6. maddesine göre göçmen statüsüne alınan kişilere hemen vatandaşlık verilir.

Görüldüğü üzere iskân kanunu içeriği ve özü itibariyle milliyetçi anlamlar ihtiva etmiş, yasal göçle alakalı kararların hükümetin takdirinde olduğunu belirterek göçmenlere herhangi bir güvence verilmemiştir (Mülteci.net:22.03.2010).

1.5.2.3. Pasaport Kanunu

Bu kanun 5 Temmuz 1950'de kabul edilmiştir (Resmi Gazete,1950:2243). 5682 sayılı bu kanun Türkiye'ye gelen yabancıların ve göçmenlerin sınır dışı edilmeleri ile ilgili düzenlemeler içermektedir. Bu kanunla, iskân kanununun dışında kalan, yabancıların Türkiye'yi yurt tutmak amacıyla gelen pasaportlu ya da pasaportsuz kişilerin durumunu düzenler (Ataman,2002:53-54). Türkiye'ye giriş yapan yabancılar ile ilgili hükümler ve kamu güvenliği veya benzeri nedenlerle yabancıların sınır dışı edilmeleri gibi konular açısından mültecileri ilgilendiren hususlar içermektedir (Kılıç,2008:234). Bu hükme göre, mültecilerin kabulü İçişleri Bakanlığının iznine bağlı bulunmaktadır (Odman,2008:8).

1.5.2.4. Yabancıların Türkiye'de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun

Bu kanun 15 Temmuz 1950'de kabul edilmiştir (Resmi Gazete,1950:2258). 5683 sayılı kanun esasen birincil derecede mültecilerle ilgili değildir. Ancak pasaport kanununa uygun olarak Türkiye'ye giriş yapan yabancılar bu kanun kapsamı gereği olarak yasalar elverdiğince Türkiye'de ikamet etme ve seyahat hakkına sahiptir (Odman,2008:5).

Bu kanun sayesinde anlaşma tarafı olan ülkelerin vatandaşlarına anlaşma hükümlerine göre muamele edilecektir. Yani izin almadan ülkemize gelen mülteciye artık ceza verilmeyecektir (Ataman,2002:59).

Bu kanunda mültecileri ilgilendiren iki madde vardır. Bunlardan ilki olan 9. maddeye göre maddi gücü yerinde olmayan sığınmacılardan bir yıllık ikamet tezkeresi harcı alınmayacağı ile ilgilidir. Fakat bu madde 25 Şubat 1952'de yürürlükten kaldırılmıştır. Mültecileri ilgilendiren ikinci madde ise siyasi mültecileri konu alan 17. maddedir. Bu maddeye göre izin makamı İçişleri Bakanlığı'dır (Odman,2008:9).

1.5.2.5. Cenevre Sözleşmesi Ve 1967 Protokolü

1950'ye gelinine kadar, uluslar arası toplum hala mülteci sorunuyla küresel anlamda ilgilenecek kurumlar ağını, sistemleri ve kanunları oturtabilmiş değildi (BMMYK,2000:2).

İkinci Dünya savaşı sonrası Avrupa'da milyonlarca insan bu olayın etkilerinden dolayı evlerini terk etmiş ve yersiz-yurtsuz kalmışlardı. Bu trajediye bir çözüm bulmak amacıyla toplanan Birleşmiş Milletler 1950 yılında BMMYK kurmaya karar vermiştir. Birleşmiş Milletler birçok defa mültecilerle ilgili derin ilgi duymuş ve mültecilerin temel hürriyetleri ile insan haklarını mümkün olduğu kadar kapsamlı bir şekilde sağlamaya çalışmıştır (Peker,2001:132).

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiseri'nin, mültecilerin korunmasını sağlayan uluslar arası sözleşmelerin uygulanmasına nezaret olmakla görevli olduğunu kaydetmiş ve bu sorunu çözmek için alınacak önlemlerin birbiri ile uyumlu olması gerektiğini vurgulamıştır (Peker,2001:132-133).

BMMYK 28 Temmuz 1951 Cenevre Sözleşmesi ile daha ziyade Avrupalı mültecilerin sorunlarına çözüm bulmaya çalışmıştır (Mülteci.net:22.03.2010).

Türkiye 1951 Cenevre Sözleşmesini 29 Ağustos 1961 tarihinde 359 sayılı kanunla onaylamıştır. Bu kanun, 5 Eylül 1961 tarihli Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

Cenevre sözleşmesi iki açıdan önemlidir. Bunlardan ilki, başlangıçta Avrupalı mültecilerle sınırlı olmasına rağmen, mülteci kavramına, ırkından, dilinden, dininden, siyasi düşüncesinden ve ait olduğu sosyal sınıftan dolayı zulüm görme korkusu taşıyan ve yerinden olan herkesin dâhil edildiği geniş bir tanımın yapılmasıdır. İkincisi ise yapılan bu mülteci tanımına uygun kişilerin ne tür haklara sahip olacağı belirtilerek bir çerçeveye oturtulmuş olmasıdır (BMMYK,2000:2).

1951 Cenevre Sözleşmesine kaynaklık eden konferansa katılan 26 ülkeden biri olan Türkiye, sözleşmeyi imzalayan ilk ülkeler arasında yerini almıştır. Türkiye sözleşmeye coğrafi çekince koyarak imza atmıştır. Böylece Türkiye Ocak 1951 öncesi olaylar nedeniyle Avrupa’dan gelecek mültecilere koruma sağlayacağını belirtmiştir (Mülteci.net:22.04.2010).

28 Temmuz 1951’de kabul edilen Cenevre sözleşmesi 1967 Protokolü ile değiştirilmiştir (BMMYK,2000:24). Temmuz 1951 tarihinde imzalanan Mültecilerin Hukuki Durumuna İlişkin Sözleşmenin sadece 1 Ocak 1951’den önce meydana gelmiş olaylar sonucunda mülteci olan şahısları kapsadığını dikkate alarak ve zamanla farklı mültecilik sorunlarının ortaya çıkmasıyla 4 Ekim 1967’de yürürlüğe konulmuştur. Bu protokol sayesinde hem tarihi olarak kısıtlama kaldırılmış hem de “ söz konusu olaylar” ibaresi 1951 sözleşmesinden çıkarılmıştır. Bu protokolü onaylayan devletler aynı

zamanda Cenevre Sözleşmesinin de temel hükümlerini kabul ediyor anlamına gelmektedir. Türkiye 1967 Protokolünü 1 Temmuz 1968 tarihinde kabul etmiş, 5 Ağustos 1968 sayılı Resmi Gazete’de yayımlayarak yürürlüğe sokmuştur (Resmi Gazete,1968:10266).

Bu Protokol uluslar arası bir sözleşme olduğu için kanun hükmündedir. 7 Mayıs 2004 yılında anayasanın 90. Maddesinde yapılan değişiklikle “ usulüne göre yürürlüğe konulmuş temel hak ve özgürlüklere ilişkin milletler arası antlaşmalarla kanunların aynı konuda farklı hükümler içermesi nedeniyle çıkabilecek uyuşmazlıklarda milletler arası antlaşma hükümleri esas alınır” ifadesi yer almıştır. Bu hükme göre milletler arası antlaşmalar hiyerarşik olarak anayasanın üstünde yer alır (T.C Anayasası,2008:75).

1.5.2.6. 1994 Yönetmeliği

Bu yönetmelik 30 Kasım 1994’te çıkarılan,“Türkiye’ye iltica eden veya üçüncü bir ülkeye iltica etmek üzere ikamet izni talep eden münferit yabancılar ile topluca sığınma amacıyla sınırlarımıza gelen yabancılara ve oluşabilecek nüfus hareketlerine uygulanacak usul ve esaslar hakkında yönetmeliktir. Ayrıca bu yönetmeliğin 2. maddesinde coğrafi çekinceye atıfta bulunarak “Avrupa’da meydana gelen olaylar sebebiyle” yerinden olan kişilerin kabul edileceğini bildirmiştir (Kılıç,2008:76).

Bu yasal düzenleme Avrupa dışından Türkiye’ye sığınan kişilerle ilgili takip edilecek esas ve usulleri içermektedir. Bu yönetmelik, Avrupa dışından gelen göçmenlere “geçici ikamet hakkı” tanımaktadır. Bu kanunun temel amacı mültecilere uygulanacak usul ve esasları belirlemektir. Ancak bu kanuna temel kaynaklık eden şey 1988 ve 1991 yıllarında Türkiye’ye kaçan Irak’lı Kürtler ile Yugoslavya ve

Bulgaristan'dan gelen kitlelerdir. Türkiye'nin göç hareketlerine yasal yükümlülük getirmesinin temel nedeni daha önce meydana gelen göç hareketlerinde uygulanan "idarenin takdir yetkisi" ibaresinin oluşturduğu tutum farklılığını ortadan kaldırmaktır (Mülteci.net:22.04.2010).

Bu dönem Türkiye'nin kitlesel sığınma hareketlerine maruz kaldığı ve Avrupa dışından Türkiye'ye sığınan kişilere ilişkin usul ve esasları yasal bir düzenlemeyle ortaya koyduğu bir dönemdir. Cumhuriyetin kuruluşundan bu yana Türkiye'nin, Avrupa dışından gelen Türk soyundan ve kültüründen olmayan sığınmacılarla ilgili 1994 yönetmeliğine kadar bir yasal düzenlemesi bulunmamaktaydı. Bu yüzden yargı kararlarının mevcut uygulamalara yeni bir boyut kazandırması bu dönemi önemli kılmaktadır (Mülteci.net:22.04.2010).

1994 Yönetmeliği önemli bir yasal düzenleme olmakla beraber çeşitli kısıtlılıkları da içermekteydi. Sığınma başvurusunun 5 gün içerisinde yapılmasını zorunlu kılması, görüşmelerin polisler tarafından yapılacağını belirtmesi, kararın olumsuz olması durumunda işleri bakanlığından bir üst mencinin dosyayı gözden geçireceğini, kararın idari yargıya açık olduğunu belirtmemesi yönetmeliğin eksiklerindedir (Mülteci.net:22.04.2010).

Mülteci sorunu ile ilgili en çok göze çarpan husus gelenlerin sınır dışı edilmeleri idi. Bu yönetmelik sayesinde sınır dışı edilmeler garanti altına alınmış olsa da zaman zaman aynı sorun tekrar etmektedir (Beter,2006:24-25).

Bu dönemde ülkemize gelen sığınmacıların 2000 yılı itibariyle sayılarını ve milliyetlerine göre dağılımı tablo: 1.1'de gösterilecektir. (www.UNCHR.Org.tr,25.05.2010).

Tablo:1.1 Kasım 2000 itibariyle 1994 Yönetmeliği Uyarınca Ülkemize Yapılan Sığınma Başvuruları.

ÜLKE	BAŞVURU	KABUL	RED	BEKLEYEN	İNCELENMEYEN
İRAK	8961	2335	2809	3296	114
İRAN	10713	4946	750	4469	172
AFGANİSTAN	184	27	16	126	15
RUSYA	32	16	13	-	-
ÖZBEKİSTAN	40	1	15	-	18
AZERBAYCAN	25	2	20	-	2
DİĞER AVRUPA ÜLKELERİ*	30	6	18	-	1
DİĞER**	100	8	63	22	1
TOPLAM***	20085	7343	3705	7913	356

1.5.2.7. Avrupa Birliği Sürecinden Günümüze Türkiye'nin İltica Müktesebatında

Meydana Gelen Değişiklikler

1999 yılında Helsinki Zirvesinde Türkiye'nin Avrupa Birliğine aday ülke olarak gösterilmesi ve Katılım Ortaklığı Belgelerinin açıklanmasıyla beraber Türkiye'nin iltica politikaları yeni bir seyir kazanmıştır. Bu süreçle beraber Türkiye mevcut iltica prosedürünü gözden geçirme gereği duymuş ve gerekli değişikliklerin yapılması için yeni düzenlemelere gidilmiştir.

* Arnavutluk, Bosna, Bulgaristan, Makedonya, Ukrayna ve Yugoslavya

** Cezayir, Bangladeş, Çin, Kongo, mısır, Eritre, Etiyopya, Ürdün, Libya, Lübnan, Kuveyt, Kırgızistan, Pakistan, Filistin, Ruanda, Sierra Leone, Somali, Sudan, Suriye, Tunus, Zaire.

*** Tabloda belirtildiği halde toplama dâhil edilmeyen 768 başvuru, daha sonra geri çekilen başvurulardır.

Bunlardan birkaçı şunlardır: Türkiye'den beklenen vize rejimini AB'ninkine uyumlaştırması, sınır kontrollerini sağlaması, 1951 Sözleşmesine konan coğrafi çekincenin kaldırılması, mülteci kabul merkezlerinin ve sosyal destek mekanizmalarını kurmasıdır (Peker ve Sancar,2005:40).

Ekim 1999 yılında Finlandiya'nın Tampere kentinde düzenlenen Avrupa Konseyi toplantısının temel amacı, AB ortak iltica ve göç politikası oluşturmaktır. Tampere'de Avrupa Konseyi iltica hakkının mutlak bir hak olduğunu ilan etmiştir. Bu toplantı neticesinde, Konseyin göç veren ülkeler ve transit ülkelerle işbirliğinin geliştirilmesi hedeflenmiş ve bu amaçla göç ile mülteci akımlarının sebepleriyle mücadele etmek ve bu sebepleri ortadan kaldırmak göç ve iltica akımlarının azaltılması hedeflenmiştir. Üçüncü ülke vatandaşlarına adil davranılması ve ırkçılık ve yabancı düşmanlığı ile etkin bir mücadele edilmesi, göçmen kabulü açısından ortak kriterler belirlenmesi gündeme gelmiştir (Tokcan,2008:110). Avrupa Konseyi, Birlik ve Üye Ülkelerin iltica hakkına saygı göstermesinin ne denli önemli olduğunu vurgulamış ve Cenevre Sözleşmesinin, kişileri tehlike altında olabilecekleri bir ülkeye sınır dışı etmeme (non-refoulement) ilkesinin gözetilmesini güvenceye alacak şekilde tam ve kapsamlı bir şekilde uygulanmasına dayalı bir Avrupa Ortak İltica Sisteminin kurulmasını sağlamak üzere çalışmaya karar vermiştir. Bu ortak sistem, ilk aşamada, bir iltica başvurusunu değerlendirmekle hangi üye ülkenin yükümlü olduğuna karar verecek bir mekanizma, mültecileri kabul etmek koşulları ve prosedürleri alanında ortak standartlar, mülteci statüsüne uygunluk kuralları konusunda ölçütlerin birbirine yakın hale getirilmesi ve iltica hakkını ikame eden diğer koruma önlemleriyle ilgili yöntemlerin geliştirilmesinin gerekliliği vurgulanmıştır (Peker ve Sancar,2005:40).

Buradaki önemli kararlardan biri de insan kaçakçılığı ile mücadelenin gerekliliğine yapılan vurgudur. Çünkü insan kaçakçılığı ne yazık ki bir sektör haline gelmiş ve bu güvensiz ortamda yüzlerce mülteci hedef ülkeye ulaşmadan hayatını kaybetmiştir. Buna göre AB dış sınırlarının korunması ve gelecekte üye olacak ülkeler tarafından da, bu arada Türkiye’de de, etkin kontrolün sağlanması üzerinde durulmuştur (Tokcan,2008:109-111). Ortak sistem, son olarak, bütün birlik ülkelerindeki mülteciler için geçerli olacak bir ortak iltica prosedürü ve tek tip bir mülteci statüsünün geliştirilmesini kapsamalıdır. Zorla yerinden edilen kişilerin geçici korunması sorunu ise, üye ülkeler arasında dayanışma içinde çözülmesi gerektiği vurgulanmıştır (Peker ve Sancar,2005:40).

Türkiye’nin AB’ye tam üyelik müzakerelerinin başlamasıyla birlikte, iltica ve göçe ilişkin AB müktesebatı ile paralellik sağlanması bakımından, konuya ilişkin kapsamlı bir eylem plâni hazırlaması gerekliliği ortaya çıkmıştır. Bu çerçevede Türkiye, AB’ye tam üyelik müzakereleri doğrultusunda yaşanan gelişmeler sürecinde ve AB ile üye devletlerin mevzuat yükümlülüğüne cevaben, 8 Mart 2001 yılı Katılım Ortaklığı Belgesi imzalamıştır. Bu belgede iltica alanında yapılması gerekenler orta vadeli öncelikler arasında yerini almıştır. Buna göre orta vadede iltica konusundaki 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesine konulan coğrafi çekince kaldırılmalı ve mülteciler için konaklama tesisleri ve sosyal destek mekanizmaları geliştirilmelidir. Katılım Ortaklığı Belgesi’nde sadece coğrafi çekincenin üzerinde durulmuş olması eleştirilmeye değerdir ve sadece coğrafi çekincenin kaldırılmasının, sığınmacıların ihtiyaç duyduğu etkin koruma mekanizmasının sağlanacağı anlamına gelmeyeceği unutulmamalıdır (Eriş,2007:185). Türkiye 19.5.2003 tarihinde bu belgeyi revize ederek, bu bağlamda, AB mevzuatının benimsenmesi için ulusal bir program takip etmeye başlamıştır

(Güner,2007:87). Türkiye'nin iltica politikalarını Avrupa Birliği Müktesebatıyla uyumlu hale getirmek amacıyla 2003 yılında kabul ettiği bu Ulusal Programı; İltica Alanında AB Mevzuatına Uyumun Başlatılması ve iltica Alanında Kapasitenin Geliştirilmesi başlığı altında, başta mülteciler için konaklama ve sosyal destek mekanizmalarının geliştirilmesi çalışmalarının sürdürülmesi olmak üzere bu alandaki idari ve teknik kapasitenin geliştirilmesi ve Taslak iltica Yasasının yürürlüğe girmesini takiben bu alanda başlatılan AB mevzuatı ile uyum çalışmalarına devam edileceği bildirilmiştir (Eriş,2007:190). Türkiye, iltica ve göç işlemlerinde AB müktesebatına uyumun sağlanması amacıyla AB 2002 yılı Malî İşbirliği Programlaması kapsamında Danimarka-İngiltere Konsorsiyumu ile TR 02-JH-03 İltica-Göç Twinning Projesini 8.3.2004 tarihinde uygulamaya başlamıştır (Güner,2007:87). Bu plana göre kabul merkezleri oluşturulacak, geri gönderileceklerle ilgili bir birim oluşturulacak ve bu işle uğraşacak personel eğitilecektir (Mülteci.net,22.03.2010). Türkiye, mülteci akımını doğrudan teşvik edilmeyecek şekilde yasal düzenlemeler yapıldıktan ve Avrupa Birliğine üye ülkelerin göçler sonrası oluşacak külfetin paylaşılmasının kabul edilmesi durumunda Cenevre sözleşmesine koyduğu coğrafi çekinceyi kaldıracağını bildirmiştir (Akyürek,2007:142).

1.5.2.8. Ulusal Eylem Planı

Yukarıda Avrupa Birliği müktesebatına uyum çalışmalarının anlatıldığı kısımda göç mevzuatı ile ilgili önemli gelişmelerin sağlandığına vurgu yapmak gerekir. Bu gelişmeler ışığında kabul edilen plan ve programlar 2004 Aralık ayından itibaren revize edilerek bir ulusal plan haline getirilmesi için çalışmalar başlatılmıştır. İçişleri Bakanlığının yürüttüğü çalışmalar sonucu bir taslak plan oluşturulmuş ve bu taslak

25.03.2005 yılında Türkiye Ulusal Eylem Planı olarak kabul edilmiştir (Güner,2007:86-87).

Bu plana göre Türkiye kendine özgü bir iltica sistemi oluşturacak ve mevcut yasalarda değişiklikler yapmaya çalışacaktır. Göç ve ilticanın birbirini girift bir bağlantıları olan olgular olduğu ifade edilerek bu alanda yapılacak değişiklik ve yenilemelerin bütüncül bir yapıda ele alınması kararlaştırılmıştır. Böylelikle küresel bir sorun olan mültecilik ile ilgili bütüncül ve aynı zamanda esnek bir yapı oluşturularak ileride değişecek koşullara göre hareket kabiliyeti sağlayacak ve gerekli ve yeterli tedbirlerin ele alınabileceği bir plan oluşturulmuştur (İçişleri Bakanlığı,2005:36).

Bu eylem planında vurgulanan önemli hususlardan biri de mali yükümlülüğün paylaşılması ve geri kabul anlaşmalarının sağlanmasıdır. Mülteciler için transit ülke konumunda olan Türkiye, Avrupa'ya giden mülteciler için geçiş güzergâhıdır ve dolayısıyla da mültecilerin ilk uğradığı ülkelerdendir. Bu eylem planı sayesinde Türkiye gerek Avrupa ülkeleri ve gerekse de kaynak ülkelerle geri kabul şartnameleri imzalayacaktır. Bu şartlar olduğu zaman Avrupa Birliği Türkiye'nin mali yükümlülüğünü paylaşmayı kabul edecektir (İçişleri Bakanlığı,2005:28).

Ulusal Eylem Planı'nda iltica başvurusunun yapılacağı makamlar aynen tekrar edilmekle birlikte, Valiliklere ek olarak Yabancılar Şube Müdürlükleri ve Bölge Merkezleri de yetkili başvuru makamları olarak görevlendirilmiştir. Zira uygulamada, Valiliklere başvuru aşamasında yerine getirilecek işlemler, Emniyet Müdürlükleri nezdinde Yabancılar Şube Müdürlükleri tarafından yapılmaktadır. Ayrıca başvuru yapılacak makam olarak bölge merkezlerine de yer verilmiş ve bu şekilde iltica

konusunda görevli bölge merkezleri ayrı bir birim olarak oluşturulacağı yönünde bir plân oluşturulmaktadır (İçişleri Bakanlığı,2005:36).

Ulusal Eylem Planının ilticaya ilişkin usullerin yer aldığı bölümde, iltica ya da geçici korumaya yönelik başvurularda daha önce mevzuatta var olan başvuru süresinin sınırının kaldırılması dile getirilmiştir. Bunun sonucunda da 16.01.2006 yılında 2006/9938 sayılı Bakanlar Kurulu kararı ile 10 günlük başvuru süresinin esnetilerek “gecikmeksizin başvuru” gibi bir kavrama dönüştürülmüş bu şekilde de başvuru sahiplerinin hak kaybı önlenmeye çalışılmıştır (Güner,2007:91-92).

Planda kişisel mülakatların yapılması gerektiği ve mülakatların hızlandırılması gerektiği vurgulanmış, özellikle çocuk, kadın ve yaşlıların işlemlerinin hızlandırılması için çaba harcanması, başvuru sürecine titizlik gösterileceği belirtilmiştir. İltica talebinin ve diğer şahsi işlemleri için barodan ücretsiz yasal temsilci atanması ve iltica talebi reddedilen kişiler için “itirazları değerlendirme kurulu” kurulması kararlaştırılmıştır (İçişleri Bakanlığı,2005:37).

Ülkemize sığınan mültecilerin sınır dışı edilme konusunda geri gönderme yasağına uygun hareket edilmesi gerektiği vurgulandıktan sonra, mevzuatta yabancıların ülkeye girişinin reddi, ülkeyi terke davet, ülkeden çıkarılmaları, geri dönüşleri ve sınır dışı edilmelerine ilişkin tanımların yeniden yapılması gerektiği belirtilmiştir. Aynı şekilde, sınır dışı kararlarının hangi gerekçelerle, hangi şartlarda ve sürelerle verilebileceği mevzuatta belirtilmesi gerektiği ifade edilmek suretiyle, soruna belirli bir çerçeve çizilmesi gerektiği belirtilmiştir (Güner,2007:97).

Ulusal eylem planına göre atılacak adımları şöyle özetleyebiliriz;

2012 yılında çıkarılacak bir kanun ile ihtisas birimi oluşturulacak. Bu birim mülteci konusunda uzman ve yetkili bir kurum olarak işlev görecektir. Bu kurumda çalışacak personelin istihdam edilmesi ve eğitilmesi gerekli koşullar oluşturulacak ve 2006-2008 yılları arasında Twinning projesi ile bu konu ile ilgili önemli eksikliklerin giderilmesi sağlanacaktır (Güner,2007:97).

Doğu ve güneydoğu illerinden başlamak üzere Türkiye'nin değişik yerlerinde her biri en az 750 kişilik kapasiteye sahip olacak şekilde sığınma evleri oluşturulacak ve buralarda görev yapacak personellerin eğitimi için de bir eğitim akademisi oluşturulacaktır. Ayrıca bizim de vurguladığımız gibi, mültecilerin ya da sığınmacıların iltica prosedürüne ulaşmaları için konulan zaman süresinin değiştirilerek makul sürenin sunulması planlanmaktadır (Güner,2007:97).

Mültecilerin ya da sığınmacıların AB ülkelerince paylaşılması ve ülkemiz tarafından yapılan harcamaların da paylaşılması öngörülmektedir (Güner,2007:97).

Sayıdığımız gelişmelerin hepsi çok önemlidir. Ancak bu konu ile ilgili atılacak en önemli husus, coğrafi sınırlamanın kaldırılmasıdır. Eğer katılım aşamasında ülkemize doğrudan bir mülteci akını oluşmaz ve AB ülkeleri külfet paylaşımı konusunda gerekli hassasiyeti gösterirse Türkiye coğrafi sınırlamayı kaldırmayı taahhüt etmektedir (Güner,2007:97).

1.5.2.9. 57 Sayılı genelge

Türkiye, Avrupa Birliği Müktesebatına uyum çerçevesinde iltica politikasında ciddi değişimlere gitmiştir. Bunlardan biri de 22 Haziran 2006'de kabul edilen 57 sayılı genelgedir. Bu genelgede sığınmacılara sağlanacak yardımlara (sağlık, sosyal, ekonomik), ve sığınmacılık başvurularıyla ilgili usul ve esaslara değinilmektedir. Bu genelge Ulusal Eylem Planına nazaran daha olumsuz bir perspektifle ele alındığı görülmektedir. Özellikle yargı denetimi konusunda kısıtlayıcı bir bakış açısı sezilmektedir. Buna karşın sığınmacılara valiliklere bağlı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları aracılığıyla sağlık, sosyal ve ekonomik yardım yapılmasına ilişkin önemli yenilikler getirmektedir (hyd.org:25.05.2010).

57 sayılı genelgede başta insan hakları hukuku konumu ve Türkiye'nin AB süreci ve AB'nin konuya ilişkin müktesebatı değerlendirme altına alınmıştır. Genelgede genel anlamda Türkiye'deki tüm iltica süreci değerlendirme altına alınmış ve hangi aşamada nasıl bir yol takip edileceği detaylı bir şekilde belirlenmeye çalışılmıştır. Bununla birlikte genelgede İç İşleri Bakanlığına geniş bir takdir ve inisiyatif alanı verildiği görülmekte ve güvenlik kaygısının öne çıktığı ve sığınmacı hakları açısından olumsuz sayılabilecek bir bakış açısı yoğunluğunu hissettirmektedir (hyd.org:25.05.2010)

1.6. TÜRKİYE' DE MÜLTECİ STATÜSÜNE BAŞVURU, KAYIT VE YERLEŞTİRME

1.6.1. Statüye Başvuru ve Kayıt

Türkiye 1951 sözleşmesi ve 1967 protokolüne imza atan devletlerden biridir. Bu nedenle de bu sözleşmelerde sayılan sebeplerden ötürü başvuruda bulunan mültecileri kabul edecektir. Ancak bu kişiler Türkiye'nin koymuş olduğu coğrafi çekinceye göre Avrupalı mültecilerle sınırlıdır. Avrupa dışından gelenler üçüncü bir ülkeye yerleştirilene kadar misafir edilir.

1994 yılına dek Avrupa dışından gelen tüm başvuruları ve bu başvuruların yerleştirme işlemleri BMMYK Ankara Ofisi tarafından yapılıyordu. Ancak 1994 yönetmeliğinin 4. maddesine göre Türkiye'ye pasaportsuz yani illegal yollarla gelen kişiler giriş yaptıkları yerin il valiliklerine, pasaportla giriş yapanlar ise istedikleri yerin il valiliğine (emniyet müdürlüğü) 10 gün içerisinde başvuru yapmalıydılar. Bu süre daha önce 5 gün idi. Eğer üçüncü ülkeye iltica etmek üzere ülkemize gelen kişiler bu süre zarfında emniyete başvurmazsa kişiler mülteci sayılmayacaklardır (Torun,2001:70).

1951 sözleşmesine göre zaman kısıtlamasının savunulacak bir tarafı yoktur. Zira sözleşmenin 31. maddesinde illegal olarak giriş yapan mültecilerin mümkün olan en kısa sürede başvuru yapmaları gerektiğini vurgulamış, ancak herhangi bir süre ile sınırlandırmamıştır. Çevre eğitim ve sosyal durum gibi etmenlerden ötürü başvuru süresi yetkili makamların tercihiyle bırakılmalı, ancak bu takdirde başvuru sahibinin aleyhine olmayacak şekilde değerlendirilen bir süre olmalıdır. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği Yürütme Komitesi'nin 15 numaralı kararının "Bireysel

Olarak Sığınma Hakkı İstenen Durumlar” başlıklı Bölümün (i) bendinde, “ sığınma arayan kişilerden sığınma taleplerini belirli bir zaman sınırlaması içinde sunmaları istenmekle birlikte, diğer resmi gerekliliklerin yerine getirilememesi durumunda ya da bu süreye uyulmaması sebebiyle herhangi bir sığınma talebinin değerlendirmeye alınmamasına neden olmamalıdır” denilerek süre sınırlamaya karşı çıkılmış ve bunun hak düşürücü bir etken olamayacağı belirtilmiştir (Odman,2008:26-27).

İltica Yönetmeliği’ne göre, Avrupalı ve Avrupalı olmayan sığınmacıların mülteci statülerinin belirlenmesi, kayıt yaptırdıkları valilik tarafından Cenevre Sözleşmesinde belirtilen kıstaslara göre gerçekleştirilir. Bir sığınmacının mülteci olarak tanınıp tanınmaması ya da Avrupalı olmayanların durumunda üçüncü bir ülkede sığınma talep etmek üzere Türkiye’de geçici ikamet izninin verilip verilmemesi İçişleri Bakanlığı’na bağlıdır. İçişleri Bakanlığı’nun bu yetkiyi devretmesi durumunda ise ilgili valilik karar verir. Uygulama Yönetmeliği, mülteci statüsü belirleme mülakatlarının nasıl yapılması gerektiğine ilişkin düzenlemeler içerir (Peker ve Sancar,2005:11).

Sığınmacıya emniyet müdürlüğü yabancılar şubesi tarafından en geç 15 gün içinde kimlik kartının verilmesi zorunludur. Kişisel görüşmede kişinin sığınma başvurusu değerlendirilmektedir. 2006 uygulama talimatında iltica sığınma başvurularının objektif, tarafsız ve bireysel başvuru inceleme esasına göre inceleneceği ve mülakat raporu hazırlanacağı belirtilmektedir. Hazırlanan mülakat raporu İçişleri Bakanlığına iletilerek sığınmacıyla ilgili kararın verilmesi beklenir (Mülteci.net:04.04.2010).

Başvuruya karşı olumsuz bir karar verildiği takdirde, sığınmacının 15 günlük bir itiraz hakkı süresi vardır. Ancak, bu itiraz süresi kararın daha hızlı verilebilmesi için

gerekli görülen durumlarda İçişleri Bakanlığı'nca kısaltılabilir. Eğer sığınmacı karara itiraz etmezse 15 gün içinde Türkiye'den ayrılması gerekmektedir. Eğer sığınmacı bu süre sonunda ülkeden ayrılmamışsa, İçişleri Bakanlığı'nca sınır dışı edilir. Yapılan itiraz nihai olarak reddedilmişse, sığınmacı Bakanlıkça sınır dışı edilir. Avrupalı olmayan mültecilerin durumunda, BMMYK paralel bir prosedür yürüterek, mülteci statüsü belirleme mülakatları gerçekleştirmektedir. Uygulamada, mülteci statüsü belirleme konusunda İçişleri Bakanlığı'nın verdiği kararların büyük çoğunluğu BMMYK'ninkilerle örtüşür. Avrupalı olmayan mültecilerin üçüncü bir ülkeye yerleştirilmeleri İçişleri Bakanlığı ile işbirliği halinde BMMYK tarafından yürütülür (Peker ve Sancar,2005:11).

Yönetmeliğe göre başvurusu alınan kişiler kendi imkânlarıyla otel ya da kiralık evlerde kalarak başvurularının sonucunu beklemeye koyulurlar.

Ayrıca 94 yönetmeliğinin önemli taraflarından biri de mültecilerin yerleştirmelerinde işbirliği yapılacak örgütlerden bahsetmiş olmasıdır. 7. madde de, Türkiye'ye iltica eden ya da başka bir ülkeye iltica etmek üzere Türkiye'den ikamet izni talep eden yabancılara ilişkin işlemlerde ve özellikle barınma, iş, nakil, üçüncü ülkeye kabul, pasaport ve vize temini gibi hususlarda, Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği ve ilgili diğer uluslar arası kuruluşlarla işbirliği yapılması ve nakillere ilişkin konularda uluslar arası göç örgütü ile koordineli çalışılması ön görülmüştür (Odman,2008:27).

Sığınmacı ve mülteciler yönünden önemli maddelerden biri de 22. maddedir. Bu maddeye göre, mülteci ve sığınmacılara yurtiçinden ya da yurt dışından gerekli denetim yapılmak şartıyla posta veya başka yollarla gıda, giyecek, ilaç dini eğitim ve eğlence

ihtiyaçları gibi gereksinimleri karşılayacak madde ve malzemeler gönderilebileceği, yabancı devletler ile uluslar arası kuruluşlar tarafından yardım amaçlı gönderilen malzemeler valilik denetiminde Kızılay eliyle mültecilere ve sığınmacılara dağıtılacağı öngörülmüştür (Odman,2008:27-28).

Türkiye coğrafi çekince den dolayı Avrupa dışından gelen mültecileri kabul etmemektedir. Ancak Avrupalı mültecilerle ilgili herhangi bir kısıtlama olmamasına rağmen uygulamada bazı aksaklıklar meydana gelmektedir. Bulgaristan, Bosna-Hersek, Çeçenistan ve Kosova gibi Avrupa ülkelerinden uluslar arası korumaya ihtiyaç duyan çok sayıda kişi Türkiye'ye sığınmıştır. 1992-1997 yılları arasında eski Yugoslavya'dan, 1999'da Kosova'dan Türkiye'ye sığınma amacıyla gelen, uluslar arası korumaya ihtiyaç duyan kişilere Türk makamları geçici oturma hakkı vererek kamplara yerleştirmiştir. Ancak Türkiye'nin hiçbir Avrupalı sığınmacıya mülteci statüsü tanımamış olması ve uluslararası korumaya ihtiyacı olan çok sayıda Avrupalıya sığınma prosedürüne erişim hakkı tanımamasından dolayı kaygı oluşmaktadır. Örneğin, uluslar arası korumaya ihtiyaç duyan Çeçenlere sığınma prosedürüne erişim hakkı tanınmamış ve çoğu 1999 yılından beri herhangi bir resmi statüleri olmadan Türkiye'de yaşamaktadır. Çeçenlerin resmi makamlarca sığınmacı olarak görülmemeleri nedeniyle, birçoğu geri gönderilme korkusuyla herhangi bir başvuruda bulunmamıştır. Resmi statülerinin belirlenmesini talep eden kişilere ise Türkiye'de geçici ikamet etmelerini sağlayan 'misafir' statüsü verilmiştir. Çeçenler de Avrupalı sığınmacılar olarak kabul edildikleri için BMMYK prosedürlerine dâhil değildirler. Dolayısıyla BMMYK tarafından üçüncü bir ülkeye yerleştirilmeleri söz konusu olmadığı gibi Türkiye'den herhangi bir resmi statü de alamamaktadırlar (Peker ve Sancar,2005:12).

Türkiye’de mülteci statüsüne başvuran kişilerin ilk sıkıntıları emniyette başlamaktadır. Zira emniyette kişilerin ifadesi alınırken genellikle hukuki alt yapı yoksunluğu yaşanmaktadır. Bu durumun sebeplerinden biri ifadeleri alınan ilticacıların avukatlarından yoksun bırakılması, Türk mevzuatı ile ilgili yeterli bilgiye sahip olamaması, tercüman alamamasıdır. İkincisi ise ifadeleri alan emniyet mensuplarının hem hukuk bilgisi ve hem de mevzuatla ilgili bilgi yoksunluğudur. İfadeyi alan kişi Cenevre sözleşmesindeki mülteci tanımını ve normlarını, geldiği ülkenin siyasi durumunu iyi bilmek durumundadır. Ancak hem iş hacminden, hem eğitimsizlikten ve hem de bazı görevlilerin kötü tutumları istenmeyen sonuçlar doğurmaktadır. İlticacı kişilerin emniyete başvurmamalarının en büyük nedeni oluşan güvensizlikten kaynaklanmaktadır (Torun,2001:71).

1.6.2. Başvuruları Kabul Edilen Kişilerin Yerleştirilmesi

Avrupalı sığınmacılar, kayıtlarını yaptırdıktan sonra mülteci statüsü tanınana kadar, Avrupalı olmayanlar mülteciler için ise üçüncü bir ülkeye yerleştirilene kadar ikamet etmeleri gereken 'uydu kent' olarak tabir edilen illere dağıtılmaktadırlar. Uydu kentler Ankara ve İstanbul dışında kalan 28 şehir merkezinden oluşmaktadır. Sığınmacıların en yoğun olarak yerleştirildiği uydu kentler arasında Türkiye'nin doğusunda bulunan Van ve İç Anadolu'da bulunan Kayseri, Konya ve Eskişehir bulunmaktadır. Ayrıca yaptığımız saha çalışması da aynı zaman da bir “uydu kent” olan Tokat kenti de son yıllarda çok sayıda sığınmacıya ev sahipliği yapmaktadır. (Peker ve Sancar,2005:11).

1.7. MÜLTECİ STATÜSÜNÜN TAMAMEN SONA ERMESİ, KISMEN SONA ERMESİ VE İPTALİ

1.7.1. Statünün Tamamen Sona Ermesi

Mülteci statüsü Cenevre sözleşmesi ve diğer bazı bölgesel sözleşmelerde belirtilen şartların oluşması durumunda başvuru ve bunun sonucunda oluşan bir statüdür. Mülteci statüsü, zulüm veya zulüm tehdidi altında olan insanlar için önemli bir güvence oluşturmasına rağmen, bu durum esas itibarıyla görece ve geçici bir rahatlama sağlar. Dolayısıyla göçe zorlayan koşulların ortadan kalkması statünün de kalkması manasına gelir. Yani mültecilik statüsü geçici bir statüdür.

Ayrıca mülteci statüsü kabul edildikten sonra Cenevre sözleşmesinin 1. maddesinin e ve f fıkralarında belirtilen koşullardan dolayı kişilerin statüleri iptal edilerek, kişiler statü dışı bırakılır (BMMYK,2003:3).

Statünün sona erme hükümleri kişiler için kalıcı çözümler sağlamayı amaçlamalıdır. Mülteci statüsünün sona erdirilmesi uygulamaları kalıcı çözümler hedefiyle tutarlı bir şekilde geliştirilmelidir. Bu uygulama, kişilerin henüz istikrara kavuşmamış bölgelere gönderilmelerine engel olmalıdır. . Mülteci statüsüne temel teşkil eden durumların sona ermesiyle ilgili hükümlerin erken ya da yeterince temellendirilmemiş bir şekilde uygulanması, ciddi sonuçlar doğurabilir. Dolayısıyla, bu hükümleri katı bir şekilde uygulamak ve genel sona erdirme kararlarının belirlenmesine ilişkin usullerin hakkaniyete uygun, açık ve şeffaf olması gerekmektedir (BMMYK,2003:4).

Cenevre Sözleşmesine göre şu koşullarda mülteci statüsü sona erer;

1.7.1.1. Vatandaşı olduğu ülkenin korumasından tekrar kendi isteğiyle yararlanmak istemesi,

Sözleşmenin 1. maddesinin c fıkrasının 1. bendinde yer alan “kişinin kendi isteğiyle vatandaşı olduğu ülkenin korumasından tekrar yararlanmak istemesi” durumunda kişinin sahip olduğu mülteci statüsü kendiliğinden sona ermiş olunur. Burada önemli olan kişinin kendi rızası ile başvuruda bulunmuş olması ve bu başvurunun resmi makamlarca kabul edilmiş olmasıdır (Eriş,2007:53).

Kişiler vatandaşı olduğu ülkenin himayesinden yeniden yararlanmak istemesinin anlamı, bir mültecinin asıl ülkesi yetkilileriyle normal ilişkiler kurması da dâhil bütün ilişkileri ifade etmektedir. Vatandaşı olduğu ülke makamlarından himaye isteminde bulunan bir mültecinin bu istemi gerçekten kabul edildiği zaman kişi himayeden yararlanmak istemiş sayılır (Akyürek,2007:71).

Kişinin vatandaşı olduğu ülkenin himayesinden yararlanmayı reddetmek için daha önce karşılaştığı zulme dair haklı sebepler ileri sürebilen kişilere bu madde uygulanmayacaktır (BMMYK,2003:4).

1.7.1.2. Vatandaşlığını Kaybettikten Sonra Kendi Arzusu ile Tekrar kazanması,

1951 sözleşmesinin 1. maddesinin c fıkrasının 2. bendinde kişi vatandaşı olduğu ülkenin vatandaşlığını kaybettikten sonra tekrar kazanırsa sahip olduğu mültecilik statüsünü kaybeder. Kişi bunu kendi arzusu ile kabul etmelidir (BMMYK, tarihsiz:2).

1.7.1.3. Yeni Bir Vatandaşlık Kazanmışsa Ve Vatandaşlığını Yeni Kazandığı Ülkenin Himayesinden Yararlanması,

Sözleşme'nin 1. maddesinin c fıkrasının 3. bendine göre, mülteci statüsündeki kişinin yeni bir ülkenin vatandaşlığını kazanması ve o ülkenin korumasından yararlanması durumunda, kişinin mülteci statüsünün sona ereceğini belirtir. Bunun sebebi kişinin bir ülkenin vatandaşlığını kazanması ile o ülkenin korumasından da yararlanacak olması sonucu uluslararası korumaya ihtiyaç duymayacak olmasıdır. Mülteci kişiler genellikle sığınma ülkelerinde toplumla bütünleşme imkânı buldukları için o ülkenin vatandaşı olma ihtimalleri yüksektir (Eriş,2007:72).

1.7.1.4. Kendi Arzusu İle Terk Ettiği Veya Zulüm Korkusu İle Dışında Bulunduğu Ülkeye Kendi Arzusu İle Tekrar Yerleşmek Üzere Geri Dönmesi,

Gönüllü geri dönüş mültecilik olgusu içerisinde en çok tercih edilendir. Sözleşmenin 1. maddesinin c fıkrasının 4. bendinde kişilerin daha önce vatandaşı olduğu ya da vatansız ise daimi ikametgâhının bulunduğu ülkeye geri dönmesi ele alınmıştır. Burada da daha önce ki durumlarda olduğu gibi geri dönüş kişilerin rızası ile olmalıdır. Aksi halde kişinin statü dışı kalması için şartlar tamamlanmış olmaz. Mülteciler, bazı durumlarda kendi ülkelerindeki çatışma ve istikrarsızlık ortamı sürerken yani döndükleri ortam tam anlamıyla güvenli olmasa da barındıkları ülkenin kötü koşullarından dolayı geri dönüşün kendi çıkarları için daha iyi olduğunu düşünerek geri dönmektedirler. Yani söz konusu olan şey, kötünün iyisini tercih etmedir (Eriş,2007:55).

Ülkesine giden mültecinin, kendi ülkesinin pasaportuyla değil de başka bir seyahat belgesiyle yapacağı geçici bir ziyaret “yeniden yerleşme” anlamına gelmemektedir ve bu hüküm mülteci statüsünün kaybını gerektirmemektedir (Akyürek,2007:72-73).

1.7.1.5. Kişinin Mülteci Olarak Tanınmasını Sağlayan Koşullar Ortadan Kalktığı İçin Vatandaşı Olduğu Ülkenin Korumasından Yararlanmaktan Sakınmaya Artık Devam Etmemesi,

Kişinin mülteci olarak tanınmasını sağlayan koşulların ortadan kalkmasından anlatılmak istenen, ülkede meydana gelen ve zulüm korkusunun asıl nedenlerini ortadan kaldıran temel değişikliklerdir (Akyürek,2007:73). Sözleşmede belirtildiği üzere ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden, zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle, yararlanmak istemeyen yahut tabiiyeti yoksa ve bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen kişilerin, sözleşmenin 1. maddesinin c fıkrasının 5. bendine göre artık bu koşullar ortadan kalktığı için ülkesi dışında barınması için herhangi olumsuz bir durumun olmamasını ifade eder.

Ancak kişinin ülkesinde meydana gelen değişiklikler kalıcı değil de yüzeysel değişiklikler ise bu durumda statü dışı kalma koşulu gerçekleşmiş olmaz (Eriş,2007:56).

1.7.1.6. Tabiiyetsiz Olup da, Mülteci Tanınmasına Yol açan Koşullar Ortadan Kalktığı İçin, Normal İkametgâhının Bulunduğu Ülkeye Dönebilecek Olması,

Tabiiyetsiz kişilerin ikametgâhlarına geri dönmelerini sözleşmenin 1. maddesinin c fıkrasının son bendi olan 6. bentte ele alınmıştır. Bu madde esas itibariyle, 5. bentte belirtilen “Kişinin Mülteci Olarak Tanınmasını Sağlayan Koşullar Ortadan Kalktığı İçin Vatandaşı Olduğu Ülkenin Korumasından Yararlanmaktan Sakınmaya Artık Devam Etmemesi” durumuyla benzerlik taşımaktadır. Ancak bu iki bent arasındaki temel ayraç “vatandaşlık” babıdır. Çünkü 5. bentte kişi vatandaşı olduğu ülkeye dönerken, kişi burada ikametgâhın bulunduğu ülkeye dönüş yapmaktadır.

Yukarıda belirtilen altı hükümden herhangi birisinin oluşması sonucu mültecilik statüsü sona eren kişi geri dönüş için BMMYK'nın yardımına başvurur ya da dönmeyi reddederse sığındığı ülkede ikamet sahibi olsun ya da olmasın kişi yabancı konumuna girer ve bu konumun gerektirdiği hukuk kurallarından yararlanabilir (Eriş,2007:57).

1.7.2. Mültecilik Statüsünün Kısmen Sona Erdirilmesi

Cenevre sözleşmesi, belirli bir ülkeden gelen mültecilerin içerisinde bir alt gruplar açısından mülteci statüsünün sona erdirilmesine aykırı bir hüküm taşımaz. Örneğin belirli bir rejimden ya da yönetimden kaçan mülteciler için mülteci statüsünün sona erdirildiği ilan edilebilir. Ama o rejimin ya da yönetimin devrilmesi ya da düşürülmesinin ardından ülkeden kaçan kişiler statüden hariç tutulur. Mültecinin menşee ülkesinin sadece belirli bir kesiminde gerçekleşen değişim mülteci statüsünün sona ermesine yol açmamalıdır. Mülteci statüsü, ancak zulüm korkusunun gerekçesinin ortadan kalkması halinde sona erdirilebilir. Mültecinin zulümden korunabilmesi için

menşe ülkesinin belirli güvenli bölgelerine gitmesi yönünde bir ön koşul yoktur. Ayrıca, kişinin menşe ülkesinde serbestçe hareket etme ya da serbestçe yeni bir yere yerleşme olanağının olmaması da, söz konusu değişimlerin temel nitelikte olmadığını gösterir (BMMYK,2003:6-7).

1.7.3. Mülteci Statüsünün İptali

Statünün iptal ediliyor olması kişinin belli koşulların oluşması nedeniyle, daha önce saydığımız koşulların oluşması, mültecilik statüsünün sona ermesi değildir. İptal aslında hiç olmaması gereken bir işlemin geçersiz kılınmasıdır. İptal kararı ile mültecilik statüsünün ilk saptama gününden beri hükümsüz olduğu kabul edilir. Kural olarak mülteci statüsünün iptali işlemi, başlangıçta yapılan tespitin doğru olduğundan şüphe uyandıracak geçerli sebepler bulunması durumunda başlatılabilir. İptal kararının çeşitli gerekçeleri olabilir. Örneğin, kişiler başvuru sırasında yanlış bilgi verebilir, sahte belge düzenleyebilir, görevli kişilere rüşvet yoluyla kendini kabul ettirmeye çalışabilir. İşte bu ve benzeri konular mevzu bahis olduğunda kişilerin statülerinin baştan yok hükmünde olduğuna karar verilerek kişilerin statüleri iptal edilir (Eriş,2007:57).

1.8. MÜLTECİLERİN HAKLARI

Her mülteci güvenli sığınma hakkına sahiptir. Fakat uluslararası koruma fiziksel güvenlikten fazlasını içerir. Mültecilere en azından ülkede yasal olarak ikamet eden diğer yabancılara sağlananlarla eşit haklar ve yardımlar verilmelidir. Ayrıca, mülteciler düşünce ve dolaşım özgürlüğü, işkenceye ve onur kırıcı muameleye tâbi olmama gibi temel medeni haklardan yararlanabilmelidirler. Benzer biçimde, sosyal ve ekonomik haklar diğer bireylere olduğu gibi mültecilere de tanınır. Her mülteci sağlık hizmetlerinden yararlanabilmelidir. Her yetişkin mülteci çalışma hakkına sahip olmalıdır. Hiçbir mülteci çocuk okula gitmekten alıkonulmamalıdır (UNCHR:08.05.2010).

Temel insan hakları normları, mültecilerin sığındıkları ülkede tabi olacakları statünün asgari standartlarını belirler. Uluslar arası hukuk açısından mülteciler, kendine özgü hak ve yükümlülüklerle sahip özel bir insan grubu olarak kabul edilirler. Ancak bu durum, mültecilerin diğer haklarından mahrum kılınabilecekleri anlamına gelmez. Nitekim 1951 Sözleşmesinin Giriş bölümünde bu durum açıkça ifade edilmiştir. Buna göre, mülteciler, BM Anlaşmasında ve Evrensel Bildirgede belirtilen tüm temel haklardan olabilen en geniş ölçüde yararlanmaları güvence altına alınması gereken kişilerdir (Peker ve Sancar,2005:30).

Şimdi de temel mülteci haklarından birkaçına göz atalım.

1.8.1. Geri Gönderilmeme Hakkı (Non- Refoulement)

Mültecilere özgü hakların başında, mültecilerin güvenlikleri açısından tehlike altında olacakları ülkelere gönderilmelerini yasaklayan "geri gönderilmeme" (non-refoulement) ilkesi gelir. Mültecilerin yaşam ve özgürlüklerinin tehdit altında olduğu ülkelere arzuları dışında geri gönderilmelerini yasaklayan bu ilke, mültecilerle ilgili bütün güvencelerin ön şartını ve uluslararası korumanın özünü oluşturur (Peker ve Sancar,2005:30-32).

Cenevre Sözleşmesinin 33. maddesinin 1. fıkrasında bu hak garanti altına alınmıştır. Buna göre; hiçbir taraf devlet, bir mülteciyi, ırkı, dini, tâbiyeti, belli bir sosyal gruba mensubiyeti veya siyasi fikirleri dolayısıyla hayatı ya da özgürlüğü tehdit altında olacak ülkelerin sınırlarına, her ne şekilde olursa olsun geri göndermeyecek veya iade ("refouler") etmeyecektir (BMMYK, tarihsiz:11-12).

Geri gönderme yasağına ilişkin kuralın istisnalarının "ulusal güvenlik" ve "kamu düzeni" gibi muğlâk bir kavrama dayandırılması, keyfi yorum ve uygulamalara kapı araladığı için ilkenin güvence değerinin zaafa uğramasına yol açabilir. Devletlerin bu kavrama başvururken iyi niyetli davranmaları ve uluslar arası insan hakları hukukunun bir düsturu olan "hak ve özgürlük lehine yorum" ilkesine sadık kalmaları, mültecilerle ilgili güvencelerin etkili işlemesi açısından son derece önemlidir (Peker ve Sancar,2005:32).

1.8.2. Mültecilerin Menkul ve Gayrimenkul Edinme Hakkı

Cenevre sözleşmesinin 13. maddesinde,

“Taraflar devletler, menkul ve gayrimenkul mülkiyet edinme ile buna bağlı diğer hakları, menkul ve gayrimenkul mülkiyete ait kira ve diğer sözleşmelerle ilgili hakları, her mülteciye, mümkün olduğu kadar müsait ve her halde genel olarak aynı koşullardaki yabancılara sağlanandan daha az müsait olmayan bir şekilde uygulayacaktır” ibaresiyle mültecilere mülk edinme hakkı tanınmıştır (BMMYK, tarihsiz:4).

1.8.3. Mültecilerin Çalışma Hakkı

Cenevre sözleşmesinin üçüncü bölümünde “mültecilerin gelir getirici işler” başlığının 17, 18 ve 19. maddelerinde mültecilerin çalışmalarına olanak tanındığı belirtilmiştir. Bu haklar sırasıyla (BMMYK, tarihsiz:7)

Cenevre Sözleşmesinin 17. maddesine göre,

“Taraflar devletler, ülkelerinde yasal olarak ikamet eden her mülteciye, ücretli bir meslekte çalışmak hakkı bakımından, aynı şartlar içinde yabancı bir memleketin vatandaşına uyguladıkları en müsait muameleyi uygulayacaklardır” denilerek kişilerin ücretli bir meslekte çalışabilmesine olanak tanınmıştır.

Cenevre Sözleşmesinin 18. maddesine göre de,

“Taraflar devletler, ülkelerinde yasal olarak ikamet eden mültecilere, tarım, sanayi, küçük sanatlar ile ticaret sahalarında kendi işyerlerini açmak ve sanayi, ticari şirketler kurmak haklarıyla ilgili olarak, mümkün olduğu kadar müsait ve her halde genel olarak

aynı şartlardaki yabancılara tanıdıklarından daha az müsait olmayan muameleyi uygulayacaklardır” denilerek kişilerin belirlenen iş kollarında kendilerini yetiştirme olanağı tanınmıştır.

Cenevre Sözleşmesinin 18. maddesi ise,

“Her taraf devlet, ülkesinde yasal olarak ikamet eden ve bu devletin yetkili makamlarınca tanınan diplomalara sahip olup bir ihtisas mesleğini icra etmek isteyen mültecilere, mümkün olduğu kadar müsait ve her halde aynı şartlar içindeki tüm yabancılara sağlanandan daha az müsait olmayan şekilde muamele uygulayacaktır” ibaresine yer verilmiş ve bu sayede kişilerin kendi ihtisas alanlarında serbest çalışabilmelerinin önü açılmıştır.

Ayrıca 24. Maddede belirtildiği üzere çalışan kişiler yasalar elverdiği ölçüde, fazla mesai ücreti, aile yardımı, ücretli tatil, toplu sözleşme, sosyal güvenlik, tazminat hakkı gibi temel haklardan taraf ülkenin vatandaşı gibi faydalanmaları ön görülmüştür.

1.8.4. Dini Vecibeleri Yerine Getirme Hakkı

Cenevre sözleşmesinin 4.maddesine göre,

“Taraf devletler, ülkelerindeki mültecilere, dini vecibelerini yerine getirme hürriyeti ve çocuklarının dini eğitim hürriyeti bakımından, en az vatandaşlara uyguladıkları muamele kadar uygun muamele uygulayacaklardır” (BMMYK, tarihsiz:4).

Din veya inanca Dayanan Her Türlü Hoşgörüsüzlüğün ve Ayrımcılığın Tasfiye Edilmesine Dair Bildiri'nin 1. maddesinde de belirtildiği gibi din ve vicdan özgürlüğü; herkesin istediği bir dine ya da inanca sahip olma veya olmama, sahip olduğu din ve inancın gereği olarak tek başına ya da başkalarıyla birlikte gizli veya açık bir şekilde ibadet etme, gereklerine uyma ve dinini ve inancını öğretme, açığa vurma özgürlüğüdür (BMMYK,1998:265).

1.8.5. Eğitim Hakkı

Birleşmiş Milletler Sözleşmesinin 22. Maddesinde mültecilerin eğitim hakkından açıkça söz edilmiş özellikle çocukların eğitimi için taraf devletlere yükümlülükler yükler. Eğitim hakkı alanında, mültecilere temel eğitim konusunda yurttaşlara sağlanan olanakların aynısının sağlanması öngörülmüştür. Temel eğitim sonrasında ise, aynı koşullardaki yabancılara tanınan haklardan daha azının tanınmaması gerekir. Anadilde eğitim konusunda ise, herhangi bir hüküm yoktur (Peker ve Sancar,2005:33).

BM Sözleşmesinin 22. maddesinin 1. ve 2. fıkralarına göre: “taraf devletler, mültecilere, temel eğitim konusunda, vatandaşlarına uyguladıkları muamelenin aynısını uygulayacak ve taraf devletler, mültecilere, temel eğitimin dışındaki eğitim konusunda ve özellikle çalışmalardan yararlanma, yabancı ülke okullarından alınmış eğitim sertifikalarının, üniversite diplomalarının ve derecelerinin tanınması, harç ve resimlerden muafiyet ve eğitim bursları alanlarında mümkün olduğu kadar müsait ve her halde genel olarak aynı şartlar içindeki yabancılara tanınanlardan daha az müsait olmayan şekilde muamele edeceklerdir” denilerek mültecilerin eğitim hakkı güvence

altına alınmıştır. Bilhassa mülteci çocuklar düzgün şekilde eğitimlerine devam edebilmeli, hiçbir sebeple eğitimden alıkonulmamalıdır (BMMYK, tarihsiz:8).

Ayrıca bu temel haklara ek olarak mültecilerin; seyahat ve yerleşme hakkı, toplanma, örgütlenme ve dernek kurma hakkı, düşünce ve ifade etme hakkı, çalışma hakkı, sosyal yardım hakkı, gözaltına karşı koruma hakkı gibi hakları da vardır.

II. UYGULAMA KISMI

2. LİTERATÜR İNCELEMESİ

Mültecilik ve sığınma ile ilgili birçok çalışma yapılmış ve yapılan bu çalışmaların sonucunda mülteci olgusu ile var olan temel mülteci sorunlarına getirilebilecek çözümler ve bu konu ile ilgili çıkarılan kanunlar irdelenmiştir.

İnayet Burcu Akyürek tarafından 2007 yılında hazırlanan yüksek lisans tezinde, mülteci sorununun devamlılığından ve buna paralel olarak mülteci hukukunda meydana gelen değişiklikler anlatılmıştır. Bu tezde, mülteci kim sorunsalından hareketle, mülteciliğin tanımı, yaşam şartlarını ve hedefleri anlatılmaya çalışılmıştır. Mülteci haklarını ve bu hakların korunması ile ilgili bazı terimler kısaca açıklandıktan sonra, uluslar arası ve bölgelerarası sözleşmeler ve protokoller üzerinde durulmuştur.

Neslihan Eriş'in 2007 yılında hazırlanmış olduğu yüksek lisans tezinde, sığınma hakkının temel bir insan hakkı olduğunu ancak yaşanan süreçte bunun devletler nezdinde bir hak değil de, kendileri tarafından sığınmacı insanlara verilen bir bahsetme olgusu olduğunu vurgulamış, temel kavramlar üzerinde durmuş ve sığınma politikası hususunda Avrupa Birliği üye ve aday ülkelerce ortak bir sistemin kurulması için yapılan çalışmalara atıfta bulunulmuş ve bununla bağlantılı olarak Türkiye'nin üyelik müktesebatı gereği atacağı/ atması gereken adımlardan söz etmiştir.

Mithat Sancar ve Bülent Peker'in birlikte kaleme aldığı "yaşamın kıyısındakilere hoş geldin diyebilmek" adlı kitabında, mültecilerin hedef ülkelere varmak için çektiği sıkıntıları ve bu sıkıntı sonucunda bekledikleri durum ile karşılaştıkları durum arasındaki tezatlık vurgulanıyor. Statü kazanmak için var olması gereken koşullar ile statü dışı kalma ve bunun sonuçları anlatılmaktadır.

Bülent Peker'in editörlüğünü yaptığı ve insan hakları derneği tarafından hazırlanan "sığınma hakkı ve mülteciler" adlı çalışmada, mültecilerin temel haklarından ve mültecilik statüsüne başvuru yollarından söz etmiştir. Çalışmanın esasında ise mültecilerle ilgili oluşturulan belgeler, çıkarılan yasalar ve özellikle uluslar arası metinlerden söz edilmiştir.

Uluslar arası af örgütünün Türkiye şubesi tarafından yapılan mülteci çalıştaylarının (2004-2005) ele alındığı kitapta, özellikle Avrupa Birliği sığınma politikaları ele alınmıştır. Bu bağlamda yapılan değişikliklerin Türkiye'ye yansımaları da ele alınmıştır.

3. MATERYAL VE YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, evreni, örnekleme ve verilerin toplanması ile analiz edilmesi yer almaktadır.

3.1. Araştırmanın Amacı ve Kapsamı

Bu çalışmanın amacı; dinleri, dilleri, ırkları, toplumsal gruba mensubiyetleri ya da siyasi görüşleri yüzünden ülkelerini terk etmek zorunda kalan insanların psikolojik durumunu ve karşılaştıkları sosyo-ekonomik sıkıntıları ile temel insan hakları sorunlarını anlatmaya çalışmaktır. Bu çalışma ile mültecilere yaklaşımda toplumsal bilinci sağlamaya yardımcı olmak ve akademik olarak bu konunun daha çok irdelenmesine kapı aralamak temel hedefdir.

Araştırmada kullanılan anketlerin uygulanması için Gaziosmanpaşa Üniversitesi ve İl Emniyet Müdürlüğü'nden izin alınmıştır.

3.2. Araştırmanın Modeli

Bu çalışma betimleyici bir araştırmadır. Araştırmamızda Tokat'a gelen Irak uyruklu sığınmacıların çektiği sıkıntılar, yerel halkla ilişkileri ve hedeflerini tespit etmek amacıyla yapılmış betimleyici bir alan araştırmasıdır.

3.3. Evren Ve Örneklem

Araştırmamızın evreni, Tokat ilinde geçici olarak ikamet eden Irak uyruklu sığınmacı ya da mültecilerdir. Örneklem alınmayıp araştırmanın yapıldığı tarihte Tokat ilinde ikamet eden sığınmacıların hemen hepsi üzerinde araştırma yapılmıştır.

3.4. Verilerin Toplanması

Araştırmamız için kaynak taraması yapıldıktan sonra 2009- 2010 yılları arası Tokat'ta uzun süreli bir araştırma yoklaması yapmış ve genel hatları ile evren kavranmaya çalışılmıştır. Veri toplamak için, alan araştırması yapmaya başlanmadan önce alan ile ilgili kaynaklar incelenmiş olup akabinde bilgi birikiminin oluşması ve çalışmada kullanılacak soruların hazırlanması amacıyla yerel halk ve sığınmacılarla ön görüşmeler yapılmıştır. Daha sonra 26.01.2010 tarihinde anket sorularıyla ilgili pilot çalışma yapılmış ve akabinde de esas uygulamaya geçilmiştir. Araştırmada çok seçenekli ve açık uçlu sorulardan oluşan betimleyici bir anket kullanılmıştır.

Ayrıca anketler tamamlandıktan sonra da mültecilerin evlerine ziyaretler yoluyla mülakatlar yapılmıştır.

3.5. Araştırma İle İlgili Sınırlamalar

Araştırmada elde edilen bulgular, Türkiye'de geçici ikamette bulunan sığınmacı ya da mültecilerin tamamı değil, sadece Tokat ilinde ikamet eden Irak uyruklu sığınmacı ya da mülteciler ile ilgili bilgileri yansıtmaktadır. Ancak bununla birlikte burada elde edilen verilerin Türkiye'de bulunan diğer sığınmacılar ile ilgili bir fikir verebileceği umulur.

Araştırmaya katılan sığınmacıların anket sorularını aynı şekilde anladığı ve gerçek durumlarını yansıtan bilgileri verdikleri kabul edilmiştir.

4. VERİLERİN ANALİZİ

Çalışmada anket tekniğinden yararlanılmıştır. Çalışmada elde edilen veriler bilgisayar ortamına aktarılmış ve SPSS 11.5 paket programı kullanılarak analiz edilmiştir.

Analizler yapılırken frekans değerlendirme seçeneği kullanılarak verilerin değerlendirilmesi yapılmıştır. Araştırmada farklı değişkenlerin birbiriyle ilişkileri saptamak amacıyla “ki kare” katsayısı kullanılmış ve istatistikî analizlerde karşılaştırmalar % 5 anlamlılık düzeyine göre değerlendirilmiştir.

5. BULGULAR

5.1. Araştırma Evreni İle İlgili Bulgular

Sanayileşmiş ülkelerde son beş yıldır gözlenen sığınma başvurularında yaşanan düşüş, 2007’de tersine dönmüştür. BM Mülteciler Yüksek Komiserliği’nin hükümetler tarafından sağlanan bilgiler uyarınca hazırladığı kesin olmayan istatistiklere göre bunun en önemli nedeni, Iraklı sığınmacıların sayısında yaşanan artıştır. Türkiye coğrafi çekinceden dolayı her ne kadar mülteci kabul etmezse de, sığınmacılara güvenli üçüncü ülkelere yerleşene kadar geçici oturma izni vermektedir. 2007 yılından itibaren mülteci sayısında meydana gelen bu artışlar Türkiye’yi de etkilemiştir. Bu dönemden itibaren birçok Irak’lı ülkemize gelerek statü için başvuruda bulunmuşlardır. Bir sene içinde başvuruda bulunan Iraklıların sayısı iki katına çıkmıştır. 2006’da toplam 22.900 başvuru yapılmışken, 2007’de bu sayı 45.200 olmuştur.

Irak’tan yapılan göçlerden Tokat ilimizde nasibini almıştır. Irak’tan gelen mülteciler bir kısmı, 28 aydu kentten bir olan Tokat’a yerleştirilmiştir. Mülteciler güvenli üçüncü ülkeye gidene kadar “geçici sığınmacı” olarak ilimizde yaşamlarını devam ettireceklerdir. Bu çalışmanın omurgasını oluşturan saha çalışması bu kişiler üzerinde yapılmış ve çalışmanın yapıldığı dönemde Tokat’ta bulunan tüm mültecilerle (68 kişi) görüşülmeye çalışılmıştır.

5.2. Türkiye’de Mültecilerin Yaşadığı Sorunlar İle İlgili Bulgular

Mültecilerin Türkiye’de kalış sürecinde, güvenli üçüncü ülkeye yerleşene dek geçen sürede, yaşadıkları en önemli sorunları; temel ekonomik ihtiyaçlar olan barınma,

beslenme, sağlık, ilaç temini, giyim ve eğitimidir. Mülteciler için önemli diğer sorunlar ise yasal sorunlar, sığınma başvurusunda gecikme, Türkiye’de kalış sürecinin belirsizliği, iletişim sorunu, statü alıp alamayacağı gibi konularda yaşanan belirsizlikler, hizmetlerden yararlanamama (alışma, ikamet, sağlık vb.), gibi sorunlar olarak sıralayabiliriz. Burada bu sorunların hepsini detaylarıyla inceleme imknına sahip olamayacağımız için bizce en önemli ve mülteciler açısından da kayda değer sorunları veriler dâhilinde sırasıyla ele alacağız (Mülteci.net:05.05.2010).

5.2.1. Ekonomik Sıkıntılar

Sığınmacı ve mültecilerden alınan ikamet harcının yasal dayanağı 492 sayılı Harçlar Kanunu’dur. Harçlar Kanunu’nun 88. maddesinin d fıkrasına göre “ mali durumu bozuk olduğuna, ikamet tezkeresi vermeye yetkili makamlarca kanaat getirilen yoksulların” harçtan muaf tutulmalarına izin veriliyor. Bu muafiyet genellikle illere göre değişkenlik göstermektedir. Zira bu işlerle ilgilenen personel çoğunlukla kişisel yargılarla hareket etmektedir. Ancak genel olarak bu kanundan muaf olma çok nadir ve sınırlıdır (UNCHR:12.01.2010).

Türkiye’ye gelen sığınmacıların ya da mültecilerin yaşadığı belki de en büyük sıkıntı ekonomik zorluklardır. Bu sıkıntının temel nedenlerinden biri mültecilere çalışma haklarının olmamasıdır. Dolayısıyla da çalışma hakkından yoksun olan bu kişiler genellikle ya devletten ya da BMMYK tarafından yapılan yardımlar ve kişisel birikimlerle geçimlerini sağlamaya çalışırken, geçimlerini bu Őekil(ler)de sağlayamayan kişiler ise kaçak çalışma yollarına başvurmaktadır. Kaçak alışan kişiler genellikle Türkiye’de alınan asgari ücretin çok çok altında bir ücretle çalışmaya mecbur kalmaktadırlar. Ayrıca bu asgari ücretin altında çalışmaya razı olanların bu ücretlerini

bile sıklıkla elde edemedikleri saptanmıştır. Kişiler uğradığı bu hak gaspı, gerek yasal işlemler ve gerekse yabancı psikolojisinin getirdiği çekinceler nedeniyle hiçbir işlem yapamamaktadır. Karakola gidip şikayet edecekleri zaman kendilerine yasal olarak çalışma hakkı olmadığı için prosedür olarak yapabilecekleri bir şeyleri olmadığı belirtilmekte, kişiler haklarını işverenden almaya gittiği zaman ise emeğinin üstüne bir de dayak yemektedirler.

Ekonomik sıkıntılarının yaşanmasının bir diğer nedeni de sığınmacılardan alınan harçlardır. Kişiler zaten geçimlerini sağlamayı bile başaramazken ayrıca bu sıkıntıya bir de harç eklenince darboğazlık iyice belirginleşmektedir. Türkiye'den geçici barınma izni almayı başaran bir mülteci Türkiye'de şirket çalıştıran yabancı bir kişi ile aynı harcı vermek zorunda bırakılmaktadır. Ancak karar alıcılar önemli bir hususu göz ardı etmektedir bu harcı alırken. Zira bu kişiler ailelerini, çevrelerini ve ekonomik güçlerini geride bırakarak ülkemize gelmişlerdir. Ülkemize gelen kişiler ancak canlarını kurtarıp yanlarına almayı becerebilmiş, genel olarak kişiler yanlarına hatıra değeri taşıyan bir kıymet bile almayı başaramamışlardır. Ülkemize sığınan mülteciler ya da sığınmacılar, harçlar kanununa göre, geçici ikamet almaları durumunda ikamet bedeli olarak 6 ayda bir olmak üzere yetişkinler için 306,30 TL, 15-18 yaş arasındaki kişiler için ise 288,15 TL ikamet harcı vermek zorunda kalmaktadırlar. Bu ödemelere ek olarak bir de defter bedeli adı altında alınan 135 TL'lik ödenek eklenince kişi başı 450 TL masraf ortaya çıkmaktadır (UNCHR:12.01.2010).

Mülteciler güvenli üçüncü ülkeye kabul edilme durumlarında ve uçak biletleri bile hazır olsa, ikamet harcı ödeyemeyenlere biletleri teslim edilmemekte ve çıkışlarına izin verilmemektedir. Böylece bir travmadan kaçıp ülkemize gelen insanlar kendilerini başka bir travmanın içerisinde bulmaktadırlar. Ayrıca ikamet harcı ödemeyen kişilere

yabancı kimlik kartı verilmemektedir. Dolayısıyla bu kimlik kartına sahip olmayan kişiler herhangi bir sosyal yardım kuruluşuna başvuruda bulunamamaktadır. Bu karta sahip olmadan kişiler çalışma hakkından yararlanamazlar (UNCHR:12.01.2006).

5.2.2. Kültürel Sorunlar

Farklı bir toplumdan ve farklı bir kültürden ülkemize gelmiş, özellikle göç öncesi toplumumuzla arasında problem çıkmış bir ülkeden gelen, mültecilerle yerel halk arasında genellikle sorunlar çıkmaktadır. Ülkelerini terk etmek zorunda kalmış olan bu insanlar bir sabah gözlerini hiç bilmedikleri tanımadıkları bir ülkede, bir toplumda ve kendinden belki de çok farklı bir kültür yapısına sahip olan bir yerde açmaktadır. Bu kişilerin yerel halkla kaynaşmaya, onlarla entegre olana kadar geçen sürede birçok problem ortaya çıkmaktadır.

5.2.3. İletişim Sorunu

Dilini bilmedikleri bir ülkeye gelen insanların en büyük sıkıntısı hiç şüphesiz iletişim olmaktadır. Sığınmacı-mültecilerin kendilerini ifade edebilmeleri, karşılaşılan güçlüklerle baş edebilmeleri için dil sorununun aşılması gerekmektedir. Dil bilmediklerinden kendilerini ifade edememe sorunu yaşarlar. Çevirmenlerin olması bu sorunun çözümü için yeterli değildir. Çünkü her an çevirmenler kişilerle birlikte olamaz. Her mülteci için bir çevirmenin de atanması mümkün değildir. Sığınmacıların ülkeye girdikleri andan itibaren o ülkede konuşulan dili öğrenebilmeleri için onlara dil eğitimi verilmesi çok faydalı olacaktır (Akyürek,2007:113). Ancak bu şekilde iletişim alanında meydana gelen sıkıntılar çözüme kavuşacaktır.

5.2.4. Eğitim Sorunu

Her ne kadar uluslar arası belgelerde eğitim hakkının mutlak ve vazgeçilmez olduğu vurgulansa da aslında bu gündelik hayatta ne yazık ki mümkün olamamaktadır. Çünkü değişik bir eğitim sistemi ve dili ile eğitim görmeye alışmış bir kişiye başka bir dil ve sistemle eğitim vermek kısa vadede olanaksızdır. Bu durum aynı zamanda eğitimi alan için de geçerlidir.

Sığınmacılar çoğu zaman eğitim konusunda nereye başvuracağını ve nasıl kayıt yapabileceğini bilememektedirler. Başvurulan okullar, çocukları okullarına kayıt yaptırmak istemeyebilmekte, okullara kayıt yaptırılan çocuklar sınıftaki diğer öğrencilerle uyum sorunu yaşayabilmekte ve okulu bitirdiklerinde ise bitirdiklerine dair resmi bir belge almakta zorlanabilmektedirler (Akyürek,2007:112).

5.2.5. Statü Alma Sürecinde Meydana Gelen Sıkıntılar

Kişilerin statü alma süreci çok sancılıdır. Şöyle ki başvuruları alan görevli memurlar belli normları takip etmek zorunda kalmadıkları için daha çok kişisel duyguları ile hareket etmektedirler. Durum böyle olunca bazı kişiler için bazen statü almak imkânsız hale gelmektedir. Bazıları statü almak için istenen parayı denkleştiremez iken özellikle bayan sığınmacılar statü alma karşılığında değişik durumlara maruz kalabilmektedirler.

5.2.6. Sağlık Sorunları

Uluslararası hukuka göre, mülteciler ve sığınmacılar diğer bireyler gibi “herkesin mümkün olan en yüksek seviyede fiziksel ve ruhsal sağlık standartlarına sahip olma hakkından” yararlanmalıdır. Bu hak, kişilerin içinde buldukları ev sahibi toplumların yararlandığı hizmetlerden ayrımcılığa uğramadan faydalanabilmeyi de kapsar. Mevzuata göre, sağlık hizmetlerinin ücretini ödeme yükümlülüğü mülteci ya da sığınmacıda bulunmaktadır. Bunun mümkün olmadığı durumlarda ise, yardım etme yükümlülüğü düzenlemelere göre, BMMYK’dadır (Peker ve Sancar,2005:22).

İlaç almak ve tedavi olmak için yeterli ekonomik güce sahip olamayan, sağlık hizmetlerine erişim hakkında bilgi sahibi olamayan, BMMYK’nın anlaşmalı olduğu poliklinik veya hastanelerde ücretsiz tedavi olamayan kişilerin sıkıntıları en çarpıcı sıkıntılar arasında yer almaktadır (Akyürek,2007:114).

5.2.7. Dini Vecibelerini Yapma Sorunu

Ülkelerini terk etmek zorunda kalan kişiler yerleştikleri ya da geçici ikamet aldıkları ülkelerde dini vecibelerini tam olarak yerine getiremiyorlar. Çünkü gidilen ülkedeki resmi ya da egemen din kişilerin inançlarıyla örtüşmeyebilir. Bu yüzden de kendi dinini yaşayabileceği, ibadet edebileceği ibadethane bulamayabilir. Mülteciler inançların gereği taktığı semboller yüzünden halkla problem yaşamaktadır. Saha çalışması esnasında görüşülen mültecilerden bazıları, sırf boyunlarına taktıkları haçın görülmesinden ötürü dayak yediklerini belirtmişlerdir.

5.2.8. İade Edilme Korkusunun Neden Olduğu Sıkıntılar

Bir şekilde oturma izni almayı başarmış kişiler ya da hala oturum alamayanların en büyük korkusu iade edilme korkusudur. Bu korku ile mücadele etmek için her türlü yolu deneyebilmektedirler. Bu durum ile ilgili görüşü alınan bayan bir sığınmacı, polis memurunun bariz bir şekilde kendisine cinsel istismarda bulunmasına rağmen oturum belgesi alabilmek için bu duruma katlandığını beyan etmiştir.

5.3. Diğer Araştırma Bulguları

Çalışmaya katılan mültecilerin cinsiyetlerine göre dağılımının birbirine eşit olduğu görülmüştür. Tablo: 5.1’de bu durum gösterilmiştir.

Tablo: 5.1. Cinsiyetiniz

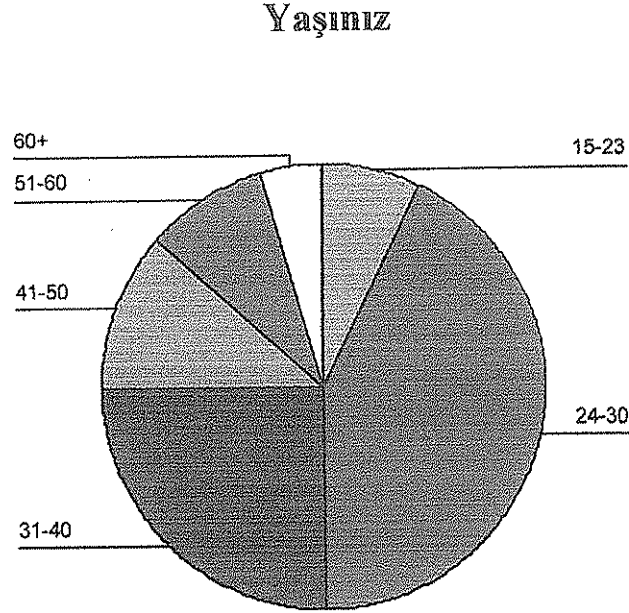
		Frekans	Yüzde	Yüzelik Değer	Kümülatif Yüzde
Değer	Kadın	34	50,0	50,0	50,0
	Erkek	34	50,0	50,0	100,0
	Toplam	68	100,0	100,0	

Çalışma sonucunda ülkelerini terk edip gelen nüfusun ağırlıklı olarak genç nüfustan oluştuğu saptanmıştır. 24-40 yaş aralığındaki bu genç nüfus çalışmamıza katılan kişilerin %77.6’sını oluşturmaktadır. Bu gençler genel olarak ailelerini Irak’ta bırakıp kaçmak zorunda kalmışlardır. Onlar için en temel hedef ulaşacak bir liman bulmaktır. Bu kişiler hedef ülkede oturma izni ya da vatandaşlık aldıktan sonra ailelerini yanlarına almanın hesabını yapmaktadırlar. Çalışmaya katılan sığınmacıların yaş durumu tablo:5.2 ve grafik 5.1’de gösterilmiştir.

Tablo:5.2 Sığınmacıların yaş dağılımı

		Frekans	Yüzde	Yüzelik Değer	Kümülatif Yüzde
Değer	15-23	5	7,4	7,4	7,4
	24-30	29	42,6	42,6	50,0
	31-40	17	25,0	25,0	75,0
	41-50	8	11,8	11,8	86,8
	51-60	6	8,8	8,8	95,6
	60+	3	4,4	4,4	100,0
	Toplam	68	100,0	100,0	

Grafik: 5.1. Sığınmacıların Yaş Dağılımı

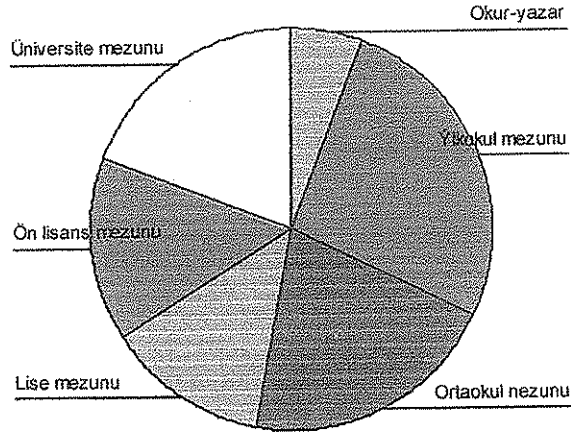
Mültecilerin önemli bir kısmı orta ve yüksek öğrenimlerini tamamlamıştır. Çalışmaya katılan mültecilerin % 33.8'inin üniversite mezunu olması ve herhangi bir eğitim kurumundan mezun olmayanların oranının sadece %5.9 olması eğitim seviyelerinin ne kadar yüksek olduğunu göstermektedir. Erkek sığınmacıların büyük bir kısmı ülkelerinde işgücü piyasasında aktif rol oynadıklarını belirtmişlerdir. Bunların önemli bir kısmı eğitim seviyesinin yüksek olmasını da temel alarak söylesek, kamu işlerinde çalışmaktadırlar. Ama en dikkat çeken unsur bayanların eğitim durumlarıyla ilgili sonuçtur. Bayan sığınmacıların önemli bir kısmı üniversite mezunudur. Şimdi de bu durumu tablo 5.3 ve grafik 5.2 yardımı ile gösterilmiştir.

Tablo:5.3 Mültecilerin eğitim durumu

		Frekans	Yüzde	Yüzelik Değer	Kümülatif Yüzde
Değer	Okur-yazar	4	5,9	5,9	5,9
	İlkokul mezunu	18	26,5	26,5	32,4
	Ortaokul mezunu	14	20,6	20,6	52,9
	Lise mezunu	9	13,2	13,2	66,2
	Önlisans mezunu	10	14,7	14,7	80,9
	Üniversite mezunu	13	19,1	19,1	100,0
	Toplam	68	100,0	100,0	

Grafik:5.2: Sığınmacıların eğitim durumu

Eğitim Durumunuz

Erkek sığınmacıların büyük bir kısmı ülkelerinde işgücü piyasasında aktif rol oynadıklarını belirtmişlerdir. Bunların önemli bir kısmı eğitim seviyesinin yüksek

olmasından kamu işlerinde çalışmaktadırlar. Geriye kalan diğer kesim ise ya işveren ya da işçi olarak çalışmakta olduklarını belirtmişlerdir. Bayanlar önemli bir kesimi kamu görevlisidir. Serbest meslek sahibi olan sığınmacıların genellikle eğitim seviyelerinin düşük olduğu gözlemlendi. Sığınmacıların mesleki durumuna ilişkin veriler tablo 5.4'te gösterilmiştir.

Tablo: 5.4 Ülkenizde iken hangi mesleği yapıyordunuz

		Frekans	Yüzde	Yüzdelerik Değer	Kümülatif Yüzde
Değer	Otomotiv	5	7,4	7,4	7,4
	Serbest meslek	16	23,5	23,5	30,9
	Şoför	3	4,4	4,4	35,3
	Kamu görevlisi	13	19,1	19,1	54,4
	Öğrenci	5	7,4	7,4	61,8
	Ev hanımı	16	23,5	23,5	85,3
	Kuaför	5	7,4	7,4	92,6
	İnşaat	3	4,4	4,4	97,1
	Elektrik-Elektronik	2	2,9	2,9	100,0
	Toplam	68	100,0	100,0	

Sığınmacıların % 75'i Arapça ve Süryanice konuşmaktadır. Türkmençe, Kürtçe ve Keldanice konuşan sığınmacılar nispi olarak daha az göç etmişlerdir. Sığınmacıların lisanlarına ilişkin veriler tablo 5.5'te verilmiştir.

Tablo:5.5 Sığınmacıların anadili

		Frekans	Yüzde	Yüzdelik Değer	Kümülatif Yüzde
Değer	Türkmence	4	5,9	5,9	5,9
	Arapça	31	45,6	45,6	51,5
	Kürtçe	12	17,6	17,6	69,1
	Süryanice	20	29,4	29,4	98,5
	Keldanice	1	1,5	1,5	100,0
	Toplam	68	100,0	100,0	

Çalışmaya katılan sığınmacıların tamamı Irak'tan kaçıp ülkemize sığınmışlardır.

Bunlara ilişkin veriler tablo 5.6'da verilmiştir.

Tablo:5.6 Hangi ülkeden ayrılıp geldiniz

		Frekans	Yüzde	Yüzdelik Değer	Kümülatif Yüzde
Değer	Irak	68	100,0	100,0	100,0

Çalışmadaki belki de en önemli istatistikî veri dini inanış ile ilgili olan soruda saklıdır. Zira ülkemize sığınmak zorunda kalan Irak'luların %67.6'sı Hristiyan, % 5.9'u ise Kakei (bu din daha çok yerel bir din özelliği taşımakta ve bu dinin peygamberinin Hz. Davut olduğu belirtilmektedir.) dinine mensuptur. Yani bir başka deyişle İslam inancı dışında bulunmaktadırlar. Daha sonra ki aşamalarda da değineceğimiz üzere bu insanlar dini inanışlarından dolayı ülkelerini terk etmişlerdir. Bu veriler tablo 5.7'de verilmiştir.

Tablo:5.7 Dini inanışınız

		Frekans	Yüzde	Yüzelik Değer	Kümülatif Yüzde
Değer	İslam	18	26,5	26,5	26,5
	Hıristiyan	46	67,6	67,6	94,1
	Kakei	4	5,9	5,9	100,0
	Toplam	68	100,0	100,0	

Daha önce ülkemize gelip sığınma arayan bu insanların dinsel sebeplerden ötürü geldikleri kısaca ifade edilmişti. Tablo: 5.8'de de açıkça görüldüğü üzere sığınmacıların % 63.2'si dini sebeplerden ötürü kaçmışlardır. Savaş sonrası Irak'ta meydana çıkan radikal gruplar tarafından sürekli tehdit edilen, kaçırılan ve mallarına el konan bu insanlar için kaçıktan başka yol kalmamıştır.

Müslüman olan sığınmacılar ise genellikle Türkmen ya da Şii Araplardır. Şiilerin kaçmalarının temel nedeni savaş sonrası Irak'ta baş gösteren mezhep çatışmalarıdır. Her gün patlayan bombalardan dolayı hiçbirinin can ve mal güvenliği kalmamıştır. Sığınmacıların kaçmalarına etki eden hususlar tablo 5.8'de gösterilmiştir.

Tablo:5.8 Ülkenizden ayrılmanızda etkili olan en önemli sebep nedir?

		Frekans	Yüzde	Yüzelik Değer	Kümülatif Yüzde
Değer	Dini sebepler	43	63,2	63,2	63,2
	Etnik sebepler	4	5,9	5,9	69,1
	Siyasi düşünce	12	17,6	17,6	86,8
	Savaş	2	2,9	2,9	89,7
	Mezhep çatışmaları	1	1,5	1,5	91,2
	Tehdit	6	8,8	8,8	100,0
	Toplam	68	100,0	100,0	

Çalışmaya katılan sığınmacıların yaklaşık olarak yarısı Türkiye'nin bir transit ülke olma özelliğinden dolayı ülkemize geldiklerini vurgulamışlardır. Hıristiyanların bir kısmı da din mülahasasından ötürü Türkiye'ye gelmişken, Türkmenler kültürel bağlılıktan ötürü ülkemize gelmişlerdir. Bu bilgilere ilişkin veriler tablo 5.9'da verilmiştir.

Tablo:5.9 Türkiye'yi tercih etmenizdeki en önemli etken ne idi?

	Frekans	Yüzde	Yüzdelik Değer	Kümülatif Yüzde
Değer				
Coğrafik olarak bize en yakın geçiş güzergâhı olması	32	47,1	47,1	47,1
Dinsel sebepler	11	16,2	16,2	63,2
Kültürel sebepler	5	7,4	7,4	70,6
Avrupalı yaşam tarzından dolayı	7	10,3	10,3	80,9
Vize almanın kolay olması	4	5,9	5,9	86,8
Laiklik anlayışının var olması	1	1,5	1,5	88,2
Güvenli olması	8	11,8	11,8	100,0
Toplam	68	100,0	100,0	

Sığınmacıların büyük bir kısmı,%98.5'si, Türkiye'ye yerleşmeyi düşünmemektedir. Sadece %1.5'i Türkiye'ye yerleşip yerleşmeme konusunda kararsız kalmışlardır. Sığınmacılar Tokat ilimizde gerek ekonomik olarak ve gerekse de sosyo-kültürel açıdan tatmin olmadıkları için ülkemize karşı kendilerinde bir antipati oluşmuştur. Görüştüğümüz kişilerin hemen hepsi Türkiye'yi çok farklı düşündüklerini ancak ülkemize geldikten sonra değişik uygulamalar ve önyargılarla karşılaştıklarını beyan etmekte ve bunun da neticesinde ülkemizde barınmak istememektedirler. Onlar

için en önemli şey biran önce Türkiye'den gitmektir. Bu bilgilere ilişkin veriler tablo 5.10'da verilmiştir.

Tablo: 5.10 Mülteci olarak nihai yerleşme hedefiniz Türkiye mi?

		Frekans	Yüzde	Yüzdelerik Değer	Kümülatif Yüzde
Değer	Hayır	67	98,5	98,5	98,5
	Kararsızım	1	1,5	1,5	100,0
	Toplam	68	100,0	100,0	

Sığınmacıların %58.8'i ABD'ye gitmek isterken geriye kalanları ise Avrupa Birliği ülkeleri ile Avustralya'ya gitmek istemektedirler. Bu bilgilere ilişkin veriler tablo 5.11'de gösterilmiştir.

Tablo: 5.11 Geleceğe yönelik hedefleriniz nedir?

		Frekans	Yüzde	Yüzdelerik Değer	Kümülatif Yüzde
Değer	Avrupa'nın herhangi bir ülkesine yerleşmek	14	20,6	20,6	20,6
	Amerika'ya gidip yerleşmek	40	58,8	58,8	79,4
	Avustralya'ya gidip yerleşmek	14	20,6	20,6	100,0
	Toplam	68	100,0	100,0	

Ülkemize Irak, Suriye, Ürdün gibi ülkeler üzerinden giriş yapan Irak'lı sığınmacıların hepsi yasal yollarla giriş yapmışlardır. Bu bilgiye ilişkin veri tablo 5.12 yardımıyla gösterilmiştir.

Tablo:5.12 Türkiye'ye hangi şekilde giriş yaptınız(legal-illegal)

		Frekans	Yüzde	Yüzdellik Değer	Kümülatif Yüzde
Değer	Legal	68	100,0	100,0	100,0

Irak'tan ve diğer ülkeler üzerinden ülkemize gelen sığınmacılar girişlerde herhangi bir sıkıntı yaşamamışlardır. Sığınmacıların ülkeye girişte karşılaştıkları sıkıntıları tablo 5.13 yardımıyla görelim.

Tablo: 5.13 Ülkemize girerken herhangi bir problemle karşılaştınız mı?

		Frekans	Yüzde	Yüzdellik Değer	Kümülatif Yüzde
Değer	Hayır	68	100,0	100,0	100,0

Sığınmacıların hepsinin Tokat'ta yaşadığı ortak sorun ekonomik sorunlardır. Araştırma yapılırken mültecilerin yaşadığı ekonomik sıkıntılara şahit olduk. Kimi aileler kiralarını ödeyebilmek için ortak ev tutmuşlardı, kimileri yemekte kaynatacak bir şeyler bulamamaktaydı ve kimileri ise yakacak odun, kömür bulamadığı için sokaktan kâğıt toplayarak ısınmak durumunda kalmaktaydılar. Çoğunun hastaneye gidecek

durumu, bir şekilde gidenlerin ise doktorun yazdığı ilaçları alacak durumları yoktu. Bu bilgilere ilişkin tablo 5.14'te gösterilmiştir.

Tablo:5.14 Türkiye'de en çok hangi sorunla karşılaşıyorsunuz?

		Frekans	Yüzde	Yüzelik Değer	Kümülatif Yüzde
Değer	Ekonomik sorunlar	68	100,0	100,0	100,0

Çalışmaya katılan sığınmacıların yerel halktan beklentilerini ölçmeye yönelik sorulara sığınmacıların % 54.1' Tokat halkından sevgi, saygı ve misafirperver davranmalarını beklediklerini geriye kalan %55.9 ise ekonomik olarak Tokat halkının onları desteklemelerini beklediklerini beyan eden cevaplar vermişlerdir. Halkın onlara ulaşamamasının önündeki en büyük engel onlarla ilgili oluşturulmuş olan önyargılardır. Saha çalışmasına başlamadan önce yerel halkla yaptığım sohbetlerde, halk sığınmacıların Avrupa ve Amerika başta olmak üzere çok sayıda devletten yardım aldıklarını bu yüzden de ekonomik yardıma ihtiyaçları olmadığını vurgulamışlardı. Bu bilgilere ilişkin veriler tablo 5.15'te gösterilmiştir.

Tablo:5.15 Yerel halktan beklentileriniz nelerdir?

		Frekans	Yüzde	Yüzelik Değer	Kümülatif Yüzde
Değer	Sevgi-saygı	29	42,6	42,6	42,6
	Ekonomik yardım	38	55,9	55,9	98,5
	Misafirperverlik	1	1,5	1,5	100,0
	Toplam	68	100,0	100,0	

Yapılan çalışma ve araştırmalar sonucu sığınmacıların mültecilerin %100'ünün kiralık evlerde kaldığı tespit edilmiştir. Mültecilerin çoğu ikişer ya da üçer ailenin birleşmesi yolu ile kiralanan evlerde ikamet etmek durumunda kalmışlardır. Bunda hem konut arzının yetersiz olması ve hem de ekonomik durumun çok kötü olması etkili olmaktadır. Çünkü normal şartlarda hiçbir ailenin barınmak dahi istemeyeceği bazı evlere ev sahipleri çok yüksek fiyatlar biçmiş, bunun sonucunda da seçme şansı olmayan sığınmacılar böyle yollara başvurmuşlardır. Bu bilgilere ilişkin veriler tablo 5.16'da gösterilmiştir.

Tablo:5.16 Nerede barınıyorsunuz?

		Frekans	Yüzde	Yüzelik Değer	Kümülatif Yüzde
Değer	Kiralık evlerde	68	100,0	100,0	100,0

Yerel halk ile sığınmacılar arasında genel itibariyle bir sürtüşme vuku olmamıştır. Küçük çaplı tartışmalar da ön yargılardan kaynaklanmaktadır. Bu bilgilere ilişkin veriler tablo 5.17'de gösterilmiştir.

Tablo:5.17 Yerel halk ile aranızda herhangi bir münakaşa oluyor mu?

		Frekans	Yüzde	Yüzelik Değer	Kümülatif Yüzde
Değer	Evet	1	1,5	1,5	1,5
	Hayır	62	91,2	91,2	92,6
	Kararsızım	5	7,4	7,4	100,0
	Toplam	68	100,0	100,0	

Araştırmaya katılan sığınmacıların %77.9'u yerel halk ile aralarındaki en temel sıkıntının iletişim sorunu olduğunu beyan etmişlerdir. Gerek yerel halkın Arapça bilmemesi ve gerekse de sığınmacıların, Türkmenler dışında, Türkçe bilmemeleri bu temel sıkıntının nedenidir. Özellikle bazı Kürt ve Arap sığınmacılar etnik kimliklerinden dolayı kendilerinin horlandığını bunun da değişik sıkıntılara neden olduğunu belirtmişlerdir. Bu bilgilere ilişkin veriler tablo 5.18 yardımıyla gösterilmiştir.

Tablo: 5.18 Yerel halkla en çok karşı karşıya kaldığınız sıkıntınız nedir?

		Frekans	Yüzde	Yüzdelerik Değer	Kümülatif Yüzde
Değer	İletişim	53	77,9	77,9	77,9
	Din	1	1,5	1,5	79,4
	Bize karşı halkın ön yargılı olması	7	10,3	10,3	89,7
	Etnisiteden kaynaklanan sıkıntılar	7	10,3	10,3	100,0
	Toplam	68	100,0	100,0	

Sığınmacıların ne yazık ki tamamına yakını kendilerine yapılan yardımlarla ayakta durabilmektedirler. Saha çalışmasına başlanmadan önce yerel halk ile yapılan sohbetlerde, mültecilerin ekonomik olarak çok iyi desteklendikleri belirtilmişti. Oysa anlatılanın aksine, çalışmamıza katılan sığınmacılardan sadece %5.9'u BMMYK'den yardım aldıklarını beyan etmişlerdir. Bunların dışında kalanların büyük bir kısmı ya ülkelerinden kaçmadan önce biriktirdikleri paralarla geçimlerini sağlıyorlar ya da akraba ve ailelerinden borç ya da yardım alarak hayatlarını idame ettirmeye çalışıyorlar. Tokat'ta çalışma fırsatı bulan sığınmacı oranı %4.4'tür. Bu çalışanlarda kaçak olarak çalıştıkları için kimi zaman emeklerinin karşılığını alamamaktadır. Bu bilgilere ilişkin veriler tablo 5.19 yardımıyla gösterilmiştir.

Tablo:5.19 Geçiminizi nasıl sağlıyorsunuz?

		Frekans	Yüzde	Yüzdelik Değer	Kümülatif Yüzde
Değer	BMMYK'nin yardımı ile	4	5,9	5,9	5,9
	Yastık altında birikmiş olan para ile	24	35,3	35,3	41,2
	Akrabalarımızın yardımları ile	21	30,9	30,9	72,1
	Ailemin yardımı ile	10	14,7	14,7	86,8
	Borç alarak	6	8,8	8,8	95,6
	Çalışarak	3	4,4	4,4	100,0
	Toplam	68	100,0	100,0	

Sığınmacılarla gerek yapılan anket sonucu ve gerekse de yapılan gözlem sonucu hemen hemen hepsinin açlık sınırında oldukları görülmüştür. Çalışmamızdan da açıkça görüleceği üzere sığınmacıların %89.7'si ekonomik olarak darboğaz içerisinde dirler. Bu darboğazlığı katmerleştiren belki de en önemli etken oturma ücretinin alınmasıdır. Sözleşmeye göre maddi imkândan yoksun olan sığınmacıdan pasaport harcı ve oturma belgesi ücreti alınmaması gerekirdi. Oysa uygulama bu durum tersi yönde işlemektedir. Emniyet müdürlüğü yabancılar şubesinde görevli polis memurları kendi inisiyatiflerine bırakılan alanı bu şekilde doldurmaktadır. Gözlemlerim sonucu sadece bir bayan ile erkek kardeşinin bu ücreti vermediğini şahit oldum. Bu bilgilere ilişkin veriler tablo 5.20 yardımıyla gösterilmiştir.

Tablo:5.20 Geliriniz size rahat bir hayat sürmenize yetiyor mu?

		Frekans	Yüzde	Yüzdelerik Değer	Kümülatif Yüzde
Değer	İdare ediyoruz	7	10,3	10,3	10,3
	Yetmiyor	32	47,1	47,1	57,4
	Zor durumdayım	29	42,6	42,6	100,0
	Toplam	68	100,0	100,0	

Araştırmamızda sığınmacıların yasal olarak çalışmadıklarından daha önce söz etmiştik. Yaptığımız saha çalışmasında da bu durum net bir biçimde kendini göstermiştir. Sığınmacıların %95.6'sı herhangi bir işte çalışamaz iken geriye kalan %4.4'lük kesim ise yasal makamların bilgisi haricinde düşük bir ücretle çalışabilmektedir. Bu bilgilere ilişkin veriler tablo 5.21 yardımıyla gösterilmiştir.

Tablo:5.21 Herhangi bir işte çalışıyor musunuz?

		Frekans	Yüzde	Yüzdelerik Değer	Kümülatif Yüzde
Değer	Hayır	65	95,6	95,6	95,6
	Yasalar elverdiği ölçüde	3	4,4	4,4	100,0
	Toplam	68	100,0	100,0	

Çocuk sahibi sığınmacıların hepsi çocukları için ne Tokat ne de ülkemizin herhangi bir yerinde geleceğe dönük plan yapmadıklarını, hepsinin ortak hayalinin biran önce daimi olarak barınmak istedikleri ABD, Avustralya ya da Avrupa Birliği ülkelerine gitmek olduğu gözlenmiştir. Çünkü ülkemizde sobasına atacak bir parça odun, karnını doyuracak bir lokma ekmek bulmakta zorlanan hiçbir mülteci doğal

olarak ülkemizde kalmak istemeyecektir. Kendi yaşadığı zorlukları çocuklarının görmesini istemeyecektir. Bu bilgilere ilişkin veriler tablo 5.22 yardımıyla gösterilmiştir.

Tablo: 5.22 Türkiye'de çocuklarınız için bir gelecek görüyor musunuz?

		Frekans	Yüzde	Yüzdelerik Değer	Kümülatif Yüzde
Değer	Hayır	47	69,1	100,0	100,0
Kayıp	Sistem	21	30,9		
Toplam		68	100,0		

Tokat'a gelen Irak'lı sığınmacılardan çalışmamıza katılanlardan sadece %2.1'inin çocuğu temel eğitimlerini almaktadır. Aslında yasal olarak bunun önünde herhangi bir engel yoktur. Ancak gerek ailelerin çektikleri ekonomik sıkıntı ve gerekse de iletişim probleminden dolayı okula giden çocuklar belli bir süreden sonra okuldan ayrılmak zorunda kalmışlardır. Buna bir de okul yönetiminin ve öğretmenlerin isteksizliği de eklenince eğitimden yoksun bırakılan çocukların oranı haliyle %97.9'a çıkmaktadır. Bu bilgilere ilişkin veriler tablo 5.23 yardımıyla gösterilmiştir.

Tablo: 5.23 Türkiye'de çocuklarınız temel eğitimlerini alabiliyorlar mı?

		Frekans	Yüzde	Yüzdelerik Değer	Kümülatif Yüzde
Değer	Evet	1	1,5	2,1	2,1
	Hayır	46	67,6	97,9	100,0
	Toplam	47	69,1	100,0	
Kayıp	Sistem	21	30,9		
Toplam		68	100,0		

Sığınmacılar genel itibariyle ülkemize geldikten sonra çocuk sahibi olmama eğilimi içerisindedirler. Ekonomik şartlarının yeterli olmaması ve nihai yerleşim hedefleriyle doğrudan orantılı bir durumdur bu. Sığınmacıların çocuk sahibi olmalarına ilişkin veriler tablo 5. 24 yardımıyla gösterilmiştir.

Tablo:5.24 Türkiye'ye geldikten sonra çocuk sahibi oldunuz mu?

		Frekans	Yüzde	Yüzelik Değer	Kümülatif Yüzde
Değer	Evet	8	11,8	17,0	17,0
	Hayır	39	57,4	83,0	100,0
	Toplam	47	69,1	100,0	
Kayıp Toplam	Sistem	21	30,9		
		68	100,0		

Sığınmacıların %55.9'una göre Türk kanunları kendilerini yeterince koruyor. Esas sıkıntının kanunlar değil uygulayıcılar olduğu ifade edilmektedir. Bu bilgilere ilişkin veriler tablo 5.25'te verilmiştir.

Tablo: 5.25 Türkiye'de kanunlar sizin için yeterince koruyucu mu?

		Frekans	Yüzde	Yüzelik Değer	Kümülatif Yüzde
Değer	Evet	38	55,9	55,9	55,9
	Kararsızım	12	17,6	17,6	73,5
	Hayır	18	26,5	26,5	100,0
	Toplam	68	100,0	100,0	

Kişiler refah düzeyleri yüksek olmayan yerlerde ikamet etmek istemezler. Haliyle Tokat'ta açlık sınırında olan sığınmacılar ülkemizin vatandaşlığına geçmeyi düşünmeyeceklerdir. Yapılan anket sonucunda da sığınmacıların bu düşüncesi

%94,1'lik gibi yüksek bir oranla ortaya çıkmıştır. Bu bilgilere ilişkin veriler tablo 5.26'da verilmiştir.

Tablo: 5.26 Türk vatandaşlığına geçmeyi düşünüyor musunuz?

	Frekans	Yüzde	Yüzdelerik Değer	Kümülatif Yüzde
Değer Evet	1	1,5	1,5	1,5
Kararsızım	3	4,4	4,4	5,9
Hayır	64	94,1	94,1	100,0
Toplam	68	100,0	100,0	

Daha önce sığınmacıların Türk yasalarının kendileri için yeterince koruyucu olduğu belirtilmişti. Burada ki sonuç yasaların getirdiği sınırlamadan çok uygulamadan duyulan memnuniyetsizliği belirtmek amaçlı bir sonuç ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla sığınmacıların %98,5 yasaların kendileri için hak kullanımına engel teşkil eden bir olgunun ortaya çıktığını belirtmektedirler. Bu bilgilere ilişkin veriler tablo 5.27'de verilmiştir.

Tablo:5.27 Sizce mülteci olmak hak kullanımına bir sınırlama getiriyor mu?

	Frekans	Yüzde	Yüzdelerik Değer	Kümülatif Yüzde
Değer Evet	67	98,5	98,5	98,5
Hayır	1	1,5	1,5	100,0
Toplam	68	100,0	100,0	

Savaş ortamından kaçıp gelen insanların psikolojilerinde doğal olarak bir emniyetsizlik, bir korku durumu hâsıl olacaktır. Çalışmamızda sığınmacıların yarısından fazlasında bu durum gözlenmiştir. Ayrıca bu ruh halinin pekişmesindeki

önemli olan iki etmen daha vardır. Bunlardan biri ırksal temelli korku, diğeri ise farklı dinlere sahip olmanın getirdiği korku. Bu korkular yüzünden mülteciler kendilerini ülkemizde güvende hissetmemektedirler. Bu bilgilere ilişkin veriler tablo 5.28'de verilmiştir.

Tablo:5.28 Can veya mal güvenliğiniz ile ilgili herhangi bir endişeniz var mı?

	Frekans	Yüzde	Yüzelik Değer	Kümülatif Yüzde
Değer Evet	35	51,5	51,5	51,5
Hayır	24	35,3	35,3	86,8
Karasızım	9	13,2	13,2	100,0
Toplam	68	100,0	100,0	

Sığınmacılardan sadece %20.6'sı ülkelerindeki mesleklerini icra edebilmektedirler. Bunlarında büyük bir kısmı kuaför oldukları için evlerde işlerini yapabiliyorlar. Herhangi bir işyerinde çalışma olanağından yoksunlar. Bu bilgilere ilişkin veriler tablo 5.29'da verilmiştir.

Tablo:5.29 Mesleğinizi Türkiye'de icra edebiliyor musunuz?

	Frekans	Yüzde	Yüzelik Değer	Kümülatif Yüzde
Değer Evet	14	20,6	20,6	20,6
Hayır	54	79,4	79,4	100,0
Toplam	68	100,0	100,0	

Yasal güvenceye rağmen, oluşabilecek herhangi bir ikili anlaşma nedeniyle sığınmacıların büyük bir bölümü, %69.1'i, ülkelerine iade korkusu yaşamaktadır. Bu bilgilere ilişkin veriler tablo 5. 30 yardımıyla gösterilmiştir.

Tablo: 5.30 Ülkenize iade edilme korkusu yaşıyor musunuz?

	Frekans	Yüzde	Yüzdelerik Değer	Kümülatif Yüzde
Değer Evet	47	69,1	69,1	69,1
Hayır	21	30,9	30,9	100,0
Toplam	68	100,0	100,0	

Geride bırakıp gittikleri ülkelerine sığınmacıların yaklaşık olarak yarısı ne olursa olsun geri dönmeyeceklerini, geriye kalan kesim ise savaş sona erdiğinde, imkânlar elverdiğinde geride bıraktıkları akrabalarını ziyaret etmek için gidebileceklerini ifade etmişlerdir. Bu bilgilere ilişkin veriler tablo 5. 31 yardımıyla gösterilmiştir.

Tablo: 5.31 Koşullar elverdiğinde ülkenize geri gitmeyi düşünüyor musunuz?

	Frekans	Yüzde	Yüzdelerik Değer	Kümülatif Yüzde
Değer Hayır	32	47,1	47,1	47,1
Kararsızım	8	11,8	11,8	58,8
Sadece ziyaret(tatil) amaçlı giderim	28	41,2	41,2	100,0
Toplam	68	100,0	100,0	

Irak'lı sığınmacıların ülkelerinden kaçıp Türkiye'ye gelmelerinin en önemli sebebinin din olgusu olduğu yapılan çalışma sonucu ortaya çıkmıştır. Anketimize katılan Hıristiyanların %84.8'i ve Kakei'lerin %63.2' si ülkelerini dini inanışlarından dolayı terk etmek zorunda kaldıklarını beyan etmişlerdir. Bu bilgilere ilişkin veriler tablo 5.32 yardımıyla gösterilmiştir.

	Ülkenizden ayrılmanızda etkili olan en önemli sebep nedir?	Toplam

			Dini sebepler	Etnik sebepler	Siyasi düşünce	Savaş	Mezhep çatışmaları	Tehdit	
Dini inanışınız	İslam	Sayı	0	4	12	2	0	0	18
		Dini inanışınız	,0%	22,2%	66,7%	11,1%	,0%	,0%	100,0%
	Hristiyan	Sayı	39	0	0	0	1	6	46
		Dini inanışınız	84,8%	,0%	,0%	,0%	2,2%	13,0%	100,0%
	Kakei	Sayı	4	0	0	0	0	0	4
		Dini inanışınız	100,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	100,0%
Toplam		Sayı	43	4	12	2	1	6	68
		Dini inanışınız	63,2%	5,9%	17,6%	2,9%	1,5%	8,8%	100,0%

Tablo:5.32 Dini inanışın ülkeyi terk etmeye etkisi

Çalışmamızın en dikkat çekici unsurlarından biride mültecilerin eğitim durumudur. Bu kişilerin eğitim durumu hem yüzde olarak dünya ortalamasının üzerindedir. Nüfusun büyük bir kısmı orta öğrenim ve üstü mezunu ve birçoğunun da teknik anlam da eğitilmiş olduğu görülmektedir. Kadınların orta ve yüksek öğrenim oranı, %32, ile erkeklerin oranı,%61.2, oldukça yüksek düzey olduğu görülmüştür. Bu bilgilere ilişkin veriler tablo 5.33 yardımıyla gösterilmiştir.

Tablo: 5.33 Cinsiyet ile eğitim durumu arasındaki ilişki

		Eğitim durumunuz						Toplam
		Okur-yazar	İlkokul mezunu	Ortaokul mezunu	Lise mezunu	Ön lisans mezunu	Üniversite mezunu	
Cinsiyetiniz	Kadın	0	11	9	5	2	7	34
	Erkek	4	7	5	4	8	6	34
Toplam		4	18	14	9	10	13	68

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

5.1. SONUÇ

Mülteci sorunu ülkemizde hiçbir zaman önemini yitirmeyen öncelikli sorunlarından biridir. Özellikle son yıllarda Irak ve Afganistan'da yaşanan savaşlar bu sorunu öne çıkarmıştır.

Dünya'da ve ülkemizde ideal bir mülteci mevzuatı oluşması için çaba harcanmaktadır. Şu ana kadar yapılan değişiklikler haklar açısından hiç şüphesiz önemli bir yere sahiptir. Uluslararası kabul edilmiş temel bir normun olmayışı en büyük eksikliklerdir. Bununla birlikte Avrupa Birliği ortak bir tutum sergilemek için çaba sarf etmektedirler.

Türkiye de Avrupa Birliği üyesi olduğundan dolayı ortak tutuma uyum sağlamaya çalışmakta ve bundan dolayı da müzakerelerde bulunmaktadır.

İnsan Hakları kapsamında en önemli sorunlardan biri olan mülteci sorunu tüm dünya ülkelerinin ilgilenmesi gereken, daha iyi çözümler araması gereken büyük bir sorundur. Bu konuda yasalar yetersizdir, uygulamada yanlışlıklar devam etmektedir. Ülkeler ve bölgeler arasındaki işbirliği de yeterli değildir (Akyürek, 2007:171). Bundan dolayı da insan hakkı ihlalleri devam etmektedir.

1951 Sözleşmesi ve 1967 Protokolü mülteci hukukuna çok önemli katkılar yapmalarına rağmen mülteci tanımına dar bir bakış ve dar bir coğrafik açıyla yaklaştıkları için, özellikle üçüncü dünya ülkeleri olarak adlandırılan ülkelerde meydana gelen savaş, iç savaş, doğal afetler, kıtlık gibi olaylar sonucunda mağdur duruma düşerek ülkelerini terk etmek zorunda kalan kişilere uygulanmamıştır.

Mevcut tanımların yetersiz kalmasından dolayı bazı bölgesel nitelikteki bildiri ve sözleşmelerle mülteci tanımının kapsamı genişletilmiştir. Bunların arasında mülteci sorununa çözüm getirebilir ve uygulanabilir nitelikte olanlar 1966 tarihli Mültecilere Karşı Muameleye ilişkin ilkeler, 1967 tarihli BM Ülkesel Sığınma Bildirisi, 1969 tarihli Afrika Birliği Örgütü Sözleşmesi, 1977 tarihli Avrupa Konseyi Ülkesel Sığınma Bildirisi ve 1984 tarihli Cartagena Mülteciler Bildirisi ve 1994 tarihli Arap Ülkelerinde Mültecilerin Durumunu Düzenleyen Arap Sözleşmesi'dir. Tüm gelişmeler ışığında BMMYK'nın görev alanına giren insan sayısı artış göstermiş, uluslar arası bir sorun haline gelmiş ve mülteci ile sığınmacılara daha geniş haklar tanınması, insanların temel hak ve özgürlüklerden yararlanması gerektiğini düşünen insan hakları savunucularının sayısı her geçen gün artmıştır (Eriş,2007:212).

Türkiye'nin iltica ve göç ile ilgili yapacağı yasal düzenlemeler (alt yapı çalışmaları ve coğrafi sınırlamanın kaldırılması) AB ile Türkiye arasındaki ilişkilerin gidiş yönüne göre seyir değiştireceği görülmektedir. Oysa Türkiye'nin bu hususta kendi yol haritasını hazırlaması ve Avrupa Birliği'ne bağlı kalmadan sorunlara çözümler üretmesi gerekmektedir. Türkiye'ye gelen sığınmacıların çoğu Türkiye'de kalmak amacıyla değildir. Ülkemize gelen Irak'lılar örneğinden görüleceği üzere sığınmacılar ülkemizi transit olarak kullanmakta, ana hedef batılı devletlere yerleşmek olarak gözlenmektedir (Tokcan,2008:117).

Türkiye mülteci akınlarından korkmamalıdır. Bu soruna çözüm bulmak için ne coğrafi ne de tarihsel sınırlamaya ihtiyacı vardır. Türkiye'nin ihtiyacı olan tek şey, temel insan hakları normlarını harekete geçirmektir. Bu normlar ışığında mültecilik hususunda yasal düzenlemeler yapılmalıdır.

Türkiye, 1951 Sözleşmesine koyduğu coğrafi çekince nedeniyle, yalnızca Avrupa ülkelerinden gelen mültecilere koruma tanımakla yükümlüdür. Ancak Türkiye, Avrupa'dan gelen mültecilere de iltica hakkı tanımak yerine, Türk soyu ya da kültürüne bağlılık temelinde muamele ederek, bu gerekçeyle sınırlı koruma sağlamaktadır. Bu tür koruma, 1951 Sözleşmesinin mültecilere getirdiği hak ve güvencelerden kaçınmayı mümkün kılmaktadır (Peker ve Sancar,2005:46).

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) verilerine göre, Türkiye, bugün birçok yabancı ülke vatandaşının iltica etmek istediği devletlerarasında ilk sıralarda yer almaktadır. Bu durumun oluşmasının en temel nedeni Türkiye'nin coğrafi konumudur. Zira Türkiye göç veren, kaynak ülkelere çok yakındır. Özellikle Afganistan ve Irak savaşı mülteci sayısını artırmış, Türkiye coğrafi olarak bu ülkelere yakın olduğu için binlerce insan, Türkiye'ye iltica talebinde bulunmuştur. Ancak bu başvuruların bir kısmı kabul edilmiş, geriye kalan talepler ise reddedilmiş ve bunların üçüncü bir ülkeye yerleştirilmeleri sağlanmıştır. Türkiye'ye yönelik bu iltica taleplerinde en çok İran, Irak, Afganistan, Özbekistan ve Çin vatandaşlarının yer aldığı görülmektedir. Bununla birlikte Sudan, Etiyopya, Somali, Burundi gibi ülkelerin vatandaşları da Türkiye'ye gelerek iltica talep etmişlerdir. Türkiye'ye iltica talebinde bulunan bu insanlar eğer polis/jandarmayı ikna edebilirlerse geçici ikamet izni alabilmektedirler. Geçici ikamet izni alan bu Avrupalı olmayan kişiler güvenli üçüncü bir ülkeye yerleşmek amacıyla BMMYK ile ilişkiye girer ve bu kişilerin genel olarak, başta Amerika Birleşik Devletleri olmak üzere, Kanada, Avustralya, Almanya, İsveç ve Finlandiya gibi ülkelere yerleştirildiği görülmektedir (Güner,2007:84).

Türkiye coğrafi olarak göç veren ülkelere yakın olduğu için, “coğrafi sınırlama” kalkanının arkasına sığınmaktadır. Tabii Türkiye’nin haklı gerekçeleri vardır. Zira bu kalkanı kalkması halinde Türkiye kitlesel göç hareketleriyle karşı karşıya kalabilir.

Türkiye’ye gelen kişilerin yaşadığı ilk sıkıntı kendilerinin geleceğini belirleyen sınır muhafızlarının ya da polislerin mülteci prosedürü hakkında yeterli bilgi bir yana bu konu ile ilgili temel bilgiden yoksun olmalarıdır. Bu cümlelerimizin en büyük dayanağı Türkiye’de statü ile ilgili henüz hiçbir birimin oluşturulmamış olması yatmaktadır. Polis ya da jandarma yakaladığı ya da kendilerine başvuran kişilerin yazgılarına genel itibariyle mevzuat ya da temel insan hakları kavramlarının dışında daha çok duygusal olarak karar vermektedir.

Mülteciler, ulusal ve uluslararası düzeyde yasal haklarını bilmedikleri için çalışma, ikamet ve sığınma başvuru prosedürü için nereye ve nasıl başvurmaları gerektiğini bilememekte; ayrıca kimlik ve diğer gerekli belgelerinin olmaması da onlar için yasal sorun teşkil etmektedir. Mülteci ve sığınmacıların ülkelerinde yaşadıkları travmalar, kaçış sürecinde yaşadıkları zorluklar ve korkular, eğer kaçak yollarla ülkemize giriş yapmışlarsa, her an yakalanıp sınır dışı edilme korkusu, huzurlarını ve kendine güven duygusunu kaybetmeleri, öfkelerini kontrol edememeleri, yanlış yönlendirilmeleri, çaresiz kalmaları, belirsizlik ve bunun doğurduğu sonuçlarla baş edememeleri, meşgul olacak bir şeyler bulamamaları, giderek artan kaygılar vb. durumlar derin psikolojik sorunlara yol açmaktadır (Mülteci.net, 15.05.2010).

Kişilerin bulunduğu ülkeden kaçışını gerekli kılan nedenlerin o kişiyi ülke dışına çıkmaya zorlaması ile başlamaktadır. Bu süreçte kişi en yakın sınırdan yaşamını kurtarma düşüncesi ile kaçmaya çalışmaktadır. Genellikle bu kişi veya

kişiler ülkelerinden ayrılırken görece olarak durumu, Ortadoğu ülkelerinden üstün olan, Türkiye'yi tercih etmektedirler. Bu insanların büyük bir çoğunluğu insan tüccarlarının eline düşmekte ve Türkiye'yi bir geçiş ülkesi olarak kullanmaktadır. Bazıları ise, sınırdan kaçak veya yasal yollardan Türkiye'ye giriş yaparak, bulunduğu yerin valiliğine başvurup sığınma talep etmektedir. Sığınmacıların belirttiğine göre; kaçak yollardan sınıra giriş yapmaya çalışan birçok insan BMMYK' ya başvuruda bulunmadan sınır dışı edilmektedir (Mülteci.net,15.05.2010).

Başvuru hakkı esas olmasına rağmen yasadışı yollardan geldi diye sığınmacılar sınır dışı edilmektedir. Sınır dışı edilen bu kişiler diğer ülkelerin güvenlik güçleri tarafından düşmanmış gibi muameleye tabi tutulmaktadır.

BMMYK tarafından, somut adımların atılması için oluşturulmaya çalışılan forum, biran önce bitirilmelidir. Zira Koruma Gündemi'nin şu an itibariyle hem bağlayıcılığı yoktur ve hem de Tokat ilinde yaptığımız saha çalışması sonucu elde ettiğimiz verilerle tezat bir durum oluşturmaktadır. Çünkü koruma gündemine göre, sığınma hakları güvence altına alınacak ve sosyo-ekonomik olarak destekleneceklerdir. Oysa Tokat örneğinde yapılan çalışmada sığınmacı/mültecilerin gerek yasal haklar ve gerekse de sosyo-ekonomik açıdan büyük sıkıntılar gözlenmiştir.

Uluslar arası korumaya ihtiyaç duyan Irak'lı mültecilerin, sığınma prosedürüne erişimi hususunda herhangi hukuki bir engellenmenin olmadığı tespit edilmiştir.

Ülkemize gelen sığınmacı ya da mülteciler temel gıda gereksinimleri, eğitim ve sağlık harcamaları gibi önem teşkil eden gereksinimleri karşılamaktan bile aciz iken bir de harç alınması bu kişileri iyice mağdur etmektedir. Devletten ya da diğer uluslar arası kuruluşlardan yeterince maddi destek alamayan ve yasal prosedür gereği çalışma

olanağı olan ancak fiili olarak çalışmaları neredeyse imkansız olan mültecilerin, yerel halkın bakımına muhtaç kaldığı görülmüştür. Kişilerin Türkiye’de bekleme süreleri genel itibariyle 1 yıl civarında olduğu için insanlar çok zor şartlar altında yaşamlarını idame etmek zorunda kalmaktadır. Bu insanlar kısıt sobasız geçirmek zorunda kalmakta, iki ya da daha fazla ailenin Tokat şartlarında kiralık bir evi paylaşarak kiralarını ödeyebildikleri, doğum yapacak kadınlar düzenli bir sağlık hizmeti alamamakta, mevzuatta sıkıntı olmamasına rağmen mülteci çocuklar ekonomik darboğazlık nedeniyle temel eğitimden yoksun kalmakta, hasta olanlar sağlık hizmetinden yeterince faydalanamamaktadır.

Çalışma sonucunda ülkelerini terk edip gelen nüfusun ağırlıklı olarak genç nüfustan oluştuğu saptandı. 24-40 yaş aralığındaki bu genç nüfus çalışmamıza katılan kişilerin %77.6’sını oluşturduğu görüldü. Mültecilerin önemli bir kısmı orta ve yüksek öğrenimlerini tamamlamışlardır. Çalışmaya katılan mültecilerin % 34.6’sının üniversite mezunu olması ve herhangi bir eğitim kurumundan mezun olmayanların oranının sadece %5.9 olması eğitim seviyelerinin ne kadar yüksek olduğunu göstermiştir. Çalışmada elde edilen belki de en önemli istatistikî veri dini inanış ile ilgili olan soruda saklıdır. Zira ülkemize sığınmak zorunda kalan Irak’lıların %67.6’sı Hıristiyan olması yapılan göçlerin din ile ilişkisini açık şekilde ortaya koydu.

Çalışmaya katılan sığınmacıların yerel halktan beklentilerini ölçmeye yönelik sorulara sığınmacıların % 54.1’ Tokat halkından sevgi, saygı ve misafirperver davranmalarını beklediklerini geriye kalan %55.9 ise ekonomik olarak Tokat halkının onları desteklemelerini beklediklerini beyan eden cevaplar verdiler. Araştırmaya katılan sığınmacıların %77.9’u yerel halk ile aralarındaki en temel sıkıntının iletişim sorunu

olduğunu beyan etmişlerdir. Gerek yerel halkın Arapça bilmemesi ve gerekse de sığınmacıların, Türkmenler dışında, Türkçe bilmemeleri bu temel sıkıntının nedenidir.

Yapılan çalışma ve araştırmalar sonucu sığınmacıların mültecilerin %100'ünün kiralık evlerde kaldığı tespit edilmiştir. Çalışmamızdan da açıkça görüleceği üzere sığınmacıların %89.7'si ekonomik olarak darboğaz içerisindedirler. Bu darboğazlığı katmerleştiren belki de en önemli etken oturma ücretinin alınmasıdır. Sözleşmeye göre maddi imkândan yoksun olan sığınmacıdan pasaport harcı ve oturma belgesi ücreti alınmaması gerekirdi. Oysa uygulama bu durum tersi yönde işlemektedir.

Çalışmamız süresince gözlemleyebildiğimiz aksaklıkları ve sığınmacılara karşı yapılan muameleleri nispi de olsa anlatmaya çalıştık. Mültecilik alanında ülkemizde şu ana kadar yapılan temel çalışmalardan (tüzük, yönetmelik, yasa), kısaca söz ettik. Bunlar elbette uzatılabilir. Ama bunlar sorunun ortaya konulması ve çözüm bulunması için yapılacak hususlar değildir.

5.2. ÖNERİLER

Gerek ülkemize ve gerekse de diğer ülkelere gelen sığınmacıların kabulünün hangi şekillerde ya da hangi türden bir yaklaşım sergileyecekleri sığınılan devletlerin kendi takdirleri geniş yer tutmaktadır. Devletlerin her ne kadar geniş bir takdir yetkisi varsa da BMMYK yürütme konseyinin Ocak 2003 tarihli yönergesine göre sığınmacıların “ tüm üye ve aday devletlerde onurlu bir yaşam standardı ve karşılaştırılabilir yaşam koşullarının” sağlanması gerektiği vurgulanmıştır. Ülkemizde ve dünyanın mülteci ya da sığınmacı kabul eden diğer birçok ülkesinde kişilerin fiziksel ortam koşullarının yetersizliği kendini göstermektedir. Bu fiziksel gereksinimler genel itibariyle kabul merkezlerinde gıda, barınma ve sağlık gibi aynı destekler ile maddi yardımda bulunma ya da kişilerin temel ihtiyaçlarını karşılayabilmeleri için kendilerine çalışma izni verilmesi gibi çeşitli gereksinimlerdir. Sığınmacılar ülkemize geldikten kısa bir süre sonra kendi şahsi barınma yerlerine yerleşmeleri sağlanmalıdır. Toplu yerleşme işlemleri uzun bir süreye yayılmamalıdır. Zira aksi takdirde istenmeyen türden sonuçlar ortaya çıkabilir (BMMYK,2008:1-2).

Kabul merkezleri; çatışma bölgesinin olduğu yere yakın olmamalıdır. Bu yerleşim yerleri mülteci statüsü için başvuruda bulunulacak yere, sağlık kuruluşlarına ve ulaşım imkânlarına sahip olmalı ve ayrıca kişilerin kendilerini biyolojik, fizyolojik ve psikolojik olarak rahat yaşayabileceği yerlere yerleşimlerinin yapılması sağlanmalıdır (BMMYK,2008:3).

Sığınmacılara acil yardım sağlandıktan sonra bu merkezlerde, rehabilitasyon çalışması yapılmalıdır. Zira mülteci konumuna düşmüş kişiler, yetimler, genç kızlar, dullar ve tüm sığınmacılar suiistimale açık şartlarda yaşamaktadır.

BMMYK tarafından hazırlanan Koruma Gündemi'nin önemli hedeflerinden bir de, gelişmekte olan ev sahibi ülkelerin üstlendikleri mültecilerle ilgili kayıt ve belge hazırlama işlemlerini kolaylaştırmak için, ev sahibi ülkeler için, eğitim, ekipman ve materyalle ilgili maddi ve teknik destek sağlamaktır (BMMYK,2003:41).

Kabul merkezleri için özel eleman seçimi yapılmalıdır. Zira kabulü yapacak olan kişiler sıradan devlet memuru değil bu iş için profesyonel olarak yetiştirilmiş uygun kişiler olmalıdır. Bu kişiler kalifiye olmalarının yanında aynı zamanda sayısal olarak da yeterli olmalıdır. Hem kabul merkezlerinin hem de çalışanların ücretlerinin ödenmesi için içişleri bakanlığı bünyesinde özerk bir bütçe hazırlanmalıdır (BMMYK,2008:4-5).

Bu alanda çalışacak personel eğitilmesi ve yetiştirilmesi için özel bir birim oluşturulmalıdır. Bu birimde eğitim verecek kişilerin alanında uzman olması, konuya hâkim olması gerekmektedir. Daha önce Ulusal Eylem Planını anlatırken adından söz ettiğimiz Eğitim Akademisi bu iş için çok önemli bir işlev görecektir.

Sığınmacının başvurusunun değerlendirmeye alınması için emniyet müdürlüğü, sığınmacının kimliğini tespit etmekte, fotoğraf ve parmak izi almaktadır. Sığınmacıyla ilk görüşme olan ön görüşmeyi sivil giyimli polisler tarafından yapılması gerekmektedir. Zira ilticacı da bir güven hissi, rahat tavır oluşumu meydana gelmelidir. Görüşmeyi yapan kişiler sığınmacıyla anladığı dilde konuşmalıdır. Bunun için gerekirse görüşme tercüman yardımıyla yapılmalıdır. Sığınmacıya, ön görüşmede hakları, sorumlulukları ve sığınma süreciyle ilgili bilgi verilmeli, ön görüşme formu doldurularak kişiye mülakat tarihi verilmektedir. Emniyet yetkilileri en geç 3 gün içerisinde sığınmacıya hakları ve sorumluluklarıyla ilgili yazılı ve sözlü bilgi vermek zorundadır. Ön görüşme yapıldıktan sonra kaydedilen bilgiler sığınmacıya okunmalı ve

sığınmacının bir şey eklemek isteyip istemediği sorulmalıdır. Kişinin bir şey eklemek istemesi durumunda sığınmacının söylediklerinin dosyaya eklenmesi gerekmektedir. Görüşme bittikten sonra hazırlanan rapor, görüşmede bulunanlar ve sığınmacı tarafından imzalanmalıdır (Mülteci.net:04.04.2010).

Sığınmacıların istedikleri her an ulaşabilecekleri bir tercüman bürosu oluşturulmalı ve bu bürolar sığınma merkezlerinin bulunduğu her il için kurulmalıdır.

Buralarda görev alacak tercümanlar sığınmacıların dili ile ilgili yeterli donanıma sahip olmalıdır. O dilin lehçeleri ve şivelerine mümkün mertebe hâkim olmalı ve tarafsız davranabilmeleri için sığınmacılarla aynı ülkeden olmaları engellenmelidir.

Mülteci sorunu her ne kadar devlet ya da siyasi otorite nezdinde çözülmesi gereken bir konu ise de sivil toplumun katkısına ihtiyaç vardır. Bu konuda sivil toplum kuruluşlarının yapacağı en temel işlev ekonomik ve hukuki yardımdır. Mevzuattan ve yasalardan bihaber olan sığınmacılar bilinçlendirilmelidir. Bu sayede onlarda hâsıl olan belirsizlikler bir nebze olsun ortadan kalkacaktır. Geri gönderilme korkusu hafifleyecektir (ihh.org. tr.17.05.2010).

Mültecilerin çoğu ülkelerini terk etmek zorunda kalma nedenlerinden, farklı bir kültürle karşılaşmaları ve geldikleri ülkede karşılaştıkları çok çeşitli sorunlar yüzünden çeşitli psiko-sosyal sorunlar yaşamaktadırlar. Mültecilerin ya da sığınmacıların bu sorunlarla başa çıkmaları ve bu süreci sağlıklı geçirmeleri için psiko-sosyal destek sistemlerine ihtiyaç duyarlar. Bu süreçte sivil toplum kuruluşlarının devreye girmesi gerekmektedir. Ancak mültecilere ihtiyaç duydukları psiko-sosyal destek neredeyse hiç verilmemektedir. Bu sebepten ötürü mülteciler sosyal ve kültürel adaptasyon ve sığınma süreçleri ile ilgili sağlıklı bilgi alma konusunda sorunlar yaşamaktadırlar

(Buz,2004:1115). İşte bu noktada sivil toplum mültecilerle toplumun uyumunu sağlayabilir ve sosyal destek sağlanarak sığınmacıların uyum sorunu bu kuruluşlarca giderilebilir (ihh.org. tr:17.05.2010).

Mülteci hukukunda yapılması düşünülen değişiklikler sadece Türkiye'nin AB müktesebatına uyumu açısından ele alınmamalı, ülkenin tarihi misyonu doğrultusunda insancıl ve sığınmacı haklarını korumayı esas alan bir bakış açısıyla hazırlanmalıdır. Buna göre planda “coğrafi sınırlama” ile ilgili değerlendirmeler insancıl bir perspektiften değerlendirilmeli ve bir an önce bu sınırlama kaldırılmalıdır. Şüphesiz bu konudaki alınacak tavır sonuçları itibariyle çok büyük bir nüfusu ilgilendirecektir. Zira ülkemiz kaynak ülkelere ya komşu ya da çok yakındır. Şu ana kadar transit bir geçiş güzergâhı olarak kullanılan ülkemiz belki de daimi ikamet için bir merkez konumuna gelecektir. Ama burada şunu da vurgulamak gerekir. Türkiye'nin yapacağı bu değişiklik karşısında Avrupa Birliği' de külfet paylaşımından kaçmamalı, ülkemize gereken desteği sağlamalıdır (hyd.org:15.05.2010).

Türkiye'ye yönelik gerçekleşecek iltica akınlarının oluşturacağı nüfus hareketlerinin, siyasî, ekonomik ve sosyal etkilerinin de olacağı göz önüne alınarak, iltica politikasının titizlikle ele alınıp hazırlanması gerektiği açıktır. Bu sebeple, iltica ve beraberinde göç politikaları ve konuya ilişkin mevzuat, birlikte ele alınmalı ve uluslararası hukuktaki iltica ve göç anlayışı da dikkate alınmak suretiyle gerekli değişiklikler gerçekleştirilmelidir. Türkiye yapacağı değişiklikler ve oluşturacağı programlarda inisiyatifini elinde bulundurma durumundadır. Zira AB müktesebatına uyum sağlayacağı- ki bence bunu AB için değil insanlık tarihi ve namına yapmalıdır- diye bir takım değişiklikler oluşturmaya çalışması yaparak Jeopolitik konumunu göz önüne alarak hareket etmelidir. Kaldı ki AB ülkeleri bile iltica ve göç alanında hala net

bir tavra sahip değildirler. Ayrıca bu ülkeler göçü nasıl engelleyebiliriz düşüncesindedirler (Güner,2007:88).

Mülteciler için sağlanabilecek en iyi çözüm yolu geri dönüşlerin sağlanmasıdır. Elbette bu geri dönüşler gönüllü olmak zorundadır. Geri dönüşlerin sağlanması için en büyük görev menşе ülkelere düşmektedir. Menşе ülkelerin, af, mülkiyet ve can güvenliği v.s. gibi yasalar çıkararak, mültecilerin fiziksel, hukuki ve maddi güvenliklerin sağlanması geri dönüşler için kapı aralayacaktır (BMMYK,2003:77).

KAYNAKÇA

- AKYÜREK, İnyet Burcu, *Mülteci Hukuku ve Türkiye Uygulaması*, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale 2007
- ALTINIŞIK, Çiğdem ve YILDIRIM M. Şahin, *Mülteci Haklarının Korunması*, Ankara Barosu yayınları, Ankara 2002
- ATAMAN, Zeynep Pelin, *Devletler Özel Hukukunda Mültecinin Hukuki Statüsü*, Marmara Üniversitesi, Hukuk Ana Bilim Dalı, Özel Hukuk Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2002
- BETER, Önder, *Sınırlar Ötesi Umutlar, Mülteci Çocuklar*, Sabev Yayınları, No.15
- BUZ, Sema, *Türkiye'deki Sığınmacıların Üçüncü Bir Ülkeye Gidiş İçin Bekleme Sürecinde Karşılaştıkları Sorunlar*, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2002
- BUZ, Sema, *Zorunlu Çıkış Zorlu kabul, Mültecilik*, SGDD Yayınları Ankara 2004
- BM, *Kadınlara Karşı Her türlü şiddetin Tasfiye Edilmesi Bildirgesi*, 23 Şubat 1994
- BMMYK, *Dünya Mültecilerinin Durumu, Bir İnsanlık Sorunu*, Oxford University Press, Cenevre, 1998
- BMMYK, *Dünya Mültecilerinin Durumu, İnsani Yardımın 50 Yılı* Oxford University Press Cenevre, 2000

BMMYK, *Kabul Merkezleri İçin Tavsiye Edilen Standartlar*, 2008

BMMYK, *1951 Sözleşmesi 1C (5) Ve (6) Maddeleri Kapsamında Statünün Sona Ermesi Hükümleri*, Şubat 2003

BMMYK, *1951 Sözleşmesinin Filistinli Mültecilere Uygulanabilirliği Hakkında Bilgi Notu*, Ekim 2002

BMMYK, *Koruma Gündemi*, Ekim 2003

BMMYK, *Statü Dışında Bırakma Hükümlerinin Uygulanması: 1951 Sözleşmesinin 1 F Maddesi*, 2003

BMMYK, *1951 Sözleşmesi 1 A (2) Maddesi Kapsamında Dine Dayalı Başvurular*, Nisan 2004

BMMYK, *Mülteci Hukuku Statüsüne İlişkin Sözleşme*, Tarihsiz

BMMYK, *Mülteci Statüsü Belirleme Prosedür Kriterleri El Kitabı* 1992

BMMYK, *Sığınma Ve Mülteci Konularındaki Uluslar Arası Belgeler Ve Hukuki Metinler*, Cenevre, 1998

BMMYK, *Tabiiyet Ve Vatansızlık, Parlamenterler için El Kitabı* Anıl Yayınları No. 11, Ankara, 2005

BMMYK, *Vatansız Kişilerin Statüsüne İlişkin 1954 Sözleşmesi Ve Vatansızlığın Azaltılmasına İlişkin 1961 Sözleşmesi*, 1999

- CEVİZCİ, Elin Şehnaz, *1950 Sonrası Türkiye'ye Makedonya'dan Göç Eden Vranofçalılar Üzerine Sosyo-Kültürel Bir Kimlik İncelemesi*, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2007
- ÇAVUŞOĞLU, Halim, *"Yugoslavya ve Makedonya" Topraklarından Türkiye'ye Göçler ve Nedenler*, Bilig dergisi, sayı 41, Bahar 2007
- ÇAVUŞOĞLU, Halim, *Karadeniz Araştırmaları*, Balkan, Kafkas, Doğu Avrupa ve Anadolu incelemeleri dergisi, Karam Yayınları, Cilt 3, sayı 10, Yaz 2006
- GÜNER, Cemil, *İltica Konusunda Türkiye'nin Yol Haritası, Ulusal Eylem Planı*, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.56, Sayı 4, 2007
- ERİŞ, Neslihan, *Avrupa Birliği'nde Mültecilerin Hukuki Durumu*, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 2007
- KILÇ, Taner, *Bir İnsan Hakkı Olarak İltica, Mülteci Çalıştayları*, Burgaz Basım, Ankara, 2008
- ODMAN, Tevfik, *Mülteci Hukuku Ve Türk Mülteci Politikası Ve Uygulaması, Mülteci Çalıştayları*, Burgaz Basım, Ankara, 2008
- ÖZCİMBİT, Ayhan, *Çalınan Hayatlar, Mülteci*, Anafor Yayınları, İstanbul, 2009
- PAZARCI, Hüseyin, *Uluslar Arası Hukuk Dersleri*, İkinci Kitap, Turhan Yayınları, Ankara, 1999

PEKER, Bülent ve SANCAR, Mithat, *Mülteciler Ve İltica Hakkı, Yaşamın Kıyısındakilere Hoş Geldin Diyebilmek*, İHD İktisadi İşletmesi Yayını, Ankara, 2005

PEKER, Bülent, *Sığınma Hakkı Ve Mülteciler*, İHD Yayınları Ankara, 2001

Resmi Gazete, Üçüncü Tertip, Cilt 31, 24.07.1950, Sayı 7564

Resmi Gazete, Sayı 6/10266, 01.07.1968

Resmi Gazete, *İnsan Hakları Evrensel Sözleşmesi*, Sayı.8662, 19 Mart 1954

SEVER, Hanifi, *Yasa Dışı Göçmenlerin Profili: İstanbul İli Örneği*, Polis Akademisi, Güvenlik Bilimleri Enstitüsü, Suç Araştırmaları Ana Bilim Dalı, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2009

SEZGİN, Deren, *Fırtınada Dökülen Yapraklar, Mülteciler*, İtalik Yayınları Ankara, 1999

ŞENOCAK, Suat, *Avrupa'da Mülteci Olmak, Karanlıktaki Gölge*, Ozan Yayıncılık İstanbul, 2007

WWW.Amnesty.Org.tr,25.12.2009

WWW.Hyd.Org.tr,15.05.2010

WWW.ihh.Org.tr,17.05.2010

WWW.Mülteci.Net.tr,10.08.2009

WWW.UNCHR.Org.tr,08.05.2010

TARHANLI, Turgut, *Sığınmacı, Mülteci Ve Göç Konularına İlişkin Türkiye'deki Yargı Kararları Konusunda Hukuki bir Değerlendirme*, Ankara, 2000

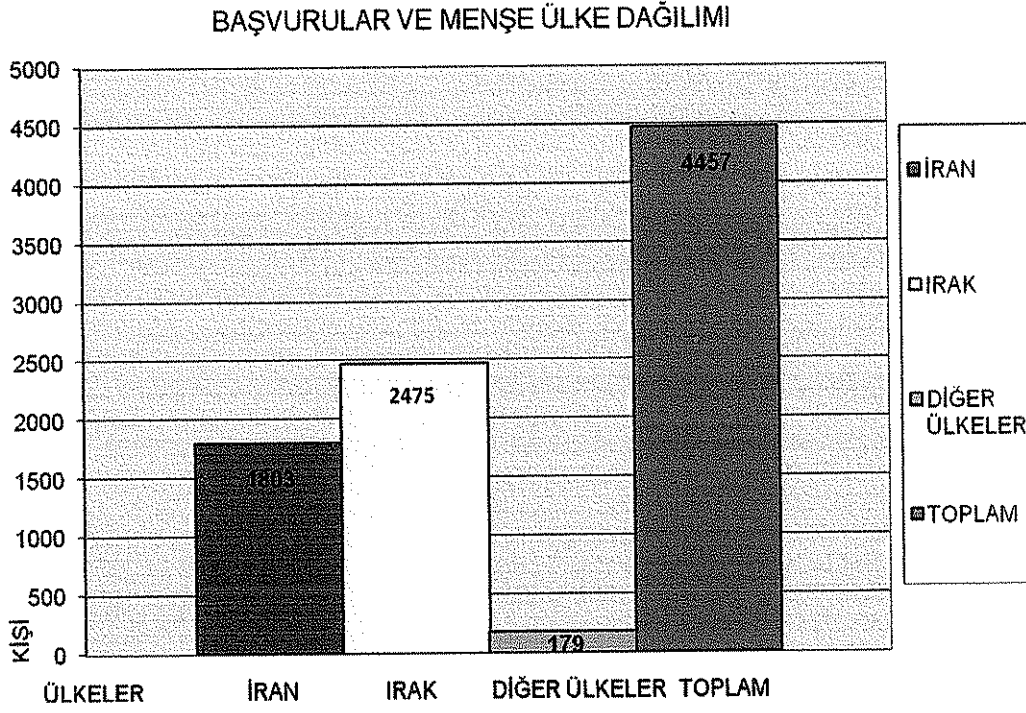
TOKCAN, Işıl, *Avrupa Birliği İltica Uyum Çalışmaları Ve Türkiye'ye Etkisi, Mülteci Çalıştayları*, Burgaz Basım, Ankara, 2008

TORUN, Rıza, *Avrupalı Olmayan Sığınmacılar 1994 Yönetmeliği Ve Uygulanması Sığınma Hakkı Ve Mülteciler*, İHD İktisadi İşletmeler Yayını, Ankara, 2001

T.C. Anayasa'sı, Seçkin yayıncılık, Ankara, 2008

EKLER

Ek 1: 1994–2005 Yılları Arasında Ülkemize Yapılan Sığınma Başvuruları
(BMMYK:01.06.2010)

Tablomuzdan da açıkça görüleceği üzere son yıllarda ülkemize en çok sığınmacı veren ülke Irak'tır.

Ek 2: Avrupalı Olmayan Mültecilerin Kabul Oranları (UNCHR.org: 01.06.2010)

Kabul Oranı – 1997-2007						
Yıl	İranlılar	İraklılar	Diğerleri	Genel Oran	Toplam Kabul Edilen	
					Dosya	Kişi
1997	52%	25%	24%	35%	578	-
1998	56%	30%	30%	40%	891	2,230
1999	59%	18%	31%	43%	841	1,903
2000	57%	27%	28%	49%	1186	2726
2001	70%	34%	56%	61%	1287	2867
2002	72%	38%	35%	63%	1344	2885
2003	79%	-	45%	76%	1600	3300
2004	75%	-	31%	69%	934	1748
2005	67%	-	36%	59%	736	1368
2006	90%	-	39%	79%	1051	1878
2007	88%	%100	72%	85%	3588	7121

AB üyelik mevzuatına uyum sağlamak ve demokratik bir düzenin tesis edilmesi için yapılan değişiklikler sonucu Türkiye'nin sığınmacı kabul oranı hayli yükselmiştir.

Ek 3: Mart 2009 İtibariyle Ülkemizde Bulunan Mülteciler/Sığınmacılar(UNCHR. org.tr, 01.06.2010)

BULUNDUĞU ŞEHİR	SİĞINMACI MÜLTECİ		TOPLAM
Adana	1	6	7
Adapazarı	1	4	5
Afyon	197	1570	1767
Ağrı	339	17	356
Aksaray	117	398	515
Amasya	36	591	627
Ankara	121	489	610
Antalya	1	4	5
Balıkesir		1	1
Bilecik	44	316	360
Burdur	32	182	214
Bursa	1	4	5
Çankırı	34	251	285
Corum	25	305	330
Edirne	7	4	11
Eskişehir	263	373	636
Gaziantep	256	513	769
Hakkâri	15	13	28
Hatay	133	59	192
İskenderun	1		1
Isparta	298	228	526
İstanbul	396	1667	2063
İzmir	199	30	229
İzmit	3		3
K.Maraş		2	2
Karaman	74	243	317
Kastamonu	69	236	305
Kayseri	483	449	932
Kilis	3	13	16
Kırıkkale	22	28	50
Kırklareli		18	18
Kırşehir	25	483	508
Kocaeli	1	2	3
Konya	226	492	718
Kütahya	40	226	266
Manisa	3		3
Mardin	2	14	16
Mersin	25	32	57

Muğla		1	1
Nevşehir	342	284	626
Niğde	188	177	365
Samsun	1		1
Silopi	6	10	16
Şirnak	7	79	86
Sivas	16	465	481
Tokat	48	562	610
Bilinmiyor	44	42	86
Van	2699	542	3241
Yozgat	6	129	135
Yozgat kamp	1	27	28
TOPLAM	6851	11581	18432

Ek 4: BMMYK'nin 2000-2007 Yılları Arasında Türkiye'den Güvenli Üçüncü Ülkelere Yaptığı Yerleşimler(UNCHR.org. tr,01.06.2010)

BMMYK'nin Türkiye'den Yaptığı Yerleştirmeler - 2000 - 31 Aralık 2007								
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Avustralya	318	154	297	339	313	131	101	145
Avusturya	1			4				
Belçika				6		3		
Kanada	666	636	679	556	453	189	459	364
Danimarka	5	25	267	3	5		1	
Finlandiya	162	97	266	71	143	148	119	92
Fransa		4	2					
Almanya	19	38	75	78	28		4	1
İrlanda				2				1
İtalya		3						
İsrail								1
Hollanda	10	3	11	5	3		14	4
Norveç	62	608	315	263	48	1		1
Yeni Zelanda	4	5	12	1	7			
Polonya						1		
İsveç	122	200	302	109	252	7	2	18
İsviçre	7	1		1	3			
İngiltere	6	14	30	9	1	20	2	
ABD	952	959	662	1,488	1,036	762	907	2,040
Toplam	2,334	2,747	2,918	2,935	2,292	1,262	1,609	2,667

Ek 5: Yapılan Saha Çalışmasına İlişkin Anket Formu

Bu anket çalışması Irak'lı mültecilerin ülkemize geldiklerinde ve geldikten sonra karşılaştıkları sorunları ve devlet ile toplumdan beklentilerini ölçmeye yönelik akademik bir çalışmadır. Elde edilen veriler bilimsel amaçlarla kullanılacak olup hiçbir şekilde üçüncü kişilerle paylaşılmayacaktır.

Anket Sorumlusu:

Danışman:

Mahir ÖZHAN

Yrd. Doç.Dr. Ahmet ÖZKİRAZ

1) Cinsiyetiniz

Kadın

b) Erkek

2) Yaşınız

15-23 b) 24-30 c) 31-40 d) 41-50 e) 51-60 f) 60+

3) Eğitim durumunuz.

a) Okur-yazar

b) İlkokul

c) Ortaokul

d) Lise

e) Üniversite

f) Diğer

4) Ülkenizde iken hangi mesleği yapıyordunuz.

5) Anadiliniz

- a) Türkmence
- b) Arapça
- c) Kürtçe
- d) Farsça
- e) Diğer

6) Hangi ülkeden ayrılıp geldiniz.

- a) Irak
- b) Afganistan
- c) İran
- d) Diğer

7) Dini inanışınız.

- a) İslam
- b) Hristiyan
- c) Yezidi
- d) Atalist
- e) Diğer

8) Ülkenizden ayrılmanızda etkili olan en önemli sebebiniz nedir?

Dil

Dini sebepler

Etnik sebepler

Ekonomik sebepler

Mensup olunan grup

Siyasi düşünce

Savaş

9) Türkiye'yi tercih etmenizdeki en önemli etken ne idi?

Coğrafik olarak bize en yakın geçiş güzergahı olması

Dinsel sebeplerden dolayı

Kültürel nedenlerden dolayı

Ekonomik olarak rahat olacağımı hissettiğimden dolayı

Türkiye'nin bizi davet etmesinden dolayı

Diğer

10) Mülteci olarak nihai yerleşme hedefiniz Türkiye mi?

a) Evet b) Hayır c) Kararsızım

11) Geleceğe yönelik hedefleriniz nelerdir.

Türk vatandaşlığını almak ve Türkiye'ye yerleşmek

Herhangi bir Avrupa devletine yerleşmek

Amerika'ya gidip yerleşmek

Ülkeme geri dönmek

Diğer

12) Türkiye'ye hangi yolla giriş yaptınız(legal-illegal)

a) Yasal yollardan giriş yaptım

b) İlegal yollardan giriş yaptım

13) Ülkeye girişte herhangi bir sorunla karşılaştınız mı?

a) Evet b) Hayır

14) Türkiye’de en çok hangi sorunlarla karşılaşıyorsunuz.

- a) Ekonomik sorunlar
- b) Sosyo-kültürel farklılıklar
- c) Sağlık sorunu
- d) Barınma sorunu
- e) Diğer

15) Yerel halktan beklentileriniz nelerdir.

16) Nerede barınıyorsunuz?

- a) Devletin yaptırdığı sosyal konutlarda
- b) Sosyal hizmetler yurtlarında
- c) Otelde
- d) Kiralık evlerde
- e) diğer

17) Yerel halkla sorunlarınız oluyor mu?

- a) Evet
- b) Hayır
- c) Ara sıra

18) Yerel halkla en çok karşı karşıya kaldığınız sorun nedir?

- a) Dil sorunu
- b) Din sorunu

- c) Bize karşı halkın önyargılı olması
- d) Etnik sebeplerden kaynaklanan sorunlar
- e) Devletin ekonomik olarak bizi desteklemesi
- f) Diğer

19) Geçiminizi nasıl sağlıyorsunuz.

20) Geliriniz size rahat bir hayat sürmenize yetiyor mu?

- a) Yetiyor
- b) İdare ediyoruz
- c) Yetmiyor
- e) Zor durumdayız

21) Herhangi bir işte çalışabiliyor musunuz?

- a) Evet
- b) Hayır
- c) Yasalar el verdiği ölçüde çalışabiliyoruz
- d) Diğer

22) Türkiye’de çocuklarınız için bir gelecek görüyor musunuz?

- a) Evet
- b) Kararsızım
- c) Hayır

23) Türkiye’de çocuklarınız temel eğitimlerini alabiliyor mu?

- a) Evet
- b) Hayır

24) Türkiye’ye geldikten sonra çocuk sahibi oldunuz mu?

- a) Evet
- b) Hayır

25) Türkiye’de kanunlar sizin için yeterince koruyucu mu?

- a) Evet
- b) kararsızım
- c) Hayır

26) Türk vatandaşlığına geçmeyi düşünüyor musunuz?

a) Evet b) Kararsızım C) Hayır

27) Sizce mülteci olmak Türkiye’de hak kullanımına bir sınırlama getiriyor mu?

a) Evet b) Kararsızım c) Hayır

28) Can veya mal güvenliğiniz ile ilgili herhangi bir endişeniz var mı?

a) Evet b) Hayır c) Kararsızım

29) Mesleğinizi Türkiye’de icra edebiliyor musunuz?

a) Evet b) Hayır

30) Ülkenize iade edilme korkusu yaşıyor musunuz?

a) Evet b) hayır

31) Koşullar elverdiğinde ülkenize geri dönmeyi düşünüyor musunuz?

a) Evet

b) Hayır

c) Kararsızım

d) Sadece ziyaret (tatil) amaçlı olarak giderim

e) Diğer

ÖZGEÇMİŞ

Mahir ÖZHAN, 10.12.1983 tarihinde Siirt'in Pervari ilçesine bağlı Tosuntarla köyünde doğmuştur. 1993-2001 yılları arası Hürriyet İlkokulu ve Vali Mehmet SÜER İlköğretim okullarında okumuş, lise öğrenimini ise 2001-2004 yılları arasında Siirt Lisesinde tamamlamıştır. 2004 yılında Gaziosmanpaşa Üniversitesi Kamu Yönetimi bölümünde yükseköğrenime başlamış ve 2008 yılı Mayıs ayında mezun olmuştur.